

GERECHT EN GLASNOST

Rede uitgesproken door mr. JAN DYCK, advocaat bij de Balie te Antwerpen, op de plechtige openingszitting van het 104e werkingsjaar van de Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen, op 15 oktober 1988

Plus le juge est libre dans son origine, dans son action, dans sa justice, plus il demeure responsable devant la publicité qui l'entoure, devant la critique qui vient l'atteindre, devant sa conscience qui doit l'ammistier.

FAIDER, Discours, 7.12.1885

In dit land gaat sedert enkele jaren geen dag meer voorbij zonder dat de rechterlijke macht, haar samenstelling of haar werking, het voorwerp is van kritiek of zelfs het mikpunt van regelrechte aanvallen.

Is de zittende magistratuur ziek of is de rechterlijke macht een «malade imaginaire», waarvan de genezing geen ingewikkelde therapie vereist?

Is het een probleem van vertrouwen, van personen of van instellingen en structuren?

De malaise vertoont in elk geval verscheidene dimensies; het gaat niet alleen om een latent ongenoegen in de media en bij vele rechtsonderhorigen, maar ook om een werkelijk prestigeverlies van een grondwettelijke macht, die bovendien dan nog intern verdeeld is en die anno 1988 volgens sommigen de plaats van het leger heeft ingenomen als «la grande muette».

Niet zo lang geleden heeft onze uitvoerende macht in verband met de heer H. te V. tot tal van malen na elkaar onwettige en ongrondwettige besluiten genomen en achteraf geweigerd een arrest van de Raad van State uit te voeren¹.

Benoemingen die door één van de hoogste rechtscolleges vernietigd zijn, bekrachtigt het parlement nadien zonder enige schroom en adviezen van de Raad van State worden door een politieke consensus tot ontspannend proza gedgegradeerd.

De uitvoerende macht verschuilt zich achter een niet langer meer aanvaardbare uitvoeringsimmunititeit, of erger nog en wat door sommigen als een gekwalificeerde vorm van overheidsfraude werd bestempeld, zij laat zich dikwijls aan rechterlijke veroordelingen niet gelegen².

Is het bekend dat van de 31 arresten waarmee het Hof van Straatsburg van 1980 tot 1987 overtredingen van de Europese Conventie voor de Rechten van de Mens vaststelde, er maar liefst zes België veroordeelden³?

Inzake de niet-naleving van de Europese verdragsverplichtingen in het algemeen geniet dit land overigens de twijfelachtige eer tot de rekordhouders te behoren, waarbij de beslissingen van de Europese hoven of de aanmaningen

van supranationale instanties zonder uitvoering of gevolg blijven⁴.

Vonnissen en arresten lijken dan wel niets meer te worden dan bedrukte stukjes papier, waarvan de publikatie thuisheert in vakbladen die alleen door ingewijden worden gelezen en die dikwijls in een onbegrijpelijke taal zijn gesteld⁵.

De financiële voordelen van het emeritaat zijn tijdens een periode van collectieve besparingen in het algemeen belang afgeschafte en de magistratuur begint meer en meer te lijken op een of andere achterhaalde 19de-eeuwse staatsdienst over het nut waarvan sommigen zich zelfs ernstige vragen stellen, waarvan de «ambtenaren» volgens middeleeuwse methodes werken en in vervallen gebouwen zijn ondergebracht.

Een onderzoek van de UCL uit 1981 geeft een idee van de manier waarop het grote publiek tegen het gerecht aankijkt⁶: 60% is het er volledig mee eens dat de procedures ingewikkeld zijn; gerechtelijke stappen zetten is een zaak die tijd vergt (79%) en duur is (66%), de taal van magistraten en advocaten is moeilijk te begrijpen (36% en 44%); 39% van de ondervraagden menen dat de justitie nog steeds de machtigen bevoordeelt⁷, waarop deze justitie bij monde van een hoog magistraat raadselachtig antwoordt: «Pour que la justice soit bonne, il faudrait que les citoyens manifestent plus de maturité à son égard⁸.»

Overdrijf ik?

Waar zijn wij beland als zelfs de stafhouder van de grootste Belgische balie openlijk pleit voor de privatisering

4. Kamer van Volksvertegenwoordigers, 1986-87, De Toepassing van het Europees Gemeenschapsrecht door België, Rapport van de heer De Gucht, *Gedr. St., Kamer*, nr. 20-739/1-86/87, en P.B. van Drieverken, «De ingebrekestelling van België bij de naleving van het Europees recht», *T.B.W.*, 1987, 13.

5. M. CHÂTEL, «Magistraat vandaag», in *Liber Amicorum F. Dumon*, II, Antwerpen, Kluwer, 1983, p. 656, en J. ECKHOUT, «Le style des jugements», *J.T.*, 1982, 256.

6. BOURGOIGNIE, TH. et coll., *L'aide juridique au consommateur*, Bruylant, Brussel en Cabay, Louvain-La-Neuve, 1981. Deze cijfers stemmen overeen met soortgelijke enquêtes in Frankrijk en Nederland; zie CLAUDE FAUGERON, «Justice et opinion publique. L'ère du soupçon», in *Pouvoirs, Revue Française d'études constitutionnelles et politiques*, *La Justice*, nr. 16, 1981, p. 89 e.v., en HOEKEMA, *Vertrouwen in de Justitie*, Samson, 1971, geciteerd door A.J. CNOOP KOOPMANS, «Rechter en Politiek», *N.J.B.*, 1973, 636.

7. *Armoede en bestaanszekerheid. De toegankelijkheid van de rechtsbedeling*, Koning Boudewijnstichting, 1987, p. 14.

8. A. MEEUS, «La fonction de juger», *R. Dr. Int. Dr. Comp.*, 1982, 208.

1. M. STORME, «Epiloog in de voertaal», *Vlaams Jurist Vandaag*, 3e kwartaal 1987, p. 1.

2. M. STORME, Slotrede van het 33ste Congres der Vlaamse Juristenvereniging, *R.W.*, 1987-88, 1542.

3. Rapport Coudenberg, *Naar een nieuw België*, Lannoo, Tielit, 1987, p. 82.

van het gerecht en het aanmoedigen van arbitrage⁹? Als die vorm van rechtspraak dan wel het onbeduidende nadeel heeft dat hij voor nagenoeg 99% van de rechtzoekenden onbruikbaar is door zijn hoge kosten, is men op die manier ten minste bevrijd van alle nadelen, tijdverlies en besloomingen die een beroep op de openbare rechtscollèges met zich brengt¹⁰.

Dergelijke reacties zijn echter symptomatisch; de reeds jaren durende polemiek over de politieke benoemingen, de onafhankelijkheid en de kwaliteit van de rechterlijke macht en de trage en onefficiënte werking van het gerecht zijn genoeg bekend.

Recent mengt nu ook de Rijkswacht zich al in het debat¹¹ om de gebrekkige structuur en werking van de onderzoeksmagistratuur aan te klagen, griffiers protesteren tegen hun werkomstandigheden¹², de gerechtelijke politie vindt dat zij slecht georganiseerd is en stiefmoederlijk wordt behandeld¹³ en voor de eerste maal in de Belgische geschiedenis zien magistraten zich genoodzaakt een proces te voeren tegen de media die er niet voor terugdeinzen hen als leugenachtig, vooringenomen en partijdig te bestempelen¹⁴.

Wat anders misschien als een fait-divers had kunnen worden beschouwd, is nu het logische uitvloeisel van een reeds jaren durende vertroebelde relatie tussen pers en gerecht¹⁵.

Dit alles speelt zich bovendien af voor het decor van wat de voormalige Franse minister van Justitie Alain Peyrefitte bestempelde als «la judiciarisation de notre société», de «vergerechtelijking» van onze samenleving¹⁶.

Zij mag dan zelfs al aanhoudend het voorwerp van kritiek en ongenoegen zijn, de taken en opdrachten waarmee de rechterlijke macht wordt belast, houden niet op uit te breiden en het arsenaal van wetgeving en regulering wordt steeds

maar ingewikkelder. Volgens het Rekenhof zijn van 1966 tot 1985 niet minder dan 56.053 normatieve teksten uitgevaardigd, waarvan 4.058 wetten en decreten, zo'n 40.000 koninklijke besluiten en besluiten van de Executieve en een kleine 12.000 ministeriële besluiten. Het aantal bladzijden van het Staatsblad is van 9.988 in 1960 uitgegroeid tot 18.982 in 1985. Tussen 1950 en 1959 werden een 1.700-tal koninklijke besluiten en wetten uitgevaardigd, tussen 1960 en 1968 was dit cijfer reeds opgelopen tot maar liefst 10.000¹⁷.

Legislatieve teksten worden soms niet alleen onbegrijpelijk voor de burgers voor wie zij bestemd zijn, maar ook voor de rechters die ze moeten toepassen¹⁸.

Dat de rechterlijke macht haar taak in al deze omstandigheden überhaupt nog vervult, werd door een hoge magistratuur van dit land reeds als een mirakel bestempeld.¹⁹

Mirakels zijn echter, zo heeft men mij tenminste altijd geleerd, eenmalige gebeurtenissen. Indien het vertrouwen in de rechterlijke macht niet mag teloorgaan, is het de hoogste tijd zich ernstig over haar werking en functie te bezinnen en daaruit de nodige lessen te trekken.

—Mag de huidige functionering van het gerechtelijk apparaat dan nog niet onmiddellijk alarmerend zijn, dan zou op zijn minst het verzwijgen van het problematische en de onwil om systematisch gevestigde zo niet soms verroeste waarden ter discussie te stellen, zorgen moeten baren²⁰.

De balie kan daarbij niet stilzwijgend toezien; de advocaat bestaat slechts in functie van de rechter, hij beleeft in de rechterlijke macht zijn doelstelling en verantwoording; hij moet dus als eerste mee over haar gezondheid waken en haar met zorgen omringen.

Schreef Edmond Picard al niet meer dan 60 jaar geleden²¹: «Le barreau vaut ce que vaut la magistrature et réciproquement. L'avocat se néglige quand la dignité et le savoir

9. Replik van mr. A. Wolters, stafhouder te Brussel na de openingsrede van mr. Marc Preumont, Conférence du Jeune Barreau de Bruxelles, 21 november 1986, *J.T.*, 1986, 649.

10. Ph. GÉRARD, «Le champ de la justice privée: aspects de la pratique de l'arbitrage en droit belge», in *Fonction de juger et pouvoir judiciaire*, Facultés Universitaires Saint-Louis, Brussel, 1983, p. 436 e.v.: de auteur besluit evenwel dat arbitrage voorlopig (?) nog marginaal blijft. Zie over het gevaar van toename van arbitrage ten nadele van de gewone rechtbanken tevens W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 153.

11. Luitenant-Generaal Bernaert in *De Nieuwe Gazet en De Morgen*, 10 juni 1988.

12. «De malaise van een griffier», *Het Nieuwsblad*, 13 mei 1988.

13. *De Morgen*, 16 augustus 1988.

14. Cf. een gelijksoortig Frans precedent in J.E., «Magistrats en justice», *J.T.*, 1986, 673: «Si dans leur obligation de réserve, les magistrats se doivent d'être aussi muets que les forces armées, ils ne peuvent en revanche, se laisser impunément bafouer.»

15. Zie de zaak Pour, de zaak Coenen, de zaak Metro, de zaak Notaris X, enz.: P.GOOSENS in *De Morgen*, 2 juni 1988: «Negen-tiende-eeuws?», F. VAN ISACKER, «De eerste, de tweede en de al de andere zaken», *Knack*, 21 oktober 1987, p. 49, en F. VOETS, «Vrouw Justitia en de pers: een maagd belaagd?», in *Persvrijheid, omroeprecht en nieuwe media*, Tegenspraak Cahiers 3, 53-63, en F. VAN ISACKER, «De scheiding der machten op de helling», *Communiqué*, 1985, nr. 4, p. 10 e.v.

16. A. PEYREFITTE, *Les chevaux du Lac Ladoga*, Livre de Poche, Plon, 1982, p. 45.

17. In 1850 bedroeg het aantal bladzijden van het Staatsblad slechts 1606: STORME M., *Rechtspraak in opspraak*, Kluwer, Antwerpen, 1981, p. 37.

18. Cf. Studiecentrum Politieke Instellingen, *De werking van de Justitie*, Rapport van de studiec commissie voorgezeten door burggraaf Dumon, Brussel, 1987, p. 10 e.v., waarin onder meer verwezen wordt naar de berekeningsformules in de huurwetten en voorstellen worden gedaan voor de verbetering van de methodes van wetgeving, coördinering en informatie.

19. Eerste voorzitter emeritus van het Hof van Cassatie en koninklijk commissaris voor de hervorming van het strafrecht R. Legros voor de parlementaire onderzoekscommissie terrorisme en banditisme, juli 1988.

20. H. WILLEKENS en W. DEBEUCKELAERE, «De onafhankelijkheid van de magistratuur, geen vraagtekens toegelaten?», *Tegenspraak*, 1982, nr. 1, p. 20.

21. Edmond PICARD, *Scènes de la vie judiciaire. Paradoxe sur l'avocat*, La renaissance du livre, 1925, p. 40, geciteerd door J.J. EVRARD, *J.T.*, 1986, 646. Of zoals J.B. VERLOOY, geciteerd door M. STORME, «La Justice. Restaurer la confiance», *J.T.*, 1982, 135, reeds in 1787 in vrij onbeschaamde maar daarom niet minder treffende bewoordingen zei: «Men moet kost wat kost verhinderen dat er nog slechts goede advocaten en slechte rechters overblijven, wil men vermijden dat de ezel oordeelt over de vos.» Zie tevens Piero CALAMANDREI, *Eloge des juges écrit par un avocat*, Dessart, Brussel, 1939, p. 36: «Le juge qui manque d'égards envers l'avocat, comme l'avocat qui manque de respect envers le juge, ignorent que Barreau et Magistrature obéissent à la loi des vases communicants: on ne peut abaisser le niveau de l'un sans que baisse d'autant le niveau de l'autre.»

du siège diminuent. Le juge perd l'aliment même de ses décisions quand le barreau est en décadence. Aussi chacun d'eux doit-il veiller jalousement sur l'autre.»

Op het congres van de Belgische Nationale Orde van Advocaten te Brussel op 24 juni 1988 over de beroepsopleiding werd door verscheidene sprekers trouwens de stelling verdedigd dat de vorming van de magistratuur samen met die van de advocatuur zou moeten worden georganiseerd²². De rechterlijke macht zal het mij als advocaat dan ook niet kwalijk kunnen nemen als ik mij, overigens te goeder trouw en met therapeutische bedoelingen beziel, over haar buig om een diagnose te stellen. Daarom eerst enkele cijfers. In 1960 bedroeg het aantal magistraten, dat tot dan toe sedert het einde van de tweede wereldoorlog nagenoeg ongewijzigd was gebleven, in de parketten en in de zittende magistratuur samen 1231. In 1984 was dit aantal slechts gestegen tot 1659: 1055 in de zittende magistratuur en 604 in de parketten²³. In dezelfde periode nam het aantal advocaten toe van 3.658 tot meer dan 7.900²⁴. Samen met Frankrijk hebben wij in Europa het kleinste aantal rechters in verhouding tot de totale bevolking²⁵.

Het aantal vrouwelijke magistraten is tussen 1961 en 1984 gestegen van 17 naar 257, d.i. van 1,4% tot 15,5% van het totale effectief, dus een vermenigvuldiging met 11²⁶.

Op gevaar af het mikpunt van feministische aanvallen te zullen worden, moet ik mij daarbij toch vragen stellen: is dit een bevredigend teken van weliswaar late emancipatie of wijst het op een symptomatisch gebrek aan interesse voor een ambt, dat vele mannen niet meer als een volwaardige carrière beschouwen?²⁷. Dat de emancipatie voor de vrouwen, die dan toch 52% van de bevolking uitmaken, de

toegang tot de magistratuur in de hand heeft gewerkt, is zeker²⁸. Dat Antwerpen daarbij eens te meer het voorbeeld heeft kunnen geven in de persoon van de eerste vrouwelijke eerste voorzitter van een hof van beroep, is even zeker. Ook Themis mag dan wel een godin zijn, dat het ambt door vele mannen wordt verlaten en als minderwaardig wordt beschouwd, is althans volgens sommigen wellicht even zeker maar alleszins minder verheugend²⁹. Zo stelt professor Chatel, eerste voorzitter van het Hof van Cassatie: «Het zou immers betreurenswaardig zijn dat jonge mensen enkel tot de magistratuur zouden toetreden bij toeval, wegens een niet verder overwogen traditie, wegens mislukking aan de balie of, erger nog, om een bepaalde 'bestaanszekerheid' te verwerven»³⁰.

Dit verschijnsel is trouwens niet nieuw en evenmin is het typische Belgisch. Volgen professor Leijten³¹ melden zich ook in Nederland velen die niet tevreden zijn met het verloop van hun advocatenloopbaan en een veilig rechtersambt proberen uit de brand te slepen, terwijl men zich daarover ook in Frankrijk beklagt³² wat betreft diegenen die tot het ambt komen buiten de «Ecole nationale de la magistrature» om. Een in de schoot van het Franse Ministerie van Justitie opgerichte werkgroep, bestaande uit vooraanstaande juristen en professoren, durfde in 1987 zelfs beweren dat de beste krachten in het algemeen geen loopbaan van magistratuur meer kiezen³³.

Maar laten wij oorzaken en gevolgen niet met elkaar verwarren; als de magistratuur mogelijk tweede keuze geworden is, vloeit dit enkel voort uit een reeds jaren aan de gang zijnd proces, waarvan de symptomen steeds maar meer zichtbaar worden.

Het zal immers niemand ontgaan dat de bezoldiging van de 1.100 leden van de eigenlijke zittende rechterlijke macht nauwelijks een belangrijk aspect van 's lands begroting uitmaakt. In 1987 bedroeg het loonbudget voor de zetel en

28. Vrouwelijke benoemingen in de magistratuur zijn slechts mogelijk sinds 1947.

29. *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, p. 36: «D'autant plus que par un effet de spirale, l'expérience montre que lorsque dans un secteur de la fonction publique la féminisation se développe d'excessive manière, il en résulte que l'exigence d'une adaptation régulière des rémunérations se heurte, à tort ou à raison, à de plus faciles résistances.» D. SOULEZ LARIVIÈRE, *Les juges dans la balance*, Ramsay, Parijs, 1987, p. 228: «... le prestige de la profession en souffre. Les mauvais esprits diront: voici la raison pour laquelle, en l'an 2000, 60% des magistrats seront femmes.»

30. M. CHÂTEL, «Magistraat vandaag», in *Liber Amicorum F. Dumon*, II, Antwerpen, Kluwer, 1983, p. 650.

31. LEIJTEN, J.C.M., «De opleiding van de magistratuur in Nederland», in *Taak en opleiding van de magistratuur*, Gent, Seminarie voor privaatrechtelijk procesrecht, RUG 1973, p. 69, en DIRK TIREZ en BERT PELEMAN, «Selectie en opleiding van de magistraten in België. Enkele aspecten van de Trias Politica in perspectief», *Jura Falconis*, 1986-87, 554.

32. JEAN-LUC BODIGUEL, «Qui sont les magistrats français. Esquisse d'une sociologie», in *La Justice, Pouvoirs, Revue française d'Etudes constitutionnelles et politiques*, 1981, nr. 16, p. 33, en PIERRE MARTAGUET, «Comment devient-on magistrat», in *La Justice, Pouvoirs, o.c.*, p. 114.

33. *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Rapport au garde des sceaux, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, p. 24.

22. Dit wordt ook in Frankrijk voorgesteld: *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Rapport au garde des Sceaux, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, p. 119.

23. In 1987 bedroeg het totale aantal 1814, dit is een vermeerdering met 79 in de periode 1984-86 in de zittende magistratuur. Zie J.E. KRINGS, Kritische kanttekeningen bij een verjaardag, *R.W.*, 1987-88, 171, en N. Berns-Lion, «La magistrature saisie par les chiffres», *La Revue Nouvelle*, 1984, 295 alsmede *Gedr. St., Senaat*, 5-VI, 85-86, nr. 2, p. 12-13.

24. In 1987 waren er al meer dan 8.000: «De balie als springplank voor een meer lucratieve carrière», *Intermediair*, 13 juni 1988, p. 19, en L. HUYSE en H. CAMMAER, «Rekrutering in de Belgische advocatuur», *Panopticon*, 1982, 34 e.v.

25. Per 10.000 inwoners: Frankrijk (1,05), België (1,15), Italië (1,23), Duitsland (2,90). Zie *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, p. 33, en de berekening op 1 januari 1986: 9.858.895 (bevolking) en 1134 rechters.

26. N. BERNIS-LION, «La magistrature saisie par les chiffres», *La Revue Nouvelle*, 1984, 295. Het aantal vrouwelijke advocaten steeg van 286 op 3.617, d.i. 8% in 1960-61, tot 1209 op 5.901, d.i. 20,5% in 1977-78, dus in relatief mindere mate; zie *Le monde des avocats*, CH-CRISP 1971, 507, 3, en MAHIEU, M. en BAUDREZ, J., *De Belgische advocatuur*, Kortrijk Leieland, 1980, 6-10. In Frankrijk steeg het percentage vrouwelijke magistraten van 6% in 1959 naar 36,5% in 1986; zie D. SOULEZ LARIVIÈRE, «Les juges dans la balance», Ramsay, Parijs, 1987, p. 230.

27. J.D. BREDIN, «La légitimité des Juges», in *Etre juge demain*, Presses Universitaires de Lille, 1983, p. 39, en JEAN-LUC BODIGUEL, «Qui sont les magistrats français. Esquisse d'une sociologie», in *La Justice, Pouvoirs, Revue française d'Etudes Constitutionnelles et politiques*, 1981, nr. 16, p. 36.

het parket samen 8,4 miljard op een totale justitiebegroting van 22,8 miljard³⁴. Hoewel er in België niet eens driemaal zoveel rechters zijn als parlementsleden en de rechterlijke macht vanuit grondwettelijk oogpunt bekeken toch op een soortgelijke prestige en dus bezoldiging als de wetgevende aanspraak zou mogen maken, bedraagt de gemiddelde magistratenwedge nog niet de helft van die van een parlements-lid. Wanneer het trouwens over de bezoldiging van zijn eigen leden ging, heeft het parlement in de afgelopen 20 jaar niet veel blij gegeven van een grote drang tot inlevering³⁵.

De onwaarschijnlijke paradox die daarmee gepaard gaat, bestaat hierin dat de rechtsonderhorigen over de bezoldiging van hun rechter precies een tegenovergesteld idee hebben. Als men aan een leerkracht van het hoger secundair onderwijs probeert uit te leggen dat een beginnend magistraat amper even veel verdient als hij, is enig ongeloof de toehoorder niet vreemd. Sedert 1981 en als gevolg van de besparingsmaatregelen heeft het ambt bijna 20% van zijn koopkracht verloren. De Belgische magistraten zouden thans samen met de Griekse de slechtst betaalde van Europa zijn³⁶.

De beste koppen, zei de procureur-generaal Ganshof van der Meersch³⁷, daarin onlangs nog bijgevallen door de procureur-generaal Verheyden³⁸, dreigen zich in groten getale af te wenden van de magistratuur en de voorkeur te geven aan het zakenleven, de bedrijven met gemengd beheer en het hoogleraarschap.

De vinger zij daarmee op een eerste wonde gelegd: er zijn zeker niet te veel magistraten, maar zij worden in ieder geval te weinig betaald. Het ambt verliest zijn aantrekkingskracht voor waardevolle krachten die hun blikken naar een meer lucratieve carrière richten. Terecht heeft de minister van Justitie dan ook recent gesteld dat voorrang dient te worden gegeven aan de aanwerving van personen met grote kwaliteiten, gestimuleerd door een statuut dat beter beantwoordt aan de verantwoordelijkheden van de magistraten³⁹. Wat zou het immers baten de rechtbanken uit te rusten met geavanceerde apparatuur, tot automatisering en informatisering over te gaan, als er geen gemotiveerde, onderlegde en

plichtsbewuste mensen blijven of bijkomen om ermee te werken⁴⁰?

Het is niet mijn bedoeling om hier nader in te gaan op de zo noodzakelijke invoering van objectieve criteria wat de benoeming en kwaliteit der magistraten betreft, evenmin als op de dwingende behoefte aan een degelijke opleiding en permanente vorming⁴¹.

Het debat ter zake is, het zij terloops even opgemerkt, al bijna een eeuw oud. In de Pandecten van 1898 lezen wij onder het trefwoord magistratuur: «Quant à la magistrature inférieure, il est impossible de méconnaître que la nomination directe par le gouvernement, dans un pays livré aux ardeurs des partis, semble avoir donné lieu à des abus contre lesquels on commence à s'élever de toutes parts.» De Franse minister van Justitie Trarieux benaderde het probleem der politieke benoemingen echter reeds in de 19e eeuw vanuit een andere invalshoek en liet zich als volgt uit in de Senaat: «Les magistrats sont-ils les vrais coupables du mal que je dénonce? J'ai à peine le courage de les accuser, tant il est évident que ceux-là sont oubliés qui s'oublie et mes rivaux je les réserverais plutôt pour le Parlement, pour nous tous, car je m'y comprendrais moi-même, pour tous ceux qui participent à des démarches où ils vont en aveugles et qui peuvent laisser croire que ce ne sont pas les plus méritants, mais les plus recommandés qui reçoivent de la chancellerie les fonctions dont ils sont chargés. Voilà où est le mal; voilà où devrait être portée la réforme.» De *Journal des Tribunaux* voegde daar in 1897 aan toe: «Dit alles is ook waar buiten Frankrijk⁴².» Ik zou daar in 1988 aan kunnen toevoegen; dit alles was bijna honderd jaar later nog steeds waar buiten Frankrijk.

Gaat het nu veranderen?

Hoewel er in brede juridische kringen al lang een consensus bestaat over de dringende behoefte aan benoemingscriteria en men eigenlijk slechts verdere discussie voerde over de praktische modaliteiten ervan, bleven de voorstellen van de werkgroep Krings van 1976 meer dan tien jaar dode letter. Eens te meer kan men zich afvragen of er wel een politieke wil bestaat om de kwaliteit en de werking van de rechterlijke

34. Begroting van het Ministerie van Justitie voor het begrotingsjaar 1987, *Gedr. St.*, Senaat, 5-VI, 1986-87, nr. 1 (bijlage).

35. Cf. *Het Laaste Nieuws*, 2 augustus 1980 over de halvering van matigingsbijdrage van 10% op de parlementaire vergoedingen.

36. *Le Vif-L'express*, 10-16 juni 1988, p. 33; zie tevens N. BERNIS-LION, *Le monde des magistrats en Belgique*, CH-CRISP, nr. 867, 18 februari 1980, II, p. 8: «Ce statut pécuniaire, reconnu médiocre est encore déformé par le jeu des incompatibilités personnelles ou familiales...»

37. «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 130; zie tevens M. STORME in *Knack*, 24 mei 1988: «De besten zijn voor het rechterlijk ambt amper goed genoeg. Maar natuurlijk, dan moeten die functies tot de hoogste ambten van de Staat behoren, ook financieel.»

38. *Gazet van Antwerpen*, 2 september 1988, en BRT-interview op 31 augustus 1988.

39. Kamer van Volksvertegenwoordigers, verslag namens de commissie voor de Justitie, 1 augustus 1988, *Gedr. St. Kamer*, 4/6-533/2-1988, p. 11.

40. Cf. stafhouder Wolters in een open brief aan de minister van Justitie Wathelet, *Le Soir*, 27 mei 1988, waarin de automatisering en informatisering wordt aanbevolen «bij gebreke van» financiële middelen om de magistratuur uit te breiden en het antwoord van de minister, *Gedr. St.*, Kamer, 1 augustus 1988, 4/6-533/2-1988: «Er dient te worden voorkomen dat informatica en buretica ten overvloede worden aangewend om het gebrek aan vorming van de jonge magistraten op te vangen.» Sommigen beschouwen technocratische ingrepen om de produktiviteit van het gerecht op te voeren zelfs als een nieuwe bedreiging voor de democratisering van het gerecht; zie B. DE SOUSA SANTOS, «Une justice informelle et/ou technocratique», in *Etre juge demain*, Presses Universitaires de Lille, 1983, p. 69.

41. Zie voor een zeer recent en volledig overzicht ter zake: D. TIREZ en B. PELEMAN, «Selectie en opleiding van de magistraten in België», *Jura Falconis*, 1986-87, 527 e.v., en L. HUYSE, «Politieke benoemingen in de magistratuur. Een probleemformulering», *Panopticon*, 1985, 122 e.v.

42. *Pandectes Belges*, T. 61, *Magistrat. Magistrature*, nr. 50. Zie tevens over de hervormingsvoorstellen van minister Wathelet: *Knack*, 28 september 1988, «Justitie heeft meer nodig dan een Golf GTI», en *La Libre Belgique*, 28 september 1988, «Chasser la politique de la magistrature».

macht te verbeteren. Het huidige regeerakkoord, de intentieverklaringen ter zake van de minister van Justitie en het thans voorliggende ontwerp mogen dan al hoopvol zijn⁴³, het blijft nu wachten op de concrete uitwerking ervan.

Maar zou men er niet beter aan doen het debat over de kwaliteit te koppelen aan dat over de bezoldiging, want zoals ook al bijna een eeuw geleden in de Pandecten werd geschreven: «Sans aller aussi loin que Benjamin Constant, qui affirme que toute fonction à laquelle est attachée un traitement modique est méprisée, nous croyons que le gouvernement a commis la faute d'amoindrir la position sociale de la magistrature et qu'il en a compris la composition en éloignant des fonctions judiciaires des candidats capables rebutés par la médiocrité de la rémunération du travail⁴⁴.»

In een bewonderenswaardige geest van altruïsme en reserve zijn de openbare pecuniaire proteststemmen van de magistratuur schaars⁴⁵: behoudens enkele roependen in de woestijn en voorzichtige kritiek in openingsredes is ook de afschaffing van het emeritaat niet op sterk georganiseerde weerstand gestuit⁴⁶. De rechterlijke macht geeft er de voorkeur aan haar bevoegdheid in het openbaar academisch te benaderen.

Ten onrechte, want de bescheiden bezoldiging is slechts één aspect van de algemene desinteresse voor de werking van het gerechtelijk apparaat, zoals blijkt uit de beschikbare middelen. Zo bedroeg de totale justitiebegroting voor 1986 bv. 22.084 miljoen frank. Dat betekent een stijging van 3,7% in vergelijking met 1985. Meer dan 78% daarvan zijn personeelskosten. Het aandeel van de justitiebegroting in de totale rijksmiddelenbegroting daalt. Aldus ging in 1982 nog maar 1,48% van de totale begroting naar Justitie, terwijl dat in 1966 nog 1,85% en in 1976 zelfs 2,31% was. In 1986 vertegenwoordigde de begroting van Justitie nog geen 1,2% van de lopende uitgaven van de Staat. In 1987 was de 1,2% juist bereikt⁴⁷. Voor het eerst in zovele jaren is het budget van Justitie voor 1989 eens tamelijk ongeschonden uit hakbijlcomités en begrotingsconclaven gekomen. Wie kan dan nog tegenspreken dat de rechterlijke macht stiefmoederlijk werd en wordt behandeld?

Als de minister van Justitie recent nog vaststelt⁴⁸ dat alle rechtbanken in België samen slechts over 44 elektronische schrijfmachines en ongeveer 230 dictafoons beschikken, is

het verwonderlijk dat men hiervan in het buitenland niet snel een nieuwe belgenmop heeft gemaakt.

Maar er is meer: sedert jaren ontbreekt op het departement van Justitie elk integraal of toekomstgericht beleid. In het budget van het ministerie heeft het relatief aandeel van de hoven en rechtbanken de neiging te dalen, de weerslag van de invoering van het Gerechtelijk Wetboek buiten beschouwing gelaten⁴⁹. Kan het dan verwondering wekken dat alle hervormingsvoorstellen slechts conjuncturele deeloplossingen bieden en elke structurele visie op een gerechtelijke politiek uitblijft?

In tegenstelling tot Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland achtte men het in België klaarblijkelijk niet opportuun een Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie op te richten⁵⁰. Hoewel het probleem werd aangestipt naar aanleiding van het ontwerp van het nieuwe Gerechtelijk Wetboek, vervulde de functie van de rechter in de samenleving bij de pragmatische en snelle aanpak van de gerechtelijke hervormingen in België geen sturende rol⁵¹. In andere landen werden juridisch-technische hervormingsvoorstellen gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek; in België zou dit moeilijk kunnen omdat zelfs het wetenschappelijk en statistisch onderzoek over de werking van de justitie er niet bestaande of ontoereikend is, enkele summier uitzonderingen niet te na gesproken⁵². Welk criterium men ook aanvaardt, België was trouwens op het vlak van het wetenschappelijk onderzoek altijd de rode lantaarn van de Europese landen en meer in het algemeen van de industriële landen⁵³.

Ik geef één enkel voorbeeld: het krediet van 20 miljoen frank, ingeschreven voor wetenschappelijk onderzoek op de justitiebegroting van 1986 werd bijna integraal gebruikt voor bijzonder interessante studies als daar zijn: het ante- of post mortem-karakter van letsels door microspectrofotometrie, onderzoek inzake forensisch-geneeskundige immuno-hemathologie, pathologisch-anatomische studies van de letsels van toxische oorsprong, studies van de histo-

43. Kamer van Volksvertegenwoordigers, Verslag namens de Commissie voor de Justitie, 1 augustus 1988, *Gedr. St.*, Kamer, 4/6-533/2-1988, p.5.

44. *Pandectes Belges*, T. 61, *Magistrat. Magistrature*, nr. 64.

45. Zie als uitzondering op de regel W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 129-132, en R. VERHEYDEN in *Vlaams Jurist Vandaag*, 3e kwartaal 1988, p. 6.

46. Zie nochtans F. DUMON, «De Rechterlijke Macht, onbekend en miskend», *R.W.*, 1981-82, 587.

47. J. DE WIT en L. VAN OTRIVE, *Gevangeniswezen en abolitionisme*, Liga voor mensenrechten, 1988, p. 11, en *Gedr. St.*, *Senaat*, 5-VI, 1985-86, nr. 2, Verslag namens de Commissie van de Justitie van 6 oktober 1987. In Frankrijk gaat ongeveer 6% van het rijksbudget naar Justitie, zie R. MICHOLT, «Mijmeringen over het verdriet van de schildpad», *R.W.*, 1985-86, 1335. De begroting voor 1989 is 24,2 miljard, d.i. 500 miljoen meer dan in 1988.

48. Kamer van Volksvertegenwoordigers, Commissie voor de Justitie, 19 en 27 juli 1988, *Gedr. St.*, Kamer, 4/6-533/2-1988, p. 3.

49. L. HUYSE, *75 Milliards de francs pour quoi faire*, CH-CRISP, nr. 712-713, 20 februari 1976, p. 32 en 35, en M. VAN HAEGENDOREN en E. DE JONGHE, *Roergangers in de mist*, SWU, Antwerpen, 1978, p. 157: «In de jeugdbescherming voert de Minister van Justitie geen beleid maar voert het beleid als het ware zichzelf». Zie tevens in verband met het beleid inzake criminele politiek: L. DUPONT en T. PETERS, *Hold-up. Beeldvorming en beleid*, Leuven, Acco, 1975.

50. J. LAENENS, «De rechterlijke macht in beweging», *R.W.*, 1984-85, 2538, en BLAAUW, J.H., «De herziening van de rechterlijke organisatie», *N.J.B.*, 1984, 1181-1188.

51. J. VERWOERD, «Gerechtelijke organisatie in veranderend perspectief. België, de Bondsrepubliek Duitsland en Nederland», *Tegenspraak*, 1982, 337.

52. M. STORME, «Nood aan een produktiviteitsstudie van het gerecht», in *Mijmeringen van een jurist bij 1984*, Kluwer, Antwerpen, 1984, p. 111 e.v.; E. LANGERWERF, F. VAN LOON en J. VAN HOUTTE, *Gerechtelijke statistieken en beheer van de rechtbank*, Kluwer, Antwerpen, 1986; VAN HOUTTE, J. en LANGERWERF E., *Sociografische gegevens voor een studie van het gerechtelijk systeem*, Kluwer, Antwerpen, 1978.

53. Rapport Coudenberg, *Naar een nieuw België?*, Lannoo, Tielt, 1987, p. 52. In de begroting van 1989 wordt voor wetenschapsbeleid voor het eerst een aanzienlijke stijging genoteerd met 23,7%.

immunologische toepassingen voor de gerechtelijke identificatie van weefsels en weefseldeeltjes, studie van de toxicologie en medico-legale aspecten van de incapaciterende gassen, enz., wat een lid van de senaatscommissie voor Justitie de niet geheel onverwachte vraag ontlokte waarom de menswetenschappen daar niet bij te pas kwamen⁵⁴?

De gerechtelijke statistieken in dit land zijn dus arm aan inhoud, weinig accuraat en onbetrouwbaar. Bovendien verschijnen zij erg laat, soms pas na drie jaar of meer, in de vorm van onleesbare tabellen, die mogelijke gebruikers weinig leren⁵⁵. Het beleid vertrouwt overigens zijn eigen statistieken niet. Wanneer de formatie van het griffiepersoneel of van de magistratuur moet worden vastgelegd, verzamelt men «ad hoc» meer adequate gegevens⁵⁶.

In het licht van deze vaststellingen is het dan ook volkomen normaal dat het justitieel beleid in verband met de rechterlijke organisatie zich beperkt tot lapmiddelen.

In een land waarin bij de opzet zelf van de rechtbankstructuur communautaire motieven speelden, kan men niet op lange termijn denken⁵⁷. Zo diende de invoering van het systeem van de enige rechter slechts tot het bereiken van een snellere en goedkopere rechtspleging, zonder dat men zich daarbij enige vraag naar de kwaliteit der rechtspraak heeft gesteld⁵⁸. Vooral de alleensprekende rechter in hoger beroep tegen de vonnissen van de vrederechter, dikwijls een magistraat met minder dan vijf jaar praktijk, is daarbij het voorwerp van gerechtvaardigde vrees⁵⁹. De overweging in het verslag Van Reepingen dat het ambt van alleensprekend rechter slechts kan worden begeven aan magistraten van waarde en met ervaring, is twintig jaar later om pragmatische redenen zonder enig belang geworden.

Behalve voorstellen in de richting van een aangepast seponeringsbeleid in strafzaken, verkorting van appel- en verzettermijnen, kwamen de belangrijkste voorstellen of hervormingen neer op een uitbreiding van de bevoegdheid van vrederechters en politierechters en een aanzienlijke verhoging van de bedragen, waarvoor in enige of laatste aanleg geprocedeerd mag worden⁶⁰.

54. *Gedr. St., Senaat*, 6 oktober 1987, 5-VI, 1985-86, nr. 2, p. 114.

55. VAN HOUTTE J., «Rechtssociologie, object, taak en verwezenlijkingen», *T.P.R.*, 1964, 551-558; *Gevangeniswezen en magistratuur*, studiedag aan de VUB, maart 1988; «Violence et justice. Les choses telles qu'elles sont», B. DEJEMPEPE et M.F. RIGAUX in *De quel droit?, La fonction du juge en 1984, La Revue nouvelle, oktober 1984*, p. 271.

56. E. LANGERWERF, F. VAN LOON en J. VAN HOUTTE, *Gerechtelijke statistieken en beheer van de rechtbank*, Kluwer, Antwerpen, 1986, p. 6.

57. A. MAST en J. DUJARDIN, *Overzicht van het Belgisch grondwettelijk recht*, Story-Scientia, 1985, p. 426, nr. 365, over de installatie van de hoven van beroep.

58. M. STORME, «De Unus Judex in België gewogen», *T.P.R.*, 1986, 782.

59. E. KRINGS, «Kritische kanttekeningen bij een verjaardag», *R.W.*, 1987-88, 182.

60. J. VERWOERD, «Gerechtelijke organisatie in veranderd perspectief. België, de Bondsrepubliek Duitsland en Nederland», *Tegenspraak*, 1982, 341. Zie tevens in verband met het ontbreken van diepgaand denkwerk bij de aan de gang zijnde herziening van het strafrecht: *Gevangeniswezen en abolitionisme*, Liga voor mensenrechten, Gent, 1988, p. 62 e.v.

Soms lijkt het wel of men voor teveel wetenschappelijke inbreng bevreesd is. Constructieve voorstellen om zowel de kwaliteit van de rechtspraak te verbeteren als de gerechtelijke achterstand te bestrijden zoals het laten optreden van universiteitsprofessoren als plaatsvervangend rechter of raadsheer werden door de wetgevende macht afgewimpeld⁶¹. De minister van Justitie vreesde dat «door hun theoretische opleiding zij niet bepaald geschikt zouden zijn om concrete oplossingen voor praktische problemen te vinden»⁶². Het zal de minister een troost wezen dat soortgelijke bezwaren niet golden voor de benoeming tot magistraat van advocaten of substituten met slechts enkele jaren ervaring aan de balie of in het parket of voor de lekerechters in de arbeidsrechtbanken en de rechtbanken van koophandel, die niet de minste vorm van juridische opleiding hebben genoten.

Op die betreuwenswaardige gang van zaken kijkt de rechterlijke macht gedwongen lijdzaam toe en hult zich in stilzwijgen⁶³. De grondwetgever heeft immers weliswaar de onafhankelijkheid van de magistraat, maar geenszins die van de magistratuur als eenheid of korps verzekerd. Hij heeft haar geen eigen grondwettelijk of wettelijk bestaan verleend en ook geen bevoegdheid gegeven om de rechtsbedeling te organiseren en te besturen⁶⁴. De trias politica van Montesquieu strekte ertoe absolute machtsuitoefening in de staat onmogelijk te maken door de macht te verdelen over drie organen die elkaar moesten beperken. Maar precies de rechterlijke macht heeft weinig of geen beslissingsbevoegdheid over haar eigen beleid en werking. Het niet betrokken zijn bij de besluitvorming betreffende de organisatie, het statuut en de werking van de rechterlijke functie leidt tot vereenzaming van de rechter en verhoogt precies zijn vatbaarheid voor externe invloeden, vooral vanwege de uitvoerende macht, zo wordt door professor Delva gesteld⁶⁵.

Naar geldend recht is de rechterlijke macht zowel wat betreft haar getalsterkte, bezoldiging als infrastructuur en materiële omlijsting volledig afhankelijk van de andere machten. Zo komt men tot de paradoxale vaststelling dat het gerecht voor de vervulling van zijn grondwettelijke opdracht in feite overgeleverd is aan de bereidheid van de wetgever en de uitvoerende macht om de daartoe vereiste materiële ondersteuning te verstrekken⁶⁶. De prins moet aan de rechter

61. DE CONINCK B., BAERT K. en CLIJMANS E., «De versnelling van het proces. Suggesties en randbemerkingen bij een colloquium te Gent», *R.W.*, 1978-79, 2392.

62. J. LAENENS, «De Rechterlijke Macht in beweging», *R.W.*, 1984-85, 2544, en R. MICHOLT, «Mijmeringen over het verdriet van de schildpad», *R.W.*, 1985-86, 1337.

63. De Franse professor Desprez gebruikte hiervoor de uitdrukking: «Sois juge et tais-toi», «Réflexion sur le rôle du juge dans la cité», *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1978, 503.

64. DEJEMPEPE B., PANIER C., en PARMENTIER C., «Les magistrats. Indépendance, carrière et pouvoir politique», *Ann. Dr.*, 1982, 33, en M. TROPER, «Fonction juridictionnelle ou pouvoir judiciaire», in *La Justice, Pouvoirs, Revue française d'Etudes constitutionnelles et politiques*, 1981, nr. 16, p. 13 en 15.

65. J. DELVA, «De onafhankelijkheid van de Belgische rechter ten aanzien van de uitvoerende macht», *T.B.W.*, 1988, 183.

66. *Trema*, «Special» 1979-2, *Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht* (Nederland), rapport van de werkgroep «De functie van de rechter» opgericht in de schoot van de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, p. 18, en meer bepaald voor België, *Trema*, april 1986, p. 155.

de wapens verschaffen voor hun onderlinge strijd, en als wij weten dat macht nooit vrijwillig wordt afgestaan, is het voor sommigen nog maar een kleine stap om te besluiten dat de rechterlijke macht misschien wel opzettelijk zwak wordt gehouden⁶⁷.

Dat er zoveel is scheefgegroeid, zo schreef onlangs een vooraanstaand Vlaams journalist, is immers te wijten aan het politieke beleid. Van Vranckx en Vanderpoorten over Van Elslande en Moureaux tot Gol, hebben alle ministers van Justitie de jongste twintig jaar steeds opnieuw – en meestal tevergeefs – aangedrongen op een verruiming van hun middelen. Zolang er geen nieuwe aanpak komt inzake investeringen, management, personeelsopleiding en beleid, zal de burger argwanend blijven tegenover het gerechtelijk instrument en weigeren te geloven dat de staat hem de bescherming biedt waarop hij recht heeft⁶⁸.

Daarbij komt dat het electoraal belang van de rechterlijke macht zo goed als nihil is. In de partijpolitieke programma's is, behoudens het alom bekende item van de benoemingen, elke alomvattende visie op structuur, functie en werking van de hoven en rechtbanken of de rechtsbedeling zoek. De rechterlijke macht is trouwens, gezien haar geringe getalsterkte, allesbehalve een interessant kiezerspotentieel en nog minder een pressiegroep waarvan de stem tot in het parlement gehoord zou worden. Het is bovendien sedert 1848 onmogelijk de hoedanigheid van parlementair en magistraat te combineren⁶⁹.

Zo krijgt als in een boutade de gevangenisbevolking uiteindelijk nog meer aandacht dan diegene die haar naar de gevangenis gezonden heeft. Enkele ophefmakende gevangenisopstanden en stakingen van het gevangenispersoneel hadden immers alvast tot gevolg dat het penitentiair probleem politiek werd gesteld en willens nillens naar de nodige middelen tot verbetering werd gezocht⁷⁰. Het kan toch niet de bedoeling zijn dat de magistraten hun rechtbanken in brand steken om aandacht voor de verbetering van hun statuut en werking te verkrijgen?

Ook in het parlement zitten steeds minder juristen en ontbreekt eveneens elke totale visie op de rechterlijke macht in het debat. Gemiddeld wordt in België een ministerpost slechts iets meer dan twee jaar door dezelfde persoon bezet, maar Justitie ging sedert 1945 bijna bij elke regeringswijziging naar een andere minister, die het ambt dan doorgaans nog met andere bevoegdheden combineert.

67. R. MICHOLT, «Mijmeringen over het verdriet van de schildpad», *R.W.*, 1985-86, 1336.

68. Manu RUYNS in *De Standaard*, 22 juli 1988, onder de titel «Schuldig verzuim»; L. DE CLERCK in *Gazet van Antwerpen*, 28 september 1988.

69. Zie thans art. 293 Ger. W. De regering maakte een aantal uitzonderingen voor hoge staatsambtenaren, waaronder de raadsheeren in het hof van beroep. Het parlement ging echter verder dan het regeringsontwerp en sloot alle publieke ambten uit met uitzondering van dat van minister. Zie Th. LUYCKX en M. PLATEL, *Politieke geschiedenis van België*, Kluwer, Antwerpen, 1985, p. 103, en E. WITTE en J. CRAEYBECKX, *Politieke geschiedenis van België sinds 1830*, WSU, Antwerpen, 1981, p. 51. Sommigen betreurden hiermee het verlies van geschoolde parlementairen, *Pandectes Belges*, T. 52, *Incompatibilité*, nr. 4.

70. Op de begroting 1989 van Justitie werd een extra krediet van 100 miljoen uitgetrokken voor het gevangenispersoneel.

Overigens is reeds herhaaldelijk aangetoond dat ook de wetgever steeds maar aan macht inboet t.v.v. de partijcenaakels en de uitvoerende macht en bijna geen fundamenteel wetgevend werk meer verricht⁷¹. Van de 2.675 tussen 1968 en 1985 gepubliceerde wetten ontstonden er 2.348 uit een wetsontwerp en kwamen er amper 327 voort uit wetsvoorstellen. De reeds lage score van het parlement, nl. 12,2%⁷² blijkt in de loop van de jaren dan nog steeds maar te verminderen.

Vele parlementairen zijn menselijke machines van politiek dienstbetoon geworden⁷³ en sinds de jaren '60 beleeft het land een steeds meer wurgende greep naar de almacht vanwege de coalities die aan het bewind zijn, waarbij de topfiguren in de partijen die deel uitmaken van de regering, het voor het zeggen hebben⁷⁴. De naoorlogse parlementaire werking onttaardt in wat sociologen amigocratie en personenpolarisatie hebben genoemd⁷⁵.

Parlementairen geven trouwens zelf grif toe dat hervormingsvoorstellen met betrekking tot de structuur en de werking van de magistratuur in het Parlement weinig belangstelling wekken, hoewel datzelfde parlement dan toch weer dikwijls gretig gebruik maakt van de rechtscollages om zijn eigen overrompeling door de uitvoerende macht te temperen⁷⁶.

Is die geringe belangstelling voor de rechterlijke macht hieraan toe te schrijven, zo vroeg de procureur-generaal Ganshof van der Meersch zich reeds af in 1973, dat haar taak niet hand in hand gaat met de politiek en dat de leden van de rechterlijke macht niet voldoende georganiseerd zijn voor de verdediging van hun belangen⁷⁷? Ik vrees dat die vraag, nu vijftien jaar later, positief beantwoord moet worden. Nog steeds wordt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, ingekapseld in een gesloten hiërarchisch en gedisciplineerd geheel, veelal vertaald in individuele en negatieve termen; niet aan politiek doen, geen andere bezoldigde betrekking uitoefenen, de nodige reserve in acht nemen, zich

71. M. STORME, «Staat de Belgische Rechtsstaat nog recht?», in *Mijmeringen van een jurist bij 1984*, Kluwer, Antwerpen, 1984, p. 82 e.v. en Ph. QUERTAINMONT, «Le déclin de l'état de droit», *J.T.*, 1984, 274-276.

72. Zes procent voor de Senaat en 6,2% voor de Kamer.

73. C. DE STOOP, «Een kruiwagen met een lange arm», *Knack*, 12 juli 1988, p. 18, met verwijzing naar de doctoraats thesis van L. De Winter, U.C.L. over politiek cliëntelisme; tevens *De Morgen*, 24 september 1988, «Goed dienstbetoon is lonender dan dossierkennis.» Volgens L. HUYSE (*Knack*, 5 oktober 1988, p. 52, «Vrouw Justitia is niet kleurenblind») wordt daarbij zelfs de indruk verwekt ook de rechtsgang te kunnen beïnvloeden.

74. Prof. F. VAN ISACKER, «De eerste, de tweede en al de andere zaken», *Knack* 21 oktober 1987, p. 49; tevens: «Over het neopotisme der nieuwe sultans», in *Gandaius*, nr. 9, Brussel, Story-Scientia, 1986; «De democratie op losse schroeven», in Rapport Coudenberg, *Naar een nieuw België*, Lannoo, Tielt, 1987, p. 73 e.v., en E. WITTE en J. CRAEYBECKX, «Politieke geschiedenis van België sinds 1830», SWU, 1981, p. 504.

75. L. HUYSE, «De gewapende vrede. Politiek in België tussen 1945 en 1980», Kritak, Leuven, 1980, p. 86 e.v.

76. R. HENRION, «Le parlementaire et le juge», in *Les Pouvoirs du Judiciaire*, Ed. Labor, 1987, p. 97 e.v. met betrekking tot het gebruik dat de oppositie maakt van de adviezen van de Raad van State.

77. «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 131.

niet met de andere machten inlaten. Vooral deze laatste onthoudingsplichten nemen soms de vorm van een blind dogma aan, waarbij men dan wel eens uit het oog verliest dat de trias politica van Montesquieu er niet zozeer toe strekte aan elke grondwettelijke macht als het ware exclusieve bevoegdheden toe te kennen⁷⁸.

Misschien ware het dus aangewezen wat meer te spreken over de onafhankelijkheid dan over de scheiding der machten.

Enige soms pathetische afkeer bij de magistratuur om eigen prerogatieven, bevoegdheden en statuut fundamenteel ter discussie te stellen of zich collectief te organiseren en als grondwettelijk blok te manifesteren is immers aan het debat niet vreemd⁷⁹. Heeft het bv. nog zin, zelfs zonder de rechter onafhankelijk van de wet te maken, halsstarrig vast te houden aan de idee dat hem elke vorm van «beleid» moet worden ontzegd⁸⁰. Kan men het bestaan van dat beleid nog ontkennen als de rechtspraak, om het bij een ludiek voorbeeld te houden, eerst een hotelkamer⁸¹ en daarna zelfs een tent of caravan⁸² omdovert in echtelijke woning en daarin later trouwens wordt gevolgd door de wetgever, terwijl diezelfde wetgever overspel, overigens tot opluchting van velen, nu zelfs niet meer als een strafbaar feit beschouwt?

Wanneer hij doet aan evolutieve interpretatie van teksten, het juridisch regime individualiseert dat onzekere formuleringen in het vage laten, of nieuwe subjectieve rechten erkent⁸³, doet de rechter ook aan politiek in de ruime zin van het woord, is hij niet langer meer de bewaarder van de bestaande rechtsorde, maar wordt hij medeauteur van de juridische verandering⁸⁴.

78. M. MIAILLE, *L'état du droit*, Grenoble, Presses Universitaires de Grenoble, 1978, p. 212-220, en tevens R. LALLEMAND, «Indépendance et discipline», in *Les Pouvoirs du Judiciaire*, Ed. Labor, Brussel, 1987, p. 28.

79. W. HEYDEBRAND en B. VALLET, «Technocratie et indépendance du pouvoir judiciaire», in *Sociologie du Travail*, 1981, nr. 1, p. 66 en F. DUMON, «Projets de réformes et fonction juridictionnelle», *J.T.*, 1977, 537-553. Over het waarom van die justitiële machtsweigering bestaan meningsverschillen, gaande van historische gebondenheid aan achterhaalde denkbeelden tot een al te accurate toepassing van het scheidingsbeginsel om alle verstoring van gezag te mijden; zie J. DELVA, «De onafhankelijkheid van de Belgische rechter ten aanzien van de uitvoerende macht», *T.B.W.*, 1988, 180.

80. W. VAN GERVEN, *Het beleid van de rechter*, SWU, Antwerpen, 1973, p. 138, en de kritiek daarop van F. DUMON, «De opdracht van de hoven en rechtbanken», *R.W.*, 1975-76, 285; zie tevens het uitstekend overzicht over de actieve rol van de rechter in het economisch recht: A. JACQUEMIN en B. REMICHE, «Le pouvoir judiciaire entre l'opportunité et la légalité économiques», in *Les magistratures économiques et la crise*, CRISP, Brussel, 1984, p. 11 e.v.

81. Cass., 25 november 1940, *Pas.*, 1940, I, 303.

82. Corr. Brugge, 21 oktober 1969, *R.W.*, 1969-70, 633.

83. Cf. M. STORME, *Rechtspraak in opspraak*, Kluwer, Antwerpen, 1980, p. 42, in verband met nabuurschap.

84. F. OST, «Juge-pacificateur, juge-arbitre, juge-entraîneur, trois modèles de justice», in *Fonction de juger et pouvoir judiciaire*, Facultés Universitaires Saint-Louis, 1983, p. 35; M. CAPPELLETTI, «Nécessité et légitimité de la justice constitutionnelle», in *Cours constitutionnelles européennes et droits fondamentaux*, Parijs, Aix-en-Provence, 1982, p. 467: «Ils (les tribunaux) doivent choisir entre demeurer au sein des limites traditionnelles, typiques du 19e siècle

Wordt het dan tevens niet hoog tijd, zo vragen vele magistraten zich af, dat de rechterlijke macht haar eigen onafhankelijkheid op positieve en dynamische wijze vertaalt, dat zij haar werkingsvoorwaarden, statuten en vertegenwoordigers zelf kiest of erover geconsulteerd wordt en deelneemt aan de keuze van haar leden⁸⁵? Of zoals sommigen nog radicaler stellen: wil de rechterlijke macht haar lot in eigen handen nemen, haar werking verbeteren en haar doelstellingen bereiken, dan zal zij in de eerste plaats meester dienen te worden van haar middelen, ten minste zou zij enige inspraak moeten hebben bij het ontwerp van haar begroting en haar bestuur⁸⁶.

Inspraak veronderstelt echter mondigheid en daar wringt het schoentje op een pijnlijke manier. Een wel bijzonder eigenaardige paradox van het gerechtsgedrag, de plaats bij uitstek van het contradictoair debat, zo omschrijft een magistraat de stilte van de magistratuur⁸⁷. Heeft men er al bij stilgestaan dat het misschien wel dit eeuwige zwijgen van het gerecht is dat aanleiding geeft tot zoveel misverstanden en verdachtmakingen⁸⁸? Recht wordt toch aangesproken voor en namens de gemeenschap en de gemeenschap mag dus over de werking van haar gerecht ingelicht worden en er controle op uitoefenen. De openbaarheid van de gerechtelijke debatten en de publieke voorlezing van vonnissen en arresten is toch meer dan een formalisme⁸⁹.

Sommige journalisten pleiten zelfs voor professionele perswoordvoerders naar analogie met andere openbare instellingen of bedrijven⁹⁰, terwijl een recente Franse studie in opdracht van het Ministerie van Justitie de public-relations van het gerecht als dringend noodzakelijk beschouwt⁹¹. In Frankrijk heeft men in een aantal rechtbanken bij wijze van experiment echte «onthaaldiensten» opgericht die de rechts-onderhorigen opvangen, hen inlichten, oriënteren en raad verschaffen⁹². Waarom zou in dezelfde geest bv. het invoeren van de mogelijkheid van een «dissenting opinion» bij een collegiaal beraad of in tweede aanleg ook bij ons niet kunnen

de la fonction judiciaire et s'élever au niveau des autres branches, de fait devenir eux-mêmes le troisième géant pour contrôler le législateur mastodonte et l'administrateur léviathan.»

85. DEJEMEPPE, PANIER en PARMENTIER, «Les magistrats, indépendance, carrière et pouvoir politique», *Ann. Dr.*, 1982, 33.

86. C.J.H. BRUNNER, «De rechterlijke macht en de justitiebegroting», *N.J.B.*, 1986, 1368, en J.C. CASANOVA, «Pour le gouvernement des juges», *M'Express*, 3 oktober 1986.

87. F. RINGELHEIM, «L'indépendance sous scellés» in *Les Pouvoirs du Judiciaire*, Ed. Labor, 1987, p. 24.

88. C. PARMENTIER, «Libre propos sur le rôle du juge dans la cité», *J.T.*, 1982, 259.

89. F. VOETS, «Vrouw Justitia en de pers, een maagd belaagd?», in *Persvrijheid, omroeprecht en nieuwe media*, Tegenpraak cahiers 3, p. 58, en tevens *Vlaams Jurist Vandaag*, 4e kwartaal 1987, p. 23.

90. R. DE MEYER, «De gerechtsjournalistiek in Vlaanderen», *Communicatie*, 1986, nr. 2, p. 9.

91. *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, 29. Zie tevens M. CHÂTEL, «Magistraat vandaag», in *Liber Amicorum F. Dumon*, II, Antwerpen, Kluwer, 1983, p. 658, die pleit voor een «discrete» politiek van public relations en R. VERHEYDEN, *Vlaams Jurist Vandaag*, 3e kwartaal 1988, p. 5.

92. F. OST, «Juge-pacificateur, juge-arbitre, juge-entraîneur, trois modèles de justice», in *Fonction de juger et pouvoir judiciaire*, Facultés Universitaires Saint-Louis, 1983, p. 40.

bijdragen tot grotere openheid en een betere motivering? Door het gevecht met het recht in de uitspraak zelf tot uitdrukking te brengen, zou men trouwens een stukje meer echte verantwoordelijkheid inbouwen, zo schrijft professor Storme⁹³.

Op het moment dat overigens terecht wordt gepleit voor de aansprakelijkheid van de Staat voor onrechtmatig rechterlijk handelen⁹⁴ lijkt dit geen overbodige luxe. Mag of liever moet het gerecht immers geen glazen huis zijn, ontdaan van elke vorm van mystiek, onpersoonlijkheid, blinde autoriteit, formalisme en holle plechtstatigheid, waar de bevolking kan doorkijken? Mag de bevolking dan ook niet weten wie haar magistraten zijn, wat er soms aan de werking van dit gerecht schort en waar de oorzaken van dergelijke moeilijkheden liggen? Ivoren torens zijn niet meer op hun plaats op de vooravond van de 21e eeuw. Waar blijft het grote publiek debat over de justitie waarin wetenschap (de universiteiten), politiek (het parlement), advocatuur en last but not least ook de magistratuur hun stem laten horen⁹⁵?

Het is blijkbaar nog niet voor morgen.

Op 14 mei 1987⁹⁶ bevestigde het Hof van Cassatie nog een beschikking van de eerste voorzitter van het Hof van Beroep te Brussel waarbij een magistraat disciplinair werd bestraft omdat hij zonder voorafgaande toestemming van zijn korpschef had deelgenomen aan een radiouitzending over de werking van het gerecht. Misschien was deze magistraat wel onvoorzichtig...

In naam van de magistratuur wordt het woord slechts gevoerd door of met toelating van korpschefs en procureurs-generaal. Maar spreken zij allen wel voldoende, wanneer spreken zij en laten zij wel voldoende spreken?

Het is ontoelaatbaar, zo schreef de procureur-generaal Dumon, dat één of meer groepen magistraten zich het recht aanmatigen te beoordelen wat de onafhankelijkheid of het krediet van de rechterlijke macht zou kunnen aantasten⁹⁷.

Politiek is dus een onsmakelijke bezigheid, gereserveerd voor de wetgevende en de uitvoerende macht.

Ook tegenover de publieke opinie moet de magistratuur zwijgen «omdat het vanzelfsprekend onmogelijk is, op radio of T.V., in enkele minuten degelijk te informeren en rechtzettingen te doen».

Maar, zo stelde zijn voorganger Ganshof van der Meersch, nu meer dan ooit de zucht naar kennis en begrip een dwingende sociale behoefte is geworden, is het weliswaar van belang dat de werking van het gerecht niet langer in geheimzinnigheid gehuld blijft, wat aanleiding geeft tot veel jammerlijk onbegrip en kritiek. De eminente taak van de

magistratuur in het maatschappelijk leven is niet overeen te brengen met een opvatting die noodzakelijk voert tot het ontstaan van een technocratom dat geen contact heeft met de natie. De afzondering is een dorre karikatuur van de gereserveerdheid⁹⁸.

Wordt het inderdaad niet tijd om de zaken toch iets realistischer te benaderen⁹⁹? Wordt de waardigheid van het ambt aangetast door de vrijheid van meningsuiting, zelfs als die er zich toe beperkt eigen statuut en werking ter discussie te stellen en bij te dragen tot het goede functioneren van de justitie? De magistratuur is toch geen eredienst, maar een publiek mandaat, en het gerecht is geen cultus, maar een openbare dienst¹⁰⁰.

De rechter die in zijn vonnissen het recht van verdediging of de vrijheid van meningsuiting doet respecteren, stelt geen politieke daad. Waar de rechter die publiek zou opkomen voor meer eerbied voor dezelfde rechten in het gerechtelijk apparaat, zou politieke taal spreken...

We kunnen de uiting van gedachten en meningen van de magistraat niet volledig vrijlaten zoals dat voor elke andere burger wel kan, zegt nu de procureur-generaal Krings¹⁰¹, maar hij voegt er onmiddellijk aan toe dat dit geenszins een onvoorwaardelijke en algehele verplichting tot stilzwijgen inhoudt.

Waarover mag de magistraat dan wel spreken? Zou het niet eerder zijn plicht zijn, uiteraard zonder over concrete dossiers te handelen, de bevolking over de werking van de justitie als instelling in te lichten, deel te nemen aan het publieke debat over de voorstellen voor de verbetering ervan en hieraan mee te werken?

De aloude Griekse leuze «ken uzelf» mag daarbij dan niet uit het oog verloren worden en de magistratuur moet bereid zijn ook haar interne, al dan niet vastgeroeste regels, gebruiken en methodes eens grondig te analyseren. Te dikwijls wordt immers uit het oog verloren dat een betere werking van het gerecht niet altijd ingrijpende legislatieve initiatieven vereist. Ook binnen het huidige wettelijke kader of met minieme veranderingen bestaan immers tal van mogelijkheden, die echter bij gebreke van bespreekbaarheid te vaak onbenut worden gelaten.

Professor Van Gerven merkt bv. op hoe weinig de zittende magistratuur haar werk in ploegverband verricht en welke efficiënte vormen van collegialiteit men onbenut laat, zoals het systematisch uitwisselen van kennis en ervaring tussen magistraten van een zelfde rechtbank of het gezamenlijk nagaan en bespreken van nieuwe tendensen, ontwikkelingen

93. M. STORME, «Wie berecht de onoordeelkundige rechter?», in *Liber Amicorum F. Dumon*, II, Antwerpen, Kluwer, 1983, p. 705, en TOUFFAIT en TUNC, «Pour une motivation plus explicite des décisions de justice», *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1974, 487.

94. A. VAN OEVELEN, *De overheidsaansprakelijkheid voor het optreden van de rechterlijke macht*, Wolters-Samsom, Brussel, 1988, o.m. p. 765, nr. 747.

95. S.C. VERSELE, «Psychosociologie de la magistrature belge», in *Le droit et la justice*, écrits, ULB, 1979, p. 203: «Il faut convaincre la magistrature de la nécessité et de la dignité d'une évaluation de son action.»

96. *R.W.*, 1987-88, 784.

97. «De rechterlijke macht, onbekend en miskend», *R.W.*, 1981-82, 593.

98. «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 129.

99. Cf. CAMPBELL (Lord), *Lives of the chief justice*, geciteerd door R. POUND, *The causes of popular dissatisfaction with the administration of justice*, V, *Crime and delinquency*, New-York, NC.C.D. 1964, p. 355, die sprak over «Legal monks, utterly ignorant of human nature and of the affairs of men, who pass their lives in an atmosphere of pure law, from which every worldly and human element is excluded».

100. F. RINGELHEIM, «L'indépendance sous scellés», in *Les Pouvoirs du Judiciaire*, Ed. Labor, 1987, p. 24.

101. «Plichten en rechten van de leden van de rechterlijke macht», *R.W.*, 1988-89, 177.

en eventueel tegenstrijdigheden in de eigen rechtspraak en in die van andere rechtscolleges¹⁰².

Heeft het ook nog zin langer vast te houden aan de zo hardnekkig door sommigen verdedigde stelling dat magistraten geen specialisten in een bepaalde tak van het recht mogen zijn, nu men erover klaagt dat de rechter bv. tegenover sommige vormen van witteboordencriminaliteit precies door zijn gebrek aan specifieke opleiding bijna machteloos staat¹⁰³.

In een tijdperk waarin ook bij de balie een onomkeerbare evolutie naar specialisatie waar te nemen valt en waarin het recht altijd maar technischer en ingewikkelder wordt, moet de rechter zich ongetwijfeld aan deze gewijzigde situatie aanpassen¹⁰⁴.

Is het nog denkbaar dat één en dezelfde magistraat nu eens even optreedt als beslagrechter, dan weer geconfronteerd wordt met een ingewikkeld probleem van personenrecht, in hoger beroep een handelshuurbetwisting moet beslechten en tot slot een straf moet bepalen voor een reeks diefstallen door middel van inbraak?

Zelfs als het recht dan al een geheel vormt¹⁰⁵, is het toch duidelijk dat niemand alle takken ervan op dezelfde manier kan beheersen, ook al mag hij zeker nooit de algemene beginselen uit het oog verliezen¹⁰⁶.

De Staatscommissie Herziening Rechterlijke Organisatie in Nederland ging er uitdrukkelijk van uit dat specialisatie binnen de magistratuur wenselijk was¹⁰⁷ en ook bij het parket heeft men bv. reeds de noodzaak van financiële experts ingezien¹⁰⁸. Het is trouwens precies vanwege het door velen onderkende gevaar dat een door de rechtbank aangestelde deskundige de nieuwe rechter van partijen zou worden, dat specialisatie onder meer noodzakelijk is¹⁰⁹.

102. VAN GERVEN, *Met recht en rede*, Lannoo, Tielt, 1987, p. 48-49.

103. Procureur-generaal Verheyden in *Gazet van Antwerpen*, 2 september 1988; Studiecentrum politieke instellingen, *De werking van de justitie*, 1987, p. 17. *Contra*: F. DUMON, «Projets de réformes et fonction juridictionnelle», *J.T.*, 1977, 544.

104. M. STORME, «Moet de rechter deskundig, specialist zijn?», in *Actes du colloque sur la magistrature économique*, II, 4, 1 tot 13; G. BLONDEEL, des magistrats», *J.T.*, 1978, 737-740.

105. F. DUMON, «Projets de réformes et fonction juridictionnelle», *J.T.*, 1977, 544: «Le droit forme un tout et ne saurait être écartelé.»

106. Cf. GANSHOF VAN DER MEERSCH, «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1973-74, 155, die zelfs de toevoeging van gespecialiseerde leke-assessoren aan de rechtbank voorstelde. In 1984 pleit F. Dumon opnieuw tegen specialisatie: zie «La magistrature économique et le pouvoir exécutif», in *Les magistratures économiques et la crise*, CRISP, Brussel, 1984, p. 126-127.

107. J.H. BLAAUW, «De herziening van de rechterlijke organisatie», *N.J.B.*, 1984, 1185.

108. Cf. F. HUTSEBAUT, «Meningen van onderzoeksrechters over het vooronderzoek», *Panopticon*, 1981, 256, en L. DUPONT, «Meningen van parketmagistraten over het vooronderzoek», *Panopticon*, 1981, 356, over de noodzaak van specialisatie bij de zittende en staande magistratuur in het kader van de beteugeling van misdrijven.

109. Cf. over de in jeugdzaken te onderkennen politiek van de sociale assistent, HEYVAERT A., «En wat met de kinderen bij echtelijke moeilijkheden van de ouders», in *Statuut van het kind*, COENE M., (red.), Brussel, Samsom, 1980, p. 317. Over de invloed

Ook de organisatie van de rechtbank zelf laat, gezien met de ogen van een buitenstaander, zo schrijft Van Gerven, wel eens te wensen over¹¹⁰. Een rechtbank en zeker een hof van beroep is, wat ingezette personen en middelen betreft, ongetwijfeld te vergelijken met een middelgroot bedrijf, een universitaire faculteit of een niet onbelangrijke overheidsinstelling. Zonder mij te willen uitspreken over de vraag of de voorzitter van een dergelijke K.M.O. moet benoemd dan wel in eigen midden moet verkozen worden¹¹¹ lijkt het mij in elk geval evident dat zulk een voorzitterschap een groter organisatietalent dan juridische kennis vereist. Ook hier is de ongeschreven regel dat voor deze ongetwijfeld eervolle functie enkel de magistraten met de hoogste anciënniteit in aanmerking komen geenszins een waarborg voor een kwalitatief hoogstaande organisatie van het gerecht¹¹². In onze buurlanden heeft men er al voor gepleit het voorzitterschap slechts tijdelijk aan iemand op te dragen, «car il existe un risque certain d'habitude, source d'inefficacité, ainsi qu'un risque d'usure»¹¹³. Ik kan mij voorstellen dat ook een rechtbank zou moeten worden georganiseerd zoals een ziekenhuis, volgens specialisaties en geleid door een bekwaam organisator¹¹⁴.

Wellicht hebben sommigen daarbij al te utopisch gedacht aan een nieuw rechterstype, nl. dat van de rechter, man of vrouw, die in het gerechtshuis full-time werkzaam zou zijn met een behoorlijke infrastructuur, die door de rechtzoekenden of de advocaten kan worden bezocht om er te praten over het hangende geschil en die als het nodig is ter beschikking zou staan om zaken in staat van wijzen onmiddellijk te behandelen¹¹⁵.

De taakverdeling tussen de rechters en de noodzaak van specialisatie brengt echter meteen de hiërarchie in de discussie. Moet men zich over de verhouding tussen de magistraten onderling niet tevens eens grondig bezinnen? Heeft het gerecht niet evenveel behoefte aan democratie als de democratie aan het gerecht? Het lijkt toch evident dat democratisch en collegiaal genomen beslissingen veel ge-

van de expertise in het algemeen op het oordeel van de rechter, F. OST, «Juge-pacificateur, juge-arbitre, juge-entraîneur, trois modèles de justice», in *Fonction de juger et pouvoir judiciaire*, Facultés Universitaires Saint-Louis, 1983, p. 41, en IUS, *Expertise*, Kluwer, Antwerpen, 1987.

110. VAN GERVEN, *Met recht en rede*, Lannoo, Tielt, 1987, p. 49.

111. J.E. KRINGS, «Kritische kanttekeningen bij een verjaardag», *R.W.*, 1987-88, 174. Zie tevens *De werking van de justitie*, Studiecentrum politieke instellingen, 1987, p. 28, waarin de vraag gesteld wordt of bevordering bij wijze van benoeming niet meebrengt dat magistraten ertoe gebracht worden hun politieke bindingen te handhaven en uit te bouwen om carrière te maken.

112. *De werking van de justitie*, Studiecentrum politieke instellingen, 1987, p. 34-35; P. SOULEZ LARIVIÈRE, *Les juges dans la balance*, Ramsey, 1987, Parijs, p. 291.

113. *Magistrats et avocats. Formation, carrière, activité professionnelle*, Rapport au garde des sceaux, Ministère de la Justice, Parijs, 1987, p. 83.

114. M. STORME, «De achterkant van het gerecht», *R.W.*, 1973-74, 462: «Waarom is het niet mogelijk de dienst van het gerecht even efficiënt en modern uit te bouwen als de diensten van Air-France?»

115. M. STORME, «De achterkant van het gerecht», *R.W.*, 1973-74, 459.

makkelijker en op een meer ongedwongen manier opgevolgd worden dan autoritaire maatregelen¹¹⁶.

Als het gerecht mensvriendelijker, doelmatiger en meer decentraliseerd moet kunnen optreden, moeten de rechtbanken en hoven immers autonomer worden en voor een belangrijk deel hun eigen budget kunnen beheren, bv. voor de permanente bijscholing der magistraten waaronder het bekostigen van hun deelname aan studiedagen e.d.m. Heeft het dan nog zin vast te houden aan de hiërarchische structuren die wij van Napoleon hebben geërfd en die elke vorm van interne inspraak in dergelijke meer autonome entiteiten bijna onmogelijk maken? En zou het niet nuttig zijn de magistraten zelf nauwer te betrekken, al was het maar adviserend, bij het leven van hun gerecht, in plaats van zoveel aangelegenheden die de wet niet regelt uitsluitend aan de beslissing van het hoofd van het rechtscollege over te laten¹¹⁷? Moet een magistraat carrière maken en is het nodig de bevordering naar het hof als een kwaliteitsbeloning te zien, die aldus dreigt de beste krachten in eerste aanleg te doen verdwijnen en het aantal beroepen te doen toenemen¹¹⁸?

«Il nous semble que l'ambition est permise à tous les hommes excepté aux magistrats», zo citeren een groep Franse magistraten, die allerminst van sympathie voor het Syndicat de la Magistrature kunnen worden verdacht, de *Journal Le Droit* van 9 november 1845¹¹⁹. «Il n'y a pour ainsi dire pas de degré dans la magistrature; par une glorieuse prérogative de leur institution tous rendent la justice au même nom et au même titre¹²⁰.» Recht spreken in eerste aanleg, in hoger beroep of in cassatie verandert immers niets aan de waardigheid of de verantwoordelijkheid van de rechter¹²¹. De Italiaanse Grondwet zegt zelfs uitdrukkelijk dat het enige verschil tussen de magistraten onderling bestaat in de «diversiteit van hun functie¹²².»

Men vergeet wel eens dat de pyramidale hiërarchie der magistratuur bij ons ook gekoppeld aan de bezoldiging, in tal van Europese landen niet bestaat¹²³. De weddespanning van de rechterlijke functies heeft in België weliswaar de neiging om te dalen, maar is nog aanzienlijk, variërend van

één tot iets meer dan twee bij het begin der carrière en van 1 tot 1,75 op het einde ervan¹²⁴.

Ik kom hiermee dan ook terug op de aantrekkingskracht van het ambt dat er zeker veel bij zou winnen als ten minste de aanvangswedden aanzienlijk opgetrokken werden¹²⁵. Ook in Nederland is overigens met overtuiging gepleit voor een systeem waarbij aanzien en honorering bij de loopbaan in de rechterlijke macht een meer bescheiden plaats zouden innemen en hoofdzakelijk een schaal zou gelden naar dienstjaren in een rechtsprekende functie¹²⁶.

Zoveel ideeën, zoveel buitenlandse voorbeelden, maar ook zoveel professioneel conformisme en zo weinig publiek debat!

Reeds in 1966 sprak een vooraanstaand Belgisch magistraat, tevens professor aan de U.L.B., wat vandaag door velen nog steeds als revolutionaire taal zou beschouwd worden:

«Si l'on veut bien remettre en cause certaines 'evidences', que de problèmes à envisager!

Faut-il que le fait d'être juge au tribunal ou conseiller à la cour entraîne une telle différence de prestige?

Ne peut-on réorganiser les cadres judiciaires de manière qu'une véritable spécialisation n'entrave pas le déroulement de la carrière?

Les chambres collégiales doivent-elles nécessairement être présidées par le magistrat le plus ancien et ne pourraient-elles l'être plus utilement par le magistrat le plus au fait de la matière à traiter ou qui obtient de meilleurs contacts avec les justiciables?

Est-il nécessaire, utile et socialement justifié que le juge 'trône', assis plus haut et à distance de ceux qu'il juge?

Faut-il admettre que le ministère public intervienne directement ou indirectement dans la distribution des causes entre les chambres, dans l'affection des juges aux différentes tâches ou dans la promotion des membres su siège¹²⁷?

De vragen waren toen al gesteld, maar de antwoorden zijn vandaag misschien nog steeds niet gegeven.

Laat ons ten minste het zoeken naar die antwoorden niet tot een taboe maken!

De rechterlijke macht heeft immers gedurende jaren, zo niet eeuwen, alleen behoefte gehad aan zittingzalen en raadkamers. Dit instrumentarium volstaat niet meer om haar huidige rol te vervullen en bovendien worden haar de middelen ontzegd om die gewijzigde rol naar behoren te spelen. Enkel gewapend met pen en papier, gelukkig is het al geen ganzeveer meer, en met de bijstand van een griffier, die doorgaans geen jurist is en waarvan hij zelfs de arbeidstijden niet controleert, gaat de onderbetaalde zittende magistraat onverschillig welk probleem te lijf, van de jeugdbescherming, het huwelijksleven, onteigeningen, herklassering van

116. *Contra*: F. DUMON, «De Rechterlijke Macht, onbekend en miskend», *R.W.*, 1981-82, 594.

117. GANSHOF VAN DER MEERSCH, «Overwegingen omtrent de kunst recht te spreken en de uitoefening van het rechterlijk ambt», *R.W.*, 1983-84, 138.

118. Cf. J.H. BLAAUW, «De herziening van de rechterlijke organisatie», *N.J.B.*, 1984, 1187.

119. SOLON, *Raison pour la justice*, Dalloz, 1986, p. 135.

120. Zie over de hervormingsvoorstellen van R. Badinter in Frankrijk m.b.t. de hiërarchie en de bezoldiging gekoppeld aan de graad, D. SOULEZ LARIVIÈRE, *Les juges dans la balance*, Ramsey, Parijs, 1987, p. 214 e.v.

121. R. LALLEMAND, «Indépendance et discipline», in *Les pouvoirs du judiciaire*, Ed. Labor, 1987, p. 32.

122. S. SENSE, «L'autogoverno de la magistrature italienne», in *Les Pouvoirs du Judiciaire*, Ed. Labor, 1987, p. 66.

123. In Engeland is de magistratuur bv. geen loopbaan, maar de bekroning van een succesrijke advocatuur. G. SUETENS-BOURGEOIS, «De vernieuwde rechterlijke organisatie in Engeland», *Recht in beweging*, Kluwer, Antwerpen, 1973, II, 977.

124. N. BERNIS-LION, «La magistrature saisie par les chiffres», in *La fonction du Juge en 1984*, *La Revue Nouvelle*, 1984, p. 297.

125. Cf. kamerlid Derycke bij de bespreking van de begroting van Justitie in de kamercommissie voor de Justitie, 1 augustus 1988, *Gedr. St., Kamer*, 4/6-533/2-1988, p. 13.

126. *Trema*, *Tijdschrift voor de rechterlijke macht*, Special 79-2, p. 15.

127. S.C. VERSELE, «Une tentative d'approche psychosociologique de la magistrature belge de première instance», *Revue de l'Institut de Sociologie ULB*, 1966, nr. 4, p. 635-697.

misdadigers, verkiezingen en belastingen tot ondernemingen in moeilijkheden, octrooien en auteursrechten.

Er bestaat zelfs een dusdanig grote discrepantie tussen zijn taak, het gebrek aan vorming, kwaliteitswaarborgen en de lapidaire financiële middelen dat hij tot het alibi of het gerust geweten van de wetgever is geëvolueerd of, zoals drie Franse rechters het uitdrukten: «Il n'est convenable ni pour la magistrature ni surtout pour les citoyens que soient maintenus des faux-semblants qui n'ont d'autres buts que de permettre aux pouvoirs exécutif et législatif de se donner bonne conscience à peu de frais¹²⁸.»

Om het hoofd te bieden aan deze identiteitscrisis moet Vrouwe Justitia, de uitdrukking zij mij vergeve voor deze eerbiedwaardige dame, de hand in eigen boezem steken en deelnemen aan een breed maatschappelijk debat over haar functie en werking.

Het herwinnen van het vertrouwen van de bevolking en de restauratie van het prestige zal gekoppeld zijn aan de ontvoogding.

Daarover kan de balie niet anders dan mede de stuwende kracht zijn.

Na de diagnose ben ik dus tot de therapie gekomen. In een minder dan drie maanden geleden gepubliceerde tekst las ik het volgende:

«De uitbreiding van de rol van het gerecht in de democratie is één van de belangrijkste opgaven.

Het gerecht krijgt meer gezag: de hoven en rechtbanken worden volledig onafhankelijk en blijven slechts ondergeschikt aan de wet; er moeten concrete maatregelen getroffen worden tegen inmenging in hun zaken en gebrek aan respect tegenover hun plaats in de samenleving.

Dringend is het kader van de juridische hervorming, die veronderstelt dat harmonische systemen tot stand komen wat betreft keuze, opvoeding, opleiding en specialisatie van juristen.

De juridische literatuur moet toegankelijk zijn voor elke burger en in voldoende oplagen verschijnen.

Het is aangewezen dat de wetgevende en uitvoerende macht samen met maatschappelijke en wetenschappelijke organisaties in de nabije toekomst een concreet handelingsplan zouden uitwerken en verbeteren om de juridische hervorming in het land door te voeren.»

Is dit het memorandum van de Vlaamse juristenvereniging ten behoeve van de formateur¹²⁹, de beleidsverklaring van de minister van Justitie of een openingsrede van de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie? Is het de zienswijze van een individueel magistraat of het programma van een politieke partij? Is het misschien dagdromerij of wishful thinking?

Het is niets van dit alles: het zijn de resoluties van het 19e Nationaal Partijcongres van de Sovjet-Unie.

Zou het Belgisch gerecht dan misschien ook behoefte hebben aan glasnost?

128. Solon, *Raison pour la justice*, Dalloz, Parijs, 1986, p. 200.

129. *Vlaams Jurist Vandaag*, 1e kwartaal 1988, p. 5.

OVER VOORLOPIGE HECHTENIS BIJ REGELING VAN RECHTSGEBIED

1. Er is aanleiding tot regeling van rechtsgebied door het Hof van Cassatie bij positieve of negatieve bevoegdheidsconflicten. De artikelen 525 tot 540 Wetboek van Strafvordering vermelden enkel een regeling van de positieve bevoegdheidsconflicten, die zich evenwel in de praktijk zelden voordoen. Negatieve bevoegdheidsconflicten daarentegen komen meer voor. Ze houden in dat de gang van het gerecht wordt tegengehouden door onvereenbare en in kracht van gewijsde gegane of minstens niet voor enig onmiddellijk rechtsmiddel vatbare beslissingen. Meestal betreft het een verwijzing, uitgesproken door een onderzoeksgerecht, naar een vonnisgerecht dat zich nadien onbevoegd verklaart¹.

Het Hof van Cassatie zal dan op verzoekschrift van een belanghebbende partij de rechtspleging regelen door de beslissing die tot het bevoegdheidsgeschil aanleiding heeft gegeven, te vernietigen en de procedure voor verdere behan-

deling te verwijzen hetzij naar een vonnisgerecht (van gemeene recht of een militair gerecht) of naar een onderzoeksgerecht (raadkamer of kamer van inbeschuldigingstelling), hetzij naar een onderzoeksrechter of naar het openbaar ministerie (procureur-generaal, procureur des Konings, krijgsauditeur) die ter zake bevoegd schijnt om, naar gelang van de stand van de procedure, ofwel ten gronde uitspraak te doen, ofwel de rechtspleging te hernemen².

Kenmerkend voorbeeld van negatief bevoegdheidsconflict en tevens verdere en begrenzenze werkhypothese voor deze bijdrage is met name de verwijzing naar de correctionele rechtbank door de raadkamer van een verdachte wegens een

1. HÉLIE, F., *Instruction criminelle*, III, 793; SCHUIND, G., en VANDEPLAS, A., *Droit criminel*, II, 555.

2. Over het probleem van de verwijzing bij regeling van rechtsgebied raadplege men o.m. BELTIJENS, G., *Droit criminel belge, Code d'instruction criminelle*, II, 380; VAN ISEGHEM, P., «De la juridiction de renvoi en cas de conflits négatifs en matière répressive», *B.J.*, 1910, 513; *Pandectes B.*, v° *Règlement de juges*, nrs. 214 e.v.; Cass., 27 maart 1939, *Pas.*, 1939, I, 173, noot R.H.

correctionaliseerbare misdaad zonder vermelding van verzachtende omstandigheden, met het gevolg dat het vonnisgerecht zich ratione materiae onbevoegd dient te verklaren³. Welke invloed heeft dit zonder twijfel belangrijk procedureel incident op de toestand van de verdachte die zich alsdan nog in voorlopige hechtenis bevindt?

2. Enerzijds is er de vaststelling dat de beslissing van onbevoegdverklaring door de feitenrechter niet de vrijlating van de verdachte met zich meebrengt. De onder het stelsel der voorlopige hechtenis aangehouden zal dus van zijn vrijheid beroofd blijven tijdens de verdere rechtspleging tot regeling van rechtsgebied, maar luidens art. 7 Voorlopige Hechteniswet kan zijn voorlopige invrijheidstelling verleend worden op een verzoekschrift dat gericht wordt aan de kamer van inbeschuldigingstelling.

Deze mogelijkheid tot vrijlating werd ingevoegd bij de wet van 31 mei 1889 met als verantwoording door minister van Justitie J. Lejeune dat een voorlopig gehechte in alle gevallen tot aan het vonnis een verzoek tot voorlopige invrijheidstelling moet kunnen doen, overeenkomstig het recht van verdediging⁴.

Tot aan deze wetwijziging was de toestand van de aangehouden verdachte immers zeer ongunstig: ingevolge het bevoegdheidsconflict dat het normale verloop van de rechtsbedeling verhinderde, diende hij de aldus uitgestelde eindbeslissing lijdzaam en machteloos af te wachten in de gevangenis, ofschoon de noodzaak van de vrijheidsberoving ondertussen kon zijn verdwenen⁵.

Thans kan de voorlopige invrijheidstelling worden verleend door de kamer van inbeschuldigingstelling in wier rechtsgebied tot de aanhouding van de verdachte is beslist, en dit vanaf het verzoekschrift tot regeling van rechtsgebied⁶. Vermeldenswaardig is wel dat de wet bij de procedure tot regeling van rechtsgebied geen bijzondere termijnen heeft vermeld met betrekking tot de inleiding en de behandeling ervan. Het staat natuurlijk buiten kijf dat, indien de verdachte nog steeds is aangehouden, deze procedure zeer dringend dient te worden afgehandeld.

De bevoegdheid van de kamer van inbeschuldigingstelling om de voorlopige invrijheidstelling te verlenen blijkt te eindigen bij het arrest van het Hof van Cassatie dat de rechtspleging regelt (eventueel na de verzetprocedure, ingesteld bij de artt. 533 e.v. Sv.), al bepaalt art. 7 Voorlopige Hechteniswet dit niet uitdrukkelijk⁷.

3. Wanneer het rechtsgebied is geregeld door de vernietiging van de beschikking van verwijzing van de raadkamer die geen verzachtende omstandigheden in aanmerking had genomen, ontstaat er anderzijds een nieuw probleem wat de

voorlopige hechtenis betreft. Immers, als de verwijzing naar het vonnisgerecht in staat van voorlopige hechtenis komt te vervallen moet, bij ontstentenis van uitdrukkelijke en specifieke wettelijke regeling ter zake, nagegaan worden hoe lang de voorlopige hechtenis dan nog kan voortduren.

Men leert dat in zo'n geval van de door art. 5 Voorlopige Hechteniswet bepaalde periode van één maand de dagen moeten worden afgetrokken die verlopen zijn sedert de laatste beslissing (van bevestiging van het bevel tot aanhouding of handhaving der voorlopige hechtenis) die vóór de vernietigde beschikking van verwijzing van de raadkamer is gegeven. Tijdens de nog resterende dagen van die periode (praktisch geschorst vanaf de verwijzing tot het arrest van regeling van rechtsgebied) moet de zaak dus opnieuw aan de raadkamer worden voorgelegd ter fine van handhaving of verwijzing. Anders moet de verdachte, na verloop van de na deze schorsing verdere lopende termijn, in vrijheid gesteld worden⁸.

Aansluitend bij deze zienswijze heeft het Hof van Cassatie soms het rechtsgebied geregeld door de beschikking van de raadkamer tot regeling van de procedure die tot het bevoegdheidsconflict aanleiding gaf, te vernietigen en de zaak te verwijzen naar hetzelfde, anders samengestelde onderzoeksgerecht (en dus niet naar een kamer van inbeschuldigingstelling) om de raadkamer aldus in de gelegenheid te stellen onverwijld uitspraak te doen over de handhaving van de hechtenis van de verdachte die, wegens de vernietiging van de oorspronkelijke beschikking van verwijzing, enkel nog in hechtenis is krachtens het tijdens het onderzoek tegen hem verleende bevel tot aanhouding⁹.

4. Enkele bemerkingen dringen zich hier nochtans op.

Ten eerste dient er aan herinnerd te worden dat de voorlopige hechtenis als dusdanig in wezen nooit het eigenlijke voorwerp van een regeling van rechtsgebied uitmaakt. Deze procedure mag finaal de vrijheidsberoving derhalve noch verzwaren, noch ontzenuwen.

Vervolgens kan worden vastgesteld, zoals reeds hierboven besproken, dat het Hof van Cassatie vaak naar andere rechtsinstanties dan de raadkamer verwijst (ook in geval van voorlopige hechtenis naar de kamer van inbeschuldigingstelling bijvoorbeeld). Hierdoor kan de verdere afhandeling van de voorlopige hechtenis zoals hierboven geschetst, ongetwijfeld in het gedrang komen, aangezien tenslotte de in het uiteengezette stelsel overblijvende termijn binnen welke over de nieuwe handhaving van de aanhouding moet worden beslist, zeer kort zal zijn.

De praktijk leert immers dat in een niet gering aantal gevallen de regeling van de procedure door de raadkamer plaatsheeft bij het einde van een maandelijks hechtenisperiode. Wanneer bovendien na regeling van rechtsgebied nog moet worden voldaan aan de vormvoorschriften, opgelegd door art. 5 Voorlopige Hechteniswet (i.c. het ter

3. BRAAS, A., *Procédure pénale*, 3e ed., II, nr. 1449; andere voorbeelden van bevoegdheidsconflicten in *R.P.D.B.*, v° *Règlement de juges*, nrs. 58 e.v.; zie ook Cass., 20 juli 1978, *Pas.*, 1978, I, 1246, noot L.F.D.

4. BELTJENS, G., *o.c.*, I, 277; *Pasin.*, 1889, 228.

5. TIMMERMANS, G., *Etude sur la détention préventive*, nrs. 256-258; *Pandectes B.*, v° *Détention préventive*, nr. 279.

6. Cass., 8 maart 1926, *R.D.P.* 1926, 488.

7. BOUTMANS, E., *Voorlopige hechtenis*, 502, meent dat, wanneer het rechtsgebied eenmaal door het Hof van Cassatie is geregeld, het rechtcollege waarnaar de zaak door dit Hof is verwezen, bevoegd is om uitspraak te doen over de voorlopige invrijheidstelling.

8. DECLERCQ, R., *De rechtspleging voor het Hof van Cassatie*, 3e druk, 146.

9. Cass., 1 maart 1948, *Pas.*, 1948, I, 131 met noot; Cass., 28 april 1982, *Arr. Cass.*, 1981-82, nr. 508; Cass., 27 mei 1987, *Arr. Cass.*, 1986-87, nr. 586; Cass., 4 november 1987, *Arr. Cass.*, 1987-88, nr. 143; du JARDIN, W., *Des règlements de juges*, in *Novelles, Procédure pénale*, II, 2, nr. 77ter.

beschikking leggen van het dossier op de griffie gedurende twee dagen), zal men allicht tot de vrij paradoxale toestand komen dat, na regeling van rechtsgebied, ten gevolge van het enkel verstrijken van de alzo ingekorte hechtenistermijn zonder nieuwe en geldige procedurehandeling, de verdachte op vrije voeten komt, terwijl voordien en tijdens de rechtspleging tot regeling van rechtsgebied, de kamer van inbeschuldigingstelling zijn verzoek tot voorlopige invrijheidstelling heeft afgewezen in het belang van de openbare veiligheid.

5. Dit euvel zou kunnen worden verholpen indien bij de beoordeling van de hechtenistoestand van de verdachte na regeling van rechtsgebied wordt teruggedaan tot de uiteraard laatste geldige titel van vrijheidsberoving (wat meestal een maandelijks handhaving zal zijn), doch zonder de periode in rekening te brengen die van dan af tot aan de verwijzing naar het vonnisgerecht is verlopen, daar die tijdsspanne hoe dan ook regelmatig werd opgenomen en gedekt door het verdere verloop der procedure die geleid heeft tot een definitieve en niet vernietigde beslissing (zij het van onbevoegdheid) van een vonnisgerecht.

Deze oplossing lijkt o.i. geenszins in strijd met enige wetsbepaling. Art. 5 Voorlopige Hechteniswet bepaalt immers dat de verdachte in vrijheid wordt gesteld indien de raadkamer binnen één maand niet heeft beslist over de telastlegging. Het kan niet worden ontkend dat de raadkamer te bekwaam tijd tot de regeling der procedure is overgegaan en dat de vrijheidsberoving sindsdien regelmatig heeft voortgeduurd¹⁰.

Pas door de vernietiging van de beschikking van verwijzing van de raadkamer door het Hof van Cassatie in het kader van de regeling van rechtsgebied dient de voorlopige hechtenis opnieuw gehandhaafd te worden, met als vertrekpunt de laatste onaantastbare akte van voorlopige hechtenis, waarvan de geldingsduur de in artikel 5 Voorlopige hechteniswet bepaalde volle termijn van één maand bedraagt.

Alzo is de verdachte noch in de verstreken (en gedeeltelijk vernietigde) procedure, noch in de na regeling van rechtsgebied hervatte rechtspleging op enig ogenblik onwettig van zijn vrijheid beroofd. De strikt formele rechtsregels putten trouwens hun bestaansreden zowel uit het waarborgen van de persoonlijke vrijheid als uit het algemene vereiste om de hechtenis te doen voortduren zolang de inhoudelijke voorwaarden (het belang van de openbare veiligheid) ter zake vervuld blijven¹¹.

10. HAYOIT DE TERMICOURT, R., «De la loi sur la détention préventive», *R.D.P.*, 1924, nr. 20; LECLERCQ, J., «Le renvoi au tribunal correctionnel en état d'arrestation», *R.D.P.*, 1979, 703.

11. Over de berekening van de termijn van één maand: Cass., 19 december 1978, *Arr. Cass.*, 1978-79, 469. Ter vergelijking, de zienswijze ontwikkeld in de arresten van het Hof van Cassatie van

Een vrij analoge probleemstelling zal zich trouwens ook voordoen telkens als een gewone voorziening in cassatie aanleiding geeft tot de vernietiging van de beschikking van verwijzing van een raadkamer, waarbij in dat geval bovendien de beslissing ten gronde vervalt¹². Wanneer de verdachte zich op dat ogenblik nog in voorlopige hechtenis bevindt, zal op identieke wijze kunnen gehandeld worden¹³.

6. Samenvattend kan aldus worden besloten dat:

a) tijdens de procedure tot regeling van rechtsgebied die in voorlopige hechtenis zijnde verdachte steeds door de kamer van inbeschuldigingstelling in vrijheid kan worden gesteld, wanneer de openbare veiligheid de verdere aanhouding niet meer vereist (art. 7 Voorlopige Hechteniswet)¹⁴. Overigens mag ook het openbaar ministerie de voorlopige invrijheidstelling vragen¹⁵;

b) na het arrest tot regeling van rechtsgebied waarbij de beschikking van verwijzing van de raadkamer wordt vernietigd, een volle termijn zoals gesteld in de Voorlopige Hechteniswet een aanvang neemt, binnen welke termijn de rechtspleging opnieuw kan worden geregeld of, indien dit niet is gebeurd, vóór het verstrijken ervan een nieuwe beslissing over de handhaving van de vrijheidsberoving zal dienen te worden gegeven, zodat, hoe dan ook, geen afbreuk wordt gedaan aan de rechten van de verdachte aan wiens vrijheidsberoving een einde kan komen ingevolge art. 130 Sv. of art. 5 Voorlopige Hechteniswet.

Het noodzakelijk evenwicht tussen openbaar en privaats belang — hoeksteen van de strafwetenschap — lijkt hierdoor onverkort gevrijwaard in overeenstemming met de bestaande wetgeving.

Marc DE SWAEF

14 juni en 20 juli 1977, *R.W.*, 1977-78, 57 en 67, waar m.b.t. de voorlopige hechtenis bij voorrecht van rechtsmacht wordt aangenomen dat uit de wet geenszins afgeleid kan worden dat de cassatie van de enige hechtenistitel ter zake, te weten de beslissing tot handhaving van de aanhouding door de kamer van inbeschuldigingstelling, de invrijheidstelling van de verdachte tot gevolg heeft en evenmin dat de rechter op verwijzing uitspraak moet doen over de verdere vrijheidsberoving binnen een bepaalde termijn.

12. Zie Cass., 8 januari 1985, *R.W.*, 1985-86, 1065, noot DECLERCQ, R.; *Pandectes B.*, v° *Cassation criminelle*, nr. 165.

13. Volgens *Pandectes B.*, v° *Détention préventive*, nrs. 183-186, kan de hechtenistitel, ook al is er meer dan één maand verstreken sedert de laatste handhaving, alsdan nog geldig worden verlengd; contra: TIMMERMANS, G., *o.c.*, nr. 200, die meent dat de verdachte zal dienen te worden vrijgesteld. De eerste stelling geniet de voorkeur van MARÉCHAL, A., in *Nov.*, *Procédure pénale*, I, 1, v° *Détention préventive*, nr. 206, maar hij maant de wetgever aan — tot op heden zonder resultaat — ter zake duidelijkheid te scheppen gezien het belang van het probleem.

14. Cass., 20 augustus 1984, *R.W.*, 1984-85, 1990, noot VANDEPLAS, A.

15. Cass., 26 maart 1917, *Pas.*, I, 401.

RECHTSPRAAK

HOF VAN JUSTITIE E.G.

3e KAMER — 28 APRIL 1988

Voorzitter: de h. Moitinho de Almeida

Advocaat-generaal: de h. Mischo

Advocaat: mr. Herbert

Europese Gemeenschappen — Sociale zekerheid — Werkloosheid — Migrerend werkloze — Werk zoeken in andere Lid-Staat — Terugkeer na in andere Lid-Staat te hebben gewerkt — Art. 69, leden 2 en 4, Vo, 1408/71 — Toepasselijkheid

In de Lid-Staat waar een werkloze recht op werkloosheidsuitkering heeft gehad, zijn de leden 2 en 4 van art. 69 van E.E.G.-Verordening nr. 1408/71 niet op hem van toepassing, wanneer hij naar die staat terugkeert na in een andere Lid-Staat te hebben gewerkt.

V. t/ R.V.A.

1. Bij vonnis van 10 maart 1987, ingekomen ten Hove op 18 juni daaraanvolgend, heeft de Arbeidsrechtbank van het arrondissement Tongeren krachtens artikel 177 EEG-Verdrag een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van artikel 69 van verordening nr. 1408/71 van de Raad van 14 juni 1971 betreffende de toepassing van de sociale-zekerheidsregelingen op werknemers en zelfstandigen, alsmede op hun gezinsleden, die zich binnen de Gemeenschap verplaatsen (in de versie van verordening nr. 2001/83 van de Raad van 22 augustus 1983, *PB*, 1983, L 230, blz. 6).

2. Deze vraag is gerezen in een geschil tussen V. en de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, naar aanleiding van de weigering van deze laatste om betrokkene Belgische werkloosheidsuitkeringen toe te kennen.

3. V. is werkloos geworden in België, waar zij tot 27 juli 1983 werkloosheidsuitkeringen ontving. Op die datum vestigde zij zich in de Bondsrepubliek Duitsland, waar zij overeenkomstig artikel 69, lid 1, van verordening nr. 1408/71 nog gedurende drie maanden na haar vertrek uit België werkloosheidsuitkeringen ontving.

4. Na in de Bondsrepubliek Duitsland in loondienst te hebben gewerkt, keerde zij op 13 mei 1986 terug naar België, waar zij weer een werkloosheidsuitkering aanvraagde.

5. De Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening weigerde haar werkloosheidsuitkering toe te kennen, zulks op grond van artikel 69, lid 4, van verordening nr. 1408/71, dat luidt als volgt: «Indien België de bevoegde Staat is, krijgt de werkloze die na afloop van de in lid 1, sub c, bedoelde termijn van drie maanden naar dit land terugkeert, eerst dan opnieuw recht op uitkering van dit land, nadat hij aldaar gedurende ten minste drie maanden werkzaamheden heeft uitgeoefend.»

(...)

8. Blijkens de feiten van het hoofdgeding wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen, of in de Lid-Staat

waar een werkloze recht op werkloosheidsuitkering heeft gehad, artikel 69, leden 2 en 4, van verordening nr. 1408/71 op hem van toepassing blijft wanneer hij naar die staat terugkeert na in een andere Lid-Staat te hebben gewerkt.

9. Zowel uit het opschrift van afdeling 2 van hoofdstuk 6 van titel III van verordening nr. 1408/71 als uit artikel 69, leden 2 en 4, blijkt, dat deze bepaling de rechten vastlegt van de migrerende werkloze die naar de bevoegde staat terugkeert na in een andere Lid-Staat werk te hebben gezocht. Voor het antwoord op de gestelde vraag komt het er derhalve op aan, of de Lid-Staat waarnaar de werkloze terugkeert na in een andere Lid-Staat te hebben gewerkt, moet worden beschouwd als «de bevoegde Lid-Staat» in de zin van artikel 69.

10. Uit de algemene regel van artikel 13 in titel II van verordening nr. 1408/71 volgt, dat met betrekking tot sociale uitkeringen de staat van tewerkstelling de «bevoegde staat» is.

11. In zijn arrest van 7 maart 1985 (zaak 145/84, Cochet, *Jurispr.*, 1985, blz. 803) overwoog het Hof, dat een precisering van deze algemene regel te vinden is in de bepalingen van de verordening inzake werkloosheidsuitkeringen; volgens die bepalingen is op dat gebied de staat waar de laatste werkzaamheden zijn verricht, de «bevoegde staat».

12. Uit het voorgaande volgt, dat indien een werkloze in een andere Lid-Staat werk heeft gevonden, deze staat de staat is waar de laatste werkzaamheden zijn verricht, en derhalve de bevoegde staat in de zin van artikel 69 van verordening nr. 1408/71.

13. Mitsdien moet aan de nationale rechter worden geantwoord, dat in de Lid-Staat waar een werkloze recht op werkloosheidsuitkering heeft gehad, de leden 2 en 4 van artikel 69 van verordening nr. 1408/71 niet op hem van toepassing zijn wanneer hij naar die staat terugkeert na in een andere Lid-Staat te hebben gewerkt.

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 29 FEBRUARI 1988

Voorzitter-rapporteur: de h. Bosly

Eerste advocaat-generaal: de h. Duchatelet

Advocaten: mrs. Draps en van Hecke

Minder-validen — Tegemoetkomingen — Toekenning — Rechthebbenden op tegemoetkomingen op 31 december 1974 — Recht vanaf 1 januari 1975

Krachtens de bepalingen van het K.B. van 24 december 1974 kan vanaf 1 januari 1975 geen nieuw recht op tegemoetkomingen aan meerderjarige minder-validen worden vastgelegd met toepassing van de bepalingen van het K.B.

van 17 november 1969. Enkel het recht op het bedrag van de volgens die laatste bepalingen berekende tegemoetkomingen is verzekerd.

B. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 2 april 1984 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

(...)

Overwegende dat artikel 1 van het koninklijk besluit van 24 december 1974 bepaalt dat dit besluit van toepassing is op de minder-validen aan wie de gewone of bijzondere tegemoetkomingen met ingang van 1 januari 1975 worden toegekend;

Dat volgens artikel 33 de bepalingen van dit besluit vanaf 1 januari 1975 ambtshalve worden toegepast op de personen wier recht op de gewone of bijzondere tegemoetkoming nog niet bij een administratieve beslissing is vastgesteld;

Dat volgens artikel 33 de bepalingen van dit besluit vanaf 1 januari 1975 ambtshalve worden toegepast op de personen wier recht op de gewone of bijzondere tegemoetkoming nog niet bij een administratieve beslissing is vastgesteld;

Dat derhalve het recht op de gewone of bijzondere tegemoetkomingen waarover na 31 december 1974 uitspraak wordt gedaan, in de regel, onder de toepassing valt van de bepalingen van het koninklijk besluit van 24 december 1974;

Overwegende dat artikel 34 van het koninklijk besluit van 24 december 1974 bepaalt dat de minder-validen die op 31 december 1974 reeds een gewone of bijzondere tegemoetkoming genieten, de toepassing van dit besluit kunnen vragen in de vormen voorgeschreven bij artikel 60 van het koninklijk besluit van 17 november 1969;

Dat uit het verband van die bepaling met de artikelen 1 en 33 blijkt dat de rechten van de minder-validen die op 31 december 1974 tegemoetkomingen genieten, geregeld blijven door de vroegere bepalingen, voor zover het geen nieuwe rechten betreft;

Dat daaruit volgt dat vanaf 1 januari 1975 geen enkel nieuw recht kan worden vastgelegd met toepassing van vroegere bepalingen en met name van het koninklijk besluit van 17 november 1969;

Overwegende dat voorts artikel 33 van het koninklijk besluit van 24 december 1974 naar artikel 36 verwijst, volgens hetwelk de bepalingen van dit besluit niet mogen leiden tot een inkrimping van de rechten op de gewone of bijzondere tegemoetkomingen welke door de gerechtigden met toepassing van de vroegere wettelijke en reglementaire bepalingen zijn verkregen;

Dat artikel 36 geen recht verleent op het behoud van de toekenningsvoorwaarden vastgelegd in de vroegere bepalingen, doch enkel het recht op het bedrag van de volgens die bepalingen berekende tegemoetkomingen verzekert;

Dat artikel 38 van het koninklijk besluit van 24 december 1974, dat sommige bepalingen van het koninklijk besluit van 17 november 1969 en ook het koninklijk besluit van 22 maart 1971 opheft, de toepassing van die regels uitsluitend aan (de toepassing van) artikel 36 voorbehoudt;

Overwegende dat uit het vorenoverwogene volgt dat artikel 33, eerste lid, van het koninklijk besluit van 17 november 1969, sedert 1 januari 1975 en overeenkomstig de artikelen 1, 3 en 37 van het koninklijk besluit van 24

december 1974 slechts van toepassing is bij het vaststellen van de gewone tegemoetkomingen, die worden toegekend aan de minder-validen van veertien tot minder dan eenentwintig jaar, die niet zijn gehuwd of die niet ten minste een kind ten laste hebben;

Dat genoemd artikel 33, eerste lid, vanaf die datum geen nieuwe rechten van meerderjarige of als dusdanig beschouwde minder-validen kan vestigen;

Dat de bedragen van de vóór die datum krachtens die bepalingen toegekende tegemoetkomingen weliswaar niet kunnen worden verminderd door toepassing van de nieuwe regels, maar wel door toepassing van de vroegere regels en met name, zoals ten deze, van artikel 33, tweede lid, van het koninklijk besluit van 17 november 1969;

(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 17 MAART 1988

Voorzitter: de h. Bosly

Raadsheer-rapporteur: mevr. Charlier

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaten: mrs. Gérard en De Bruyn

Geneeskunst — Tuchtrecht — Algemene rechtsbeginselen — Onpartijdigheid van de rechter

Uit de enkele omstandigheid dat leden van de provinciale raad van de Orde van Geneesheren kennis hadden genomen van het dossier aangaande de aan een geneesheer ten laste gelegde feiten en het aan de provinciale raad hadden toegezonden, kan niet worden afgeleid dat zij de onpartijdigheid, vereist om uitspraak te doen over de tuchtrechtsvordering, ontbeerden.

S. t/ Orde van Geneesheren

Gelet op de bestreden beslissing, op 19 mei 1987 door de raad van beroep met het Frans als voertaal van de Orde van Geneesheren gewezen;

Over het eerste middel: miskenning van het algemeen rechtsbeginsel betreffende de onafhankelijkheid en de onpartijdigheid van de rechter,

doordat uit de stukken van de rechtspleging blijkt dat het bureau van de provinciale raad van Henegouwen op de zitting van 9 april 1986 kennis heeft genomen van het dossier inzake de eiser ten laste gelegde feiten, en een commissie van onderzoek heeft aangewezen die verslag heeft opge maakt op grond waarvan de provinciale raad op 25 juni 1986 heeft beslist tuchtrechtelijk op te treden tegen eiser en hem voor de raad te doen verschijnen,

terwijl het bureau was samengesteld uit de geneesheren X, Y en Z, respectievelijk voorzitter, ondervoorzitter en secretaris van de provinciale raad, en de commissie van onderzoek uit de geneesheren Y en W.; laatstgenoemden weliswaar niet hebben deelgenomen aan de beraadslaging over de uitspraak van 8 oktober 1986 van de provinciale raad waarbij eiser een schorsing van acht maanden in het

recht de geneeskunst uit te oefenen is opgelegd, de geneesheren X en Z daarentegen hebben deelgenomen aan de beraadslaging over die uitspraak, hoewel zij, vóór de aanwijzing van de onderzoekscommissie, als leden van het bureau kennis hebben genomen van het dossier aangaande de eiser ten laste gelegde feiten en, in die mate, aan het onderzoek hebben deelgenomen; daaruit volgt dat de beslissing van de provinciale raad van 8 oktober 1986 nietig is omdat zij door een tuchtrechtscollege is gewezen dat, wegens zijn samenstelling, niet voldeed aan de vereisten van het in het middel aangewezen algemeen rechtsbeginsel en dat de bestreden uitspraak, nu zij die beslissing niet heeft vernietigd, ook aan nietigheid lijdt:

Overwegende dat uit de enkele omstandigheden dat de geneesheren X en Z, leden van het bureau, kennis hebben genomen van het dossier en het aan de provinciale raad van de Orde van Geneesheren hebben toegezonden, niet kan worden afgeleid dat zij de onpartijdigheid, vereist om uitspraak te doen over de tuchtrechtsvordering, zouden ontberen;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;
(...)

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 17 MAART 1988

Voorzitter: de h. Bosly

Raadsheer-rapporteur: mevr. Charlier

Advocaat-generaal: de h. Piret

Advocaten: mrs. Draps en Bützler

Handelspraktijken — Verkoop met verlies — 1. Begrip — 2. Nietigheid

1. *Uit art. 22 van de Handelspraktijkenwet volgt dat elke verkoop met verlies, zelfs van een enkel produkt, verboden is.*

2. *Het feit dat de voorzitter van de rechtbank van koophandel met toepassing van art. 55 van de Handelspraktijkenwet het staken van een verkoop met verlies kan bevelen, sluit niet uit dat die verkoop op grond van de artt. 6 en 1133 B.W. nietig kan worden verklaard.*

M. t/ N.V. G.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 juni 1986 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

Over het middel: schending van de artikelen 6, 1133 van het Burgerlijk Wetboek, 22 en 55, inzonderheid c, van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken,

doordat het arrest eisers rechtsvordering afwijst die ertoe strekt verweerster te doen veroordelen om hem de door haar beloofde vijftien dozen met flessen Bordeaux-wijn «Pontet-Canet» (Paulliac) 1980 te leveren die hij had besteld, en zulks tegen de overeengekomen prijs van 229 frank per fles verminderd met 10% (aangezien meer dan 24 flessen werden verkocht), en bijgevolg eisers vordering tot schadevergoeding en dwangsom afwijst, inzonderheid op grond «dat uit de door (verweerster) overgelegde stukken

blijkt dat de verkoop inderdaad een verkoop met verlies is, nu zij de 'Pontet-Canet' (Paulliac) in 1980 heeft gekocht tegen 170,11 frank per fles plus 25% BTW, dus 212,64 frank, en aan (eiser) had doorverkocht tegen 229 frank per fles min 10% afslag, dus 206,10 frank; dat verkoop met verlies hoe dan ook bij de wet van 14 juli 1971 algemeen is verboden; dat die wet de economische politie betreft en derhalve van openbare orde is, zodat alle met de daarin vervatte verbodsbepalingen strijdige overeenkomsten nietig zijn en die nietigheid, met toepassing van de artikelen 6 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek, een volstrekte nietigheid is»,

terwijl, eerste onderdeel, de unieke commerciële handeling, waarbij een handelaar aan een verbruiker een produkt verkoopt met verlies, zonder dat die handeling een algemene praktijk vormt, geen verkoop met verlies is die bij artikel 22 van de wet van 14 juli 1971 betreffende de handelspraktijken verboden is; daaruit volgt dat het arrest, dat niet vaststelt dat verweerster het aan eiser verkochte goed aan andere verbruikers verkocht of te koop aanbood tegen een lagere prijs dan die waartegen zij het had aangekocht, het wettelijk begrip verkoop met verlies miskent en zijn beslissing tot afwijzing van eisers vordering tot uitvoering van de tussen de partijen gesloten overeenkomst niet naar recht verantwoordt (schending van artikel 22 van de in het middel aangewezen wet);

tweede onderdeel, de verkoop met verlies niet nietig is; de handelaar die met verlies verkoopt, met toepassing van artikel 55 van de wet van 14 juli 1971, enkel van de voorzitter van de rechtbank van koophandel het bevel kan krijgen de litigieuze tekortkoming te staken of, onder de voorwaarden van de artikelen 61 en 62 van die wet, strafsancities kan ophopen; daaruit volgt dat het arrest, dat de verkoop nietig verklaart, de artikelen 6 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek ten onrechte toepast en zijn beslissing tot afwijzing van eisers vordering tot uitvoering van de tussen de partijen gesloten overeenkomst niet naar recht verantwoordt (schending van alle in het middel aangewezen wetsbepalingen):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 22 van de wet van 14 juli 1971 ieder handelaar verbiedt een produkt te koop te bieden of te verkopen met verlies;

Overwegende dat uit die wetsbepaling volgt dat elke verkoop met verlies, zelfs van een enkel produkt, verboden is;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het feit dat de voorzitter van de rechtbank van koophandel het staken van een verkoop met verlies kan bevelen, met toepassing van artikel 55 van de wet van 14 juli 1971, niet uitsluit dat die verkoop op grond van de artikelen 6 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek nietig kan worden verklaard;

Dat het onderdeel faalt naar recht;

(...)

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 18 APRIL 1988

Voorzitter-rapporteur: de h. Bosly
Advocaat-generaal: mevr. Liekendael
Advocaten: mrs. Delahaye en Draps

Arbeidsovereenkomst — Proefbeding — Opeenvolgende overeenkomsten — Nieuwe proef — Nieuwe functie — Beëindiging — Wijze — Gevolg

Wanneer een bediende door twee aan elkaar aansluitende arbeidsovereenkomsten met dezelfde werkgever is verbonden en de tweede overeenkomst, die een nieuw proefbeding bevat, enkel betrekking heeft op de uitoefening van een nieuwe functie, moet de werkgever, om de nieuwe proef regelmatig te beëindigen, conform art. 81 W.A.O. een opzeggingstermijn van zeven dagen in acht nemen en de bediende opnieuw in zijn vorige functie herstellen.

P.V.B.A. C. t/ T.

Gelet op het bestreden arrest, op 3 februari 1987 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

(...)

Over het tweede middel: schending van de artikelen 1134 van het Burgerlijk Wetboek en 81 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten;

doordat het arrest, na te hebben vastgesteld dat verweerder op 30 november 1983 zijn ontslag heeft gegeven uit de functies die hij krachtens de overeenkomst van 30 mei 1983 uitoefende, dat hij op 29 november 1983 door eiseres in dienst is genomen bij overeenkomst voor onbepaalde tijd met een beding van proeftijd van zes maanden en dat eiseres bij brief van 16 maart 1984 de overeenkomst heeft beëindigd met een opzeggingstermijn van een week met ingang op 24 maart 1984, beslist: «dat verweerder wel degelijk met een enkele onderneming was verbonden; dat het geen belang heeft dat hij eerst in dienst was van de moedermaatschappij en later, krachtens een nieuwe overeenkomst, door een agentschap daarvan in dienst is genomen om andere functies uit te oefenen (vandaar het beding van proeftijd), nu al zijn arbeid, op beide plaatsen, tot de verwezenlijking van een zelfde economische opzet heeft bijgedragen; dat daaruit volgt dat het bewijs van de aangevoerde continuïteit van de werkgevers is geleverd en dat verweerder derhalve, bij zijn ontslag op 16 maart 1984, een anciënniteit van tien maanden kon doen gelden; dat verweerder, gelet op zijn anciënniteit van tien maanden in de onderneming, op een opzeggingstermijn van vier maanden aanspraak kon maken», en eiseres veroordeelt om hem een compensatoire opzeggingsvergoeding van 450.790 frank te betalen;

(...)

Overwegende dat uit het antwoord op de eerste twee onderdelen van het eerste middel volgt dat het arrest oordeelt dat verweerder, door op 29 november 1983 van de moedermaatschappij E. over te gaan naar het agentschap voor Wallonië, de P.V.B.A. C., met dezelfde werkgever verbonden is gebleven, en dat de brief van 30 november 1983

slechts een ontslag is uit verweerdere functies bij de moedermaatschappij om een nieuwe functie bij het agentschap Wallonië uit te oefenen, waarbij het geenszins de bedoeling was de samenwerking tussen de partijen te verbreken, het nieuw beding van proeftijd de werkgever dus enkel de mogelijkheid wilde bieden te oordelen of de proef geslaagd was; dat de werkgever, wanneer hij die proef beëindigt, de werknemer een opzeggingstermijn van zeven dagen moest geven als bepaald bij artikel 81 van de wet van 3 juli 1978, alvorens hem zijn vroegere functies opnieuw te laten uitoefenen; dat verweerder derhalve, nu zulks niet is gebeurd, en hij op 16 maart 1984 werd ontslagen, derhalve een anciënniteit van tien maanden kon laten gelden en aanspraak maken op een opzeggingstermijn van vier maanden;

Dat het arrest aldus zijn beslissing verantwoordt, zonder de in het middel aangewezen wetsbepalingen te schenden; (...)

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 10 MEI 1988

Voorzitter: de h. Boon
Raadsheer-rapporteur: de h. Vervloet
Advocaat-generaal: de h. D'Hoore
Advocaat: mr. Vrielynck

Taalgebruik — In gerechtszaken — Door een partij overgelegd stuk dat in een vreemde taal is gesteld — Recht van verdediging.

Geen wettelijke bepaling ontslaat de rechter van de verplichting om kennis te nemen van stukken die in een andere taal dan die van de rechtspleging zijn gesteld, wanneer die stukken hem regelmatig zijn overgelegd. Hij is eventueel verplicht de vertaling ervan te gelasten.

Het recht van verdediging wordt geschonden door de rechter die een zodanig stuk in aanmerking weigert te nemen op grond alleen dat het in een vreemde taal is gesteld.

C.

Gelet op het bestreden vonnis, op 9 oktober 1987 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Dendermonde;

Over het ambtshalve aangevoerde middel: miskennis van het recht van verdediging;

Overwegende dat eiser werd vervolgd wegens overtreding van artikel 11.2.1° van het Wegverkeersreglement, welke overtreding werd vastgesteld zonder dat de bestuurder van het voertuig werd geïdentificeerd;

Overwegende dat uit de stukken van de in het Nederlands gevoerde rechtspleging blijkt dat eiser op de terechtzitting van 18 september 1987 van de correctionele rechtbank een in het Engels gestelde brief met omslag heeft neergelegd; dat hij bij conclusie heeft aangevoerd dat uit de brief bleek dat zijn schoonbroer zijn voertuig bestuurde op het ogenblik van de feiten;

Overwegende dat het vonnis de telastlegging tegen eiser

bewezen verklaart op grond van onder meer volgende considerans: «Het overgelegd schrijven daterend (van) 8 september 1987, in het Engels gesteld en zonder vertaling, kan niet als dusdanig gelden als geleverd bewijs of als aanbreng van gegevens die van aard zijn te bewijzen dat hij niet de dader van het misdrijf is»;

Overwegende dat geen enkele wettelijke bepaling de rechter ontslaat van de verplichting om kennis te nemen van stukken die in een andere taal dan die van de rechtspleging zijn gesteld, wanneer die stukken hem regelmatig zijn overgelegd; dat hij verplicht is eventueel de vertaling ervan te gelasten;

Dat het vonnis, door voormelde stukken die eiser regelmatig had overgelegd tot staving van zijn verweer niet in aanmerking te nemen om de enkele reden die het aangeeft, het recht van verdediging miskent;

(...)

NOOT—Zie Cass., 7 januari 1971, *R.W.*, 1970-71, 1701; 16 juni 1982, *R.W.*, 1982-83, met noot van A. Vandeplass; 12 december 1984, *Arr. Cass.*, 1984-85, nr. 233.

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 28 JUNI 1988

Voorzitter: de h. Boon

Raadsheer-rapporteur: de h. De Peuter

Advocaat-generaal: de h. D'Hoore

Advocaten: mrs. De Gryse en Claeys Bouuaert

Douane en accijnzen — Hoger beroep van openbaar ministerie — Vervangende gevangenisstraf

Inzake douane en accijnzen is het hoger beroep van het openbaar ministerie slechts ontvankelijk in zoverre het beschikkingen betreft nopens de hoofdgevangenisstraf of beschikkingen die de openbare orde raken.

Het hoger beroep van het openbaar ministerie heeft geen gevolg wat het gedeelte van de straf betreft dat krachtens art. 281, § 2, van de Algemene Wet door het Bestuur moet worden gevorderd, onder meer de geldboete, waarvan de vervangende gevangenisstraf slechts een accessorium is.

P. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 16 september 1987 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

(...)

Overwegende dat de eerste rechter eiser veroordeelde wegens de telastlegging I tot onder meer een geldboete van 185.140 frank en wegens de telastlegging 11 tot onder meer een geldboete van 200.000 frank; dat hij naliet voor die geldboeten vervangende gevangenisstraffen uit te spreken;

Overwegende dat het vervolgende bestuur geen hoger beroep instelde en zodoende genoegen nam met de onvolledige veroordeling die de eerste rechter wees;

Overwegende dat het niet aan het openbaar ministerie toekomt hoger beroep in te stellen om die veroordeling te

laten aanvullen; dat, inzake douane en accijnzen, het hoger beroep van het openbaar ministerie slechts ontvankelijk is in zoverre het beschikkingen betreft nopens de hoofdgevangenisstraf of die de openbare orde raken;

Dat dit hoger beroep geen gevolg heeft wat het gedeelte van de straf betreft dat krachtens artikel 281, § 2, van de Algemene Wet door het Bestuur moet worden gevorderd, onder meer de geldboete waarvan de vervangende gevangenisstraf slechts een accessorium is;

Overwegende dat het hof van beroep op de hogere beroepen van eiser en van het openbaar ministerie eiser niet tot een vervangende gevangenisstraf mocht veroordelen;

(...)

NOOT—*Het openbaar ministerie en het hoger beroep in douanezaken*

1. Inzake douanemisdrijven kan het openbaar ministerie slechts hoger beroep instellen wat de hoofdgevangenisstraf betreft of in het geval dat de openbare orde in het gedrang komt. Het Bestuur kan enkel hoger beroep instellen wat de geldboeten en de bijkomende straffen aangaat (Cass., 11 december 1961, *Pas.*, 1962, I, 445, en de noot van R. Janssens de Bisthoven).

2. Bijkomende straffen zijn niet alleen de vervangende gevangenisstraffen, maar ook de verbeurdverklaring, de sluiting van de inrichting, de aanplakking, het beroepsuitoefeningsverbod en de ontdoken rechten (R. Janssens de Bisthoven, «Overwegingen omtrent de bestraffing van de sluikerij ter zake van douane», *R.W.*, 1959-60, 54).

3. Wanneer komt nu de openbare orde in het gedrang? Is een onwettige straf een schending van de openbare orde? Is de miskenning van het recht van verdediging een kwestie die de openbare orde raakt? Een onregelmatige samenstelling van de rechtbank? De verjaring van de strafvordering?

Een schending van het recht van verdediging, een onregelmatige samenstelling van de rechtbank, de afwezigheid van het openbaar ministerie bij de behandeling van de zaak, zijn ongetwijfeld kwesties die de openbare orde raken, maar in andere gevallen is dit veeleer twijfelachtig.

4. Als bij sluikevoer de douanewet alleen de verbeurdverklaring van de goederen voorschrijft en de rechtbank veroordeelt de beklagde bovendien — op onwettige wijze — tot een geldboete, kan men dan niet gewagen van een schending van het recht van verdediging? Inderdaad, de beklagde moest redelijkerwijze alleen bedacht zijn op de verbeuring van het betrokken goed en diende zijn verdediging niet voor te brengen aangaande een eventuele geldboete. Kan hij niet beweren dat hij totaal verrast werd door deze onwettige geldboete en dat hij zijn verdediging dienaangaande niet heeft kunnen naar voren brengen? Moet het openbaar ministerie dat onopgemerkt laten voorbijgaan?

Bij gebreke van een degelijke definitie, kan men met het begrip openbare orde alle kanten uit... Die öffentliche Ordnung steht im Mittelpunkt und somit allem im Weg...

A. Vandeplass

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

13e KAMER — 16 DECEMBER 1986

Voorzitter : de h. Anne de Molina

Raadsheren : de hh. De Smedt (rapporteur) en Cerckel

Advocaat-generaal : de h. Dubois

Verdovende middelen — Pervitine — Voorschrift — Misbruik

Er bestaat misbruik bij het voorschrijven van psychotrope stoffen zodra bewezen is dat de arts deze geneesmiddelen in strijd met de regels van zijn beroep heeft voorgeschreven : nl. zonder onderzoek van de verslaving, in inspuittbare vorm, zonder afbouwschema.

A. t/ B. e.a.

1. De toe te passen wetgeving

Overwegende dat de beklagden sub 15 tot en met 23 onder meer vervolgd worden op basis van art. 3, derde lid, van de wet van 24 februari 1921 (hierna drugwet genoemd), gewijzigd door de wet van 9 juli 1975, dat strafbaar stelt : de beoefenaars van de geneeskunde die *misbruik* hebben gemaakt van het *voorschrijven*, toedienen of afleveren van geneesmiddelen, die slaapmiddelen, verdovende middelen of *psychotrope* stoffen bevatten welke afhankelijkheid kunnen teweegbrengen, onderhouden of verergeren ;

Overwegende dat de beklagden M. en B. o.m. beweren dat vermelde wet op hen niet van toepassing zou zijn en/of dat minstens aan de Provinciale Raad van de Orde van Geneesheren een «prejudiciële vraag» zou dienen te worden gesteld conform art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930, nl. of in casu wel «overdreven hoeveelheden» zouden zijn voorgeschreven ;

Overwegende dat de beklagde V. zijnerzijds ook opwerpt dat, voor de in het K.B. van 31 mei 1975 opgenomen produkten, de drugwet slechts van toepassing zou zijn voor zover deze de handel, het bezit en de *aflevering* van verdovende middelen normeert en dat, nu naar zijn stelling «afleveren» niet gelijk kan worden gesteld met «voorschrijven», het misbruik van het geneesmiddel Pervitine niet strafrechtelijk wordt beteugeld en aldus geen misdrijf uitmaakt ;

Overwegende dat deze beweringen niet alleen de voorbereidende teksten van de wet van 9 juli 1975, maar ook de teksten zelf van de geldende wetgeving miskennen ;

Overwegende dat de wet van 9 juli 1975 o.m. het toepassingsgebied van de drugwet en van art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930 uitbreidt tot andere psychotrope bestanddelen die van die aard zijn dat ze een gewenning kunnen doen ontstaan en waarvan de lijst door de Koning dient te worden opgesteld (verslag gedaan in naam van de Commissie van Justitie, *Parl. Doc.*, *Senaat*, 1974 en 1975, 454, nr. 2, p. 1, en de discussie van het artikel ; de lijst van deze produkten maakt het voorwerp uit van het K.B. van 31 mei 1976 dat zekere psychotropen reglementeert ; *R.D.P.*, 1985, 641 en 642) ;

Overwegende dat, ten einde alle betwisting te voorkomen m.b.t. de vraag welke de slaapmiddelen, verdovende mid-

delen en vooral welke psychotrope stoffen (o.a. Pervitine en Biphetamine 20) andere dan slaapmiddelen en verdovende middelen, afhankelijkheid kunnen teweegbrengen, het nieuw artikel 2bis, § 1, van de wet van 1975 bepaalt dat die stoffen moeten voorkomen op een lijst die het voorwerp uitmaakt van een K.B. (Brosens, «De wet en de drugs», *R.W.*, 1976-77, 1040) ;

Overwegende dat deze psychotrope stoffen opgenomen werden in het K.B. van 31 mei 1976 ; dat bovendien het K.B. van 31 december 1930 betreffende de handel in slaap- en verdovende middelen, dat uitgevaardigd werd als uitvoeringsbesluit van het opgeheven tweede lid van art. 2 van de drugwet, zonder enige tussenkomst van de uitvoerende macht als uitvoeringsbesluit van het nieuw art. 2bis van de drugwet geldt ;

Overwegende bijgevolg dat de drugwet, als gewijzigd door de wet van 9 juli 1975, uitdrukkelijk het strafbaar stellen van het *misbruik* van het *voorschrijven* van o.m. psychotrope stoffen voorziet en dat de latere desbetreffende K.B.'s tot voorwerp hadden *de lijst* vast te stellen van o.m. de geneesmiddelen die psychotropische stoffen bevatten ;

Overwegende dat er dan ook geen aanleiding toe bestaat enige prejudiciële vraag aan de Orde van Geneesheren te stellen, aangezien de feiten die beklagden ten laste worden gelegd, in zoverre ze bewezen zijn, kunnen worden vervolgd op grond van art. 3, eerste lid, drugwet ;

2. De ter zake toe te passen criteria

Overwegende dat de beklagden M., V. en Ve. ten onrechte stellen dat voormelde wetgeving geschonden werd door de aanstelling van prof. Daenens door de onderzoeksrechter en dat verder, nu alle misbruiken van de therapeutische vrijheid van de artsen beteugeld worden door de Raden van de Orde van Geneesheren, deze vooraf dienen vast te stellen of er al dan niet misbruik werd gemaakt van de therapeutische vrijheid ; dat volgens beklagde M. minstens hieromtrent een prejudiciële vraag aan de bevoegde Raad van de Orde dient te worden gesteld ;

Overwegende dat, in tegenstelling tot wat V. beweert, de aanstelling van prof. Daenens er niet toe strekte uit te maken of er door de vervolgte geneesheren al dan niet inbreuk werd gemaakt op de regelen van de medische plichtenleer ;

Overwegende dat niet kan worden betwist dat een onderzoeksrechter een deskundig onderzoek mag bevelen en diens opdracht omschrijven (Prolegomena, R. Declercq, p. 30) ; dat een rechtbank of hof ook nooit door het advies van een deskundige gebonden is (Cass., 16 december 1975, *Pas.*, 1976, I, 466) ;

Overwegende dat door het aanstellen van prof. Daenens het recht van verdediging op geen enkel gebied geschonden kan zijn, aangezien het hof enkel «kennis neemt» van een advies ;

Overwegende dat deze beklagden en meer bepaald eveneens verkeerdelijk stellen dat, om het hun ten laste gelegde misdrijf bewezen te kunnen verklaren, de bevoegde instanties van de Orde van Geneesheren vooraf zouden dienen vast te stellen dat zij een inbreuk hebben gepleegd op de therapeutische vrijheid en de regelen van de medische plichtenleer ;

Overwegende dat de aangewezen wetsbepalingen en meer bepaald artikel 11 van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967 enerzijds bepalen dat aan de geneesheren geen reglementaire

bepalingen mogen worden opgelegd bij de keuze van de middelen die aangewend moeten worden hetzij voor het stellen van een diagnose, hetzij voor het instellen en uitvoeren van de behandeling; dat deze wet ook bepaalt dat eventuele misbruiken op deontologisch vlak betoegeld worden door de Raden van de Orde waarvan zij afhangen (art. 11, K.B. 10 november 1967); dat uit de wet van 19 juli 1975 anderzijds volgt dat op strafrechtelijk vlak het bestraffen van het misbruik van het voorschrijven ... (art. 5, derde lid) toekomt aan de strafrechter zonder dat er voordien een deontologisch onderzoek nodig is;

Overwegende dat vaststellen wat de term «misbruik» juist inhoudt een feitelijke kwestie is die door de rechter dient te worden geapprecieerd zoals hieronder beschreven zal worden;

Overwegende dat, naar de mening van dit hof, in casu aan de volgende voorwaarden voldaan moet worden opdat er een overtreding zou zijn van art. 3, derde lid, van de drugwet: 1. het voorschrift moet uitgaan van een beoefenaar van de geneeskunde, zoals ter zake een arts; 2. het voorschrift betreft een geneesmiddel dat zoals ter zake psychotrope stoffen bevat en dat opgenomen is in de nomenclatuur vastgesteld in een K.B., te dezen in K.B. van 31 december 1930 en 31 mei 1976; 3. er dient «misbruik» van het voorschrijven geweest te zijn;

Overwegende dat de eerste twee hierboven opgesomde voorwaarden objectieve voorwaarden zijn waarover, gezien het voorgaande, geen betwisting meer kan zijn daar de beklagden sub 15 tot en met 23 geneesheren zijn en dat de geneesmiddelen «Pervitine» en «Biphetamine 20» psychotropen zijn, opgenomen in de reeds vermelde K.B.'s genomen ter uitvoering van de drugwet;

Overwegende dat de derde voorwaarde een subjectief karakter heeft; dat de rechter deze voorwaarden moet beoordelen op basis van de wetenschappelijke, feitelijke en juridische elementen eigen aan de zaak; dat het hof uiteindelijk t.a.v. elke beklagde afzonderlijk zal dienen te beslissen welke in casu de beklagden zijn die «misbruik» hebben gemaakt van het voorschrijven van de geneesmiddelen in kwestie;

Overwegende dat, in tegenstrijd met de beweringen van o.m. de beklagden M. en V., moet worden gesteld: 1. dat «misbruik» niet veronderstelt dat men met kwade bedoelingen, te weten met een bijzonder opzet, handelt (Cass., 22 mei 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 1176); dat het voldoende is dat men wetens en willens handelt; 2. dat sinds 1975 ook niet meer onderzocht hoeft te worden of in werkelijkheid een afhankelijkheid werd tweegebracht, onderhouden of vergerd; dat het namelijk voldoende is dat het voorgeschreven geneesmiddel een afhankelijkheid had kunnen tweebrengen zonder dat het zover is gekomen (Brosens, *op. cit.*, 1070; *R.D.P.*, 1985, 642; Nijs, *Panopticon*, 1986, 344);

Overwegende dat het begrip «misbruik» ook niet inhoudt dat de beoefenaar van de geneeskunde «amedicaal» zou handelen;

Overwegende dat het hof voormeld begrip «misbruik» dan ook *in concreto* en aan de hand van de huidige stand van de wetenschap, de voorhanden zijnde medische gegevens, de door patiënten en beklagden afgelegde verklaringen, de deskundige adviezen, de rechtsleer en de rechtspraak zal definiëren door het te toetsen aan de wijze waarop een voorzichtige en waakzame beoefenaar van de geneeskunde

in de gegeven omstandigheden zou handelen, nu de wet uitdrukkelijk aan de strafrechter deze opdracht heeft toevertrouwd;

Overwegende dat volgens de ter zake gezaghebbende auteur Brosens «misbruik» in de zin van art. 3, derde lid, drugwet bewezen is wanneer de rechter vaststelt dat de arts de middelen in kwestie op een ongeoorloofde wijze, in strijd met de regels van zijn beroep, voorgeschreven heeft; dat andere auteurs als Boutmans en Luyten (*Drugs*, Antwerpen, 1981, p. 130), het ter zake hebben over «onvoorzichtig en overdreven» voorschrijven en als voorbeelden hiervan aanhalen: het uitschrijven van blanco voorschriften, het voorschrijven aan patiënten die men niet kent of die men niet heeft onderzocht; dat Rijkmans-Meert in het werk *Les droits et les obligations des médecins* (p. 336, nr. 530) schrijft dat een geneesheer die handelingen stelt die strijdig zijn met vaststaande medische gegevens of met geijkte regelen van de uitoefening van zijn beroep, een gekarakteriseerde fout begaat die een ontegenzeggelijke miskenning van zijn plichten inhoudt, of een uitgesproken nalatigheid die niet verenigbaar is met de beoefening van de geneeskunde;

Overwegende dat in het vonnis van 16 februari 1984 van de Correctionele Rechtbank te Brussel (*Inf. Riziv.*, 1984, 347), het begrip «misbruik» uitvoerig besproken wordt; dat het hof zoals deze rechtbank criteria zal stellen die het mogelijk maken het begrip «misbruik» te omschrijven; dat voornoemde rechtbank in haar vonnis eveneens oordeelt dat antithetisch te werk moet worden gegaan, d.w.z. het bepalen van het tegenovergestelde van de notie «misbruik», het zogenoemde normaal gebruik zoals het door de beroepsregelen wordt bepaald (Nijs, H., «Apothekers, arts en drugs», *Panopticon*, 1986, p. 341);

Overwegende dat, hoewel de adviezen van o.m. de gerechtelijke deskundige prof. Daenens, de verklaringen afgelegd gedurende het onderzoek door de dokters-psychiaters Ansoms en De Jonckheere ter zake slechts appreciatie-elementen zijn die het hof niet binden, het anderzijds ook zeker is dat het hof evenmin gebonden is door de stellingen van sommige beklagden of van andere aanhangers van bepaalde verschillende of tegenstrijdige wetenschappelijke theorieën; dat, nu de ter zake toe te passen criteria op een ander vlak liggen, het hof zich niet heeft te mengen in deze wetenschappelijke disputen;

Overwegende dat, om tot zijn overtuiging te komen, het hof echter rekening mag houden met alle documenten die aan het contradictoair debat ter zitting zijn onderworpen, zoals bijvoorbeeld de adviezen van deskundigen die uitlegen wat in de huidige stand van de kennis over een bepaald probleem door wetenschapsmensen aanvaard en toegepast wordt in de medische praktijk;

Dat in dit verband dient te worden aangenomen dat de afhankelijkheidsverwekkende eigenschappen van Methylamfetamine reeds sinds 1945 bekend zijn (verslag prof. Daenens, p. 8 en 9, met bibliografie) en dat het intraveneus toedienen van o.m. Pervitine het ontstaan van afhankelijkheid bevordert;

Dat het tevens algemeen aanvaard is dat in de medische praktijk het gebruik van Methylamfetamine (Pervitine) en amfetamine (Biphetamine T 20) zeer beperkt is, alsook dat in een «gewone» huisartsenpraktijk, met uitzondering van het zeer beperkt gebruik van Pervitine-injecties in de chirurgie, de amfetamines, voor zover het gebruik noodzakelijk

is, steeds peroraal aangewend worden (verslag prof. Daenens, p. 18);

Overwegende verder dat bij het onderzoek van elk individueel geval, het hof ook rekening zal houden met constanten uit de voorbereidende werkzaamheden van de wet van 9 juli 1975, te weten die welke beoefenaars van de geneeskunde er steeds toe aangezet hebben zich uiterst voorzichtig te tonen bij het voorschrijven van verdovende en psychotropische middelen (*Parl. Doc. Senaat*, 1970-71, nr. 290, p. 8 en 9);

Overwegende dat, zoals reeds gezegd, de verklaringen van de beklagden en hun patiënten eveneens individueel en met de gegevens die voor elk afzonderlijk en eigen zijn, zullen worden onderzocht;

Overwegende dat, rekening houdend met o.m. alle hierboven vermelde gegevens, het hof in deze vervolging meer bepaald het niet-naleven van de volgende criteria als misbruik zal aanmerken omdat de niet-naleving ervan niet beantwoordt aan de wijze waarop een voorzichtig en waakzaam arts zou hebben gehandeld in een zelfde concrete situatie;

1. De patiënt dient met betrekking tot de beweerde verslaving onderzocht te worden alvorens hem enig geneesmiddel voorgeschreven wordt;

Overwegende dat de door de anamnese verstrekte elementen m.b.t. een beweerde verslaving zoveel mogelijk moeten worden gecontroleerd ten einde een juiste diagnose te kunnen stellen;

Overwegende namelijk dat rekening houdend met de eigenheden van een verslaafde, dit vereiste nog strikter dient toegepast te worden wanneer de arts meent verdovende of psychotropische middelen te moeten voorschrijven;

Dat verslaafden eveneens trachten het vertrouwen van hun arts te verschalken door o.m. de beweerde verslaving te overdrijven om also eventueel hogere dosissen te krijgen of om met de verkregen voorschriften handel te drijven;

2. Het geneesmiddel, waarvan de arts uiteraard de ware samenstelling en werking kent, mag in de regel niet in inspuitable vorm voorgeschreven worden;

Overwegende dat de intraveneuze inspuiting een medische akte is die uitsluitend door de wet aan de beoefenaars van de geneeskunde voorbehouden is (K.B. van 1 augustus 1961);

Overwegende bovendien dat elke intraveneuze injectie door medisch onbevoegden het risico inhoudt voor de introductie in het organisme van virale agentieën of lucht, met als gevolg de mogelijkheid tot zich uitbreidende ontstekingen en een verhoogd risico op serumhepatitis en luchtembolie (verslag Daenens, p. 12);

Overwegende dat het inspuiten van het middel tevens de afhankelijkheid bevordert en de «mythe» waarmee het inspuiten bij de verslaafde gepaard gaat, onderhoudt;

Overwegende dat, indien aanvankelijk in zeer uitzonderlijke gevallen ampullen pervitine in inspuitable vorm worden voorgeschreven, er zeer vlug moet worden gestreefd naar een perorale inname wegens de redenen vermeld sub 2;

3. Het geneesmiddel, in casu de pervitine of biphétamine T 20, mag slechts voorgeschreven worden in het kader van een ontwenningskuur gedurende een korte termijn; het dient een duidelijk afbouwschema te bevatten en dit alles in een kader van een algehele medische, psychische en sociale begeleiding gedurende een korte periode;

Overwegende dat, hoewel er geen farmacologische redenen bestaan om onmiddellijk geen pervitine meer voor te schrijven, sommige clinici voorstellen gedurende een korte overgangsfase van maximaal één week nog dagelijks een eenmalige therapeutische dosis in te spuiten onder rechtstreeks medisch toezicht, als voorbereiding van een opname in een gesloten inrichting (prof. Daenens, verslag p. 13 en 14; verklaring dr. Ansoms, en in dezelfde zin verklaring De Jonckheere);

Overwegende ten slotte dat de tegen de artsen aangevoerde telastlegging dus al dan niet bewezen zal worden verklaard, naargelang deze beklagden voormelde normen of één of meerdere ervan al dan niet overtreden hebben;

(...)

Overwegende dat tussen 5 oktober 1982 en 13 juni 1983 beklagde drie pervitineverslaafden, namelijk B., C. en T. in behandeling heeft gehad;

Overwegende dat beklagde deze patiënten, die zich alle drie voordeden als pervitineverslaafden, aan geen enkel specifiek onderzoek op de aanwezigheid van amphetamines (bloed- en urineonderzoek) heeft onderworpen en ze zelf niet onderzocht heeft op naaldprikken;

Overwegende dat, niettegenstaande beklagde beweert niet op de hoogte te zijn van het gebruik van pervitine en biphétamine, hij er zich niet van onthouden heeft o.m. grote hoeveelheden pervitine-ampullen voor te schrijven, zoals hieronder nader zal bepaald worden, op eenvoudige vraag van zijn patiënten, terwijl hij verklaart te weten dat de arts zelf de inspuitingen dient te doen of moet laten toedienen onder toezicht zonder dat de patiënt zelf handelt;

Overwegende dat in het kader van de ontwenning beklagde niet aan afbouw deed zoals hierna zal blijken;

1. Betreffende B.

Overwegende dat, in tegenstelling tot wat beklagde stelt, hij deze patiënt niet naar dr. psychiater V. heeft verwezen zoals dit blijkt uit de verklaringen van B. en V.;

Overwegende dat uit de overtuigingsstukken o.m. blijkt dat beklagde voor B. tussen de periode van 5 oktober 1982 en 13 november 1982 79 ampullen pervitine heeft voorgeschreven, en tussen 18 februari 1983 en 28 april 1983, 102 ampullen pervitine en 240 capsules Biphétamine en dit naar zijn eigen verklaring op basis van een afbouwschema opgesteld door de patiënt zelf; dat beklagde ten slotte bekend heeft pervitine-ampullen te hebben voorgeschreven telkens als B. zich aanbodt;

Overwegende dat beklagde eveneens heeft dienen toe te geven dat hij zonder aan B. een verzorgingsattest voor de ziekteverzekering af te leveren, deze hem 1000 fr. per voorschrift, waarop pervitine-ampullen op naam van andere personen dan de begunstigde vermeld waren, diende te betalen;

Overwegende dat beklagde zelf toegegeven heeft dat de bovenvermelde dosissen pervitine en biphétamine niet verantwoord waren;

Overwegende ten slotte dat beklagde zelf nooit aan zijn patiënt voorgesteld heeft om van ampullen op tabletten pervitine over te schakelen;

2. betreffende T.

Overwegende dat deze patiënt tussen 26 januari 1983 en 11 mei 1983 66 ampullen pervitine voorgeschreven kreeg zonder dat beklagde hem onderzocht heeft en zonder dat beklagde nagegaan heeft of T. wel verslaafd was en zich

inspoot ;

Overwegende dat beklaagde toegegeven heeft dat er geen enkel afbouwschema was en dat hij pervitine-ampullen voorschreef wanneer T. zich op zijn consultatie aanmeldde ;

Overwegende ten slotte dat beklaagde hier ook heeft dienen toe te geven dat «de door hem gevolgde handelwijze (voorschrijven) niet opgaat» ;

3. betreffende C.

Overwegende dat beklaagde in de periode gaande van 29 maart 1983 tot 13 juni 1983, 168 ampullen pervitine, 100 tabletten pervitine en 250 capsules biphétamine voorgeschreven heeft ;

Overwegende dat het feit dat C., die zich ook als verlaafde voordeed, op consult kwam, vergezeld van B., beklagde nog tot een veel grotere voorzichtigheid had dienen aan te zetten, gezien zijn ervaringen met B. en T. ;

Overwegende dat de echtgenote van C., mevr. M., zelf verlaafd aan biphétamines, deze voorgeschreven kreeg op naam van haar echtgenoot ; dat mevr. M. trouwens van beklagde voorschriften Pervitine op naam van haar man bekwam ;

Overwegende dat Cl. de enige patiënt was die beklagde naar dr. V. heeft verwezen ;

Overwegende dat deze laatste voor C. en zijn echtgenote een ontwenningsschema opgesteld heeft ;

Overwegende dat beklagde echter het «afkickschema» van dr. V. niet gevolgd heeft en dat beklagde de bovenvermelde hoeveelheden is blijven voorschrijven ;

Overwegende dat uit het vorenstaande duidelijk blijkt dat beklagde voor geen enkele van zijn drie patiënten de door het hof vermeldde criteria gevolgd heeft ;

Overwegende dat de telastlegging dan ook bewezen is ;
(...)

NOOT — *Betreffende art. 3, derde lid, Drugwet*

1. Bovenstaand arrest handelt voornamelijk over het voorschrijven door artsen van het geneesmiddel Pervitine. Daarbij wordt toepassing gemaakt van art. 3, derde lid, Drugwet, dat de beoefenaars van de geneeskunde bestraft die misbruik maken van het voorschrijven, toedienen of afleveren van geneesmiddelen die slaapmiddelen, verdovende middelen of psychotrope stoffen bevatten welke afhankelijkheid kunnen teweegbrengen, onderhouden of verergeren.

2. Het misdrijf omschreven in art. 3, derde lid, vereist drie bestanddelen, namelijk a) een voorschrift van een geneesheer, b) het voorschrijven van de bovenvermelde geneesmiddelen en c) dit voorschrift moet een misbruik inhouden (cf. De Nauw, A., «Overzicht van rechtspraak — Tien jaar vernieuwde drugwet», *R.W.*, 1986-87, 835).

3. Pervitine is een metamfetaminum dat resorteert onder het K.B. van 31 mei 1976, dat de opsommende lijst van de zogenaamde «psychotrope stoffen» inhoudt. Bedoeld worden bewustzijn verruimende of wijzigende produkten waarvan de schadelijke invloed in het begin van de jaren 1970 nog werd onderkend en die pas voor het eerst werden vermeld in de wet van 9 juli 1975 (memorie van toelichting, *Parl. St., Senaat*, 1970-71, nr. 290, 2; W. Brosens, «De wet en de drugs», *R.W.*, 1976-77, 1040).

4. Art. 3, derde lid, van de Drugwet hanteert de term «afhankelijkheid». Men dient hier een verandering van ter-

minologie vast te stellen. In de wettelijke reglementering zoals opgenomen in art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930 werd gesproken over «toxicomanie». Het bleek echter dat deze uitdrukking te eng was geworden, evenals de term «verslaving», daar ze duidde op een louter fysieke afhankelijkheid (Brosens, W., *o.c.*, *R.W.*, 1034). Ten gevolge van verder wetenschappelijk onderzoek, dat naast de fysieke ook meer nadruk op een psychische afhankelijkheid van bepaalde drugs ging leggen, werd een nieuwe term ingevoerd, namelijk de «afhankelijkheid». Deze nieuwe bewoording duidt zowel op een fysieke als op een psychische afhankelijkheid.

Er moet rekening mee gehouden worden dat in de huidige wetgeving de mogelijkheid van een afhankelijkheid volstaat, terwijl in de vroegere formulering een toxicomanie als resultaat diende te worden vastgesteld. Het huidige art. 3, derde lid, vereist niet meer dat een afhankelijkheid effectief gecreëerd, onderhouden of verzaamd is (Corr. Brussel, 1 februari 1984, *Inf. R.I.Z.I.V.*, 1984, 347, noot).

6. Centraal in het besproken arrest staat het begrip *misbruik maken*. In het oorspronkelijke art. 3 van de wet van 24 februari 1921 was een verkeerd gebruik van voorschriften door medici niet strafbaar. De wet van 9 juli 1975 voerde dienaangaande echter een nieuwe bepaling in (memorie van toelichting, *Parl. St., Senaat*, 1970-71, nr. 290, 3, B, 2).

De parlementaire voorbereiding van de wet van 9 juli 1975 toont aan dat het oorspronkelijk de bedoeling was de medische praktizijnen te straffen die bij het voorschrijven van dergelijke middelen nalatig waren geweest. Als redenen voor deze ruime strafbaarstelling werden onder meer aangehaald: de beroepskennis betreffende dergelijke middelen, de deontologische verplichtingen die aanzetten tot een grotere voorzichtigheid en het vertrouwen dat de patiënten in de arts stellen (*Parl. St., Senaat*, 1970-71, nr. 290, 8-9).

Het werd derhalve logisch geacht dat zelfs een gewone nalatigheid vanwege een arts in dit opzicht strafbaar was. Als essentieel criterium dat kenmerkend is voor het misdrijf van het voorschrijven van stoffen die een afhankelijkheid kunnen teweegbrengen, werd de afwezigheid van noodzaak gehanteerd. Zodra dit element vastgesteld kan worden, bestond het misdrijf, afgezien van elk opzet.

7. Om de vooropgestelde bestraffing van nalatigheid te concretiseren werd in de tekst van het wetsontwerp de term «buiten noodzaak» gehanteerd. Er dient hierbij opgemerkt te worden dat er, hoewel art. 3, derde lid, een nieuwe strafbepaling invoerde, reeds een soortgelijke tekst bestond. Art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930 omtrent de handel in slaap- en verdovende middelen bestrafte namelijk de arts die «zonder noodzakelijkheid de middelen in kwestie voorschreef. De oorspronkelijk opgestelde tekst van de wet van 9 juli 1975 vertoonde dus een analoge formulering.

Geen enkele andere vorm van opzet werd vereist. Aldus besliste de Kamer van Inbeschuldigingstelling te Luik in een arrest van 13 januari 1949 (*Jur. Liège*, 1949-50, 66) dat het delict van onderhouden van een toxicomanie geen opzet vereist, en dat een eenvoudige onvoorzichtigheid vanwege de geneesheer volstaat (cf. ook Van Droogenbroeck, «Le délit d'entretien de toxicomanie», *J.T.*, 1953, 234).

8. Ingevolge een amendement uitgaande van de regering werd de term «buiten noodzaak» evenwel vervangen door «ten onrechte» (*Parl. St., Senaat*, 1971-72, nr. 484, 1 en 3).

Uiteindelijk werd de terminologie nogmaals gewijzigd, ditmaal op voorstel van de senaatscommissie van Justitie, die van oordeel was dat de Franse term «abusivement» beter vertaald werd door «misbruik» dan door «ten onrechte» (*Parl. St., Senaat*, 1974-75, nr. 454/2, 9; cf. ook Nys, H., «Apotheker, arts en drugs. Enkele gezondheidsrechtelijke aspecten van het voorschrijven en afleveren van drugs», *Panopticon*, 1986, 339). De kamercommissie nam eenparig laatstvermelde terminologie aan (*Parl. St., Kamer*, 1974-75, nr. 608/2, 6).

De verschuiving van de term «buiten noodzaak» naar «misbruik» was volgens de regering noodzakelijk om de medicus een diagnostische en therapeutische vrijheid te laten. De regering oordeelde dat door de strafbaarstelling van het afleveren van een voorschrift buiten noodzaak een negatief feit als toetsingscriterium werd gehanteerd. Dit zou tot gevolg hebben dat de strafrechter verplicht wordt a posteriori uitspraak te doen, althans indirect, over een medische behandeling door een man van het vak (*Parl. St., Senaat*, 1971-72, nr. 484, 3).

9. Het derde bestanddeel van het besproken misdrijf bestaat thans dus in het misbruik dat het voorschrift moet inhouden. Het Hof van Cassatie heeft hierbij gepreciseerd dat het bestaan van een misdrijf voldoende is om tot een bestraffing te kunnen leiden. Er is met andere woorden geen enkel ander bijzonder opzet nodig, zoals een kwaadwillig of bedrieglijk opzet, geldbejag, het verwerven van patiënten en dergelijke (*Cass.*, 22 mei 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, 1176). Brosens was in zijn artikel «De wet en de drugs» van oordeel dat er door de wetwijziging van 1975 wel een bijzonder opzet vereist was (*o.c.*, 1069). In zijn bijdrage «Drugs: de strafbare feiten» sluit dezelfde auteur meer bij de opvatting van het Hof van Cassatie aan (in *Commentaar Strafrecht-Strafvordering*, 15, nr. 17).

10. Het cruciale punt voor de toepassing van art. 3, derde lid, is de interpretatie die men aan het begrip misbruik toekent. De rechtsleer vertoont dienaangaande een verschil van mening.

Een ruime omschrijving beschouwt als misbruik het onvoorzichtig en overdreven voorschrijven (J.C., «Methadonverstreking: enkele bedenkingen naar aanleiding van een recent proces», *Panopticon*, 1984, 357).

Boutmans en Luyten zijn de mening toegedaan dat, indien misbruik moet worden bewezen, zulks wijst op opzet of verregaande lichtzinnigheid (*Drugs*, Antwerpen, Van Loghum Slaterus, 130).

Nys (*o.c.*, 341) schijnt van het standpunt uit te gaan dat de wetgever een beoordeling van geval tot geval verkozen heeft boven het uitvaardigen van strikte normen.

Opvallend is dat geen enkele van die auteurs aansluit bij de tekst zelf van de wet. Wij kunnen ons dan ook niet verenigen met hun interpretaties. Uit de ontwikkeling in de parlementaire voorbereiding van art. 3, derde lid, blijkt ontegenzeggelijk dat de wetgever enkel een misbruik strafbaar gesteld heeft. Dit woord wordt taalkundig omschreven als een verkeerd, slecht of overdadig gebruik (Van Dale, *Groot woordenboek hedendaags Nederlands*, 767). Brosens (*Drugs: de strafbare feiten*, *o.c.*, 15, nr. 17) sluit vrij nauw aan bij deze betekenis. Zijn omschrijving luidt dat er misbruik is wanneer de arts een voorschrift aflevert op een ongeoorloofde wijze, tegen de regels van zijn beroep. De Nauw hanteert dezelfde terminologie (*o.c.*, 835). Laatstge-

noemde auteur geeft het voorschrijven in strijd met de regels van het beroep evenwel op als een voorbeeld van een ongeoorloofd voorschrijven.

11. Toch lijkt ook het standpunt van laatstvermelde auteurs ons nog niet sterk genoeg gepreciseerd. In het boven reeds aangehaald arrest van 22 mei 1980 (*Arr. Cass.*, 1979-80, 1176) heeft het Hof van Cassatie een aanwijzing gegeven over de wettelijke terminologie. Het Hof aanvaardde dat een beslissing die als misbruik beschouwt het op ongeoorloofde wijze («de manière impropre») afleveren van voorschriften, wettelijk verantwoord is. Een dergelijke ongeoorloofde handelwijze houdt echter in dat de arts een inbreuk op de regels van zijn beroep pleegt. Men kan dan ook uit het arrest afleiden dat het toe te passen criterium eigenlijk de medische en therapeutische verantwoording van het toedienen van dergelijke geneesmiddelen is.

Brosens en De Nauw houden het bij het overnemen van de omschrijving «op ongeoorloofde wijze» zonder daaruit nochtans de consequentie te trekken wat dit ten gronde inhoudt. Men kan o.i. dan ook stellen dat er sprake is van een misbruik indien het voorschrift medisch niet verantwoord is. Met dit basiscriterium wordt zowel de tekst van de wet gerespecteerd als de impliciete oplossing van het Hof van Cassatie.

12. Op te merken valt dat de beslissing van de Correctionele Rechtbank te Aarlen van 28 november 1984 (*Jur. Liège*, 1985, 110) dat men zich uiteindelijk dient te richten naar het professioneel geweten en het oordeel van de geneesheer totaal onaanvaardbaar is. Het Hof van Beroep te Brussel motiveerde in een arrest van 7 november 1985 (*J.T.*, 1986, 371) zeer terecht dat een geneesheer weliswaar een wettelijk gewaarborgde behandelingsvrijheid heeft, doch dat hij zich zoals elke burger aan de wet dient te houden.

13. De ter zake gepubliceerde rechtspraak is schaars en neemt hoegenaamd geen eensgezind standpunt in, noch biedt zij enige gefundeerde criteria voor de toepassing van art. 3, derde lid. Bij de ontleding ervan wordt de indruk gewekt dat vooral de casuïstische benadering de bovenhand haalt. Van geval tot geval gaan de rechtbanken na of de geneesheer in een specifiek geval wel betamelijk heeft gehandeld. Het is opvallend dat dan gepoogd wordt een aantal omschrijvingen in een bepaalde zaak te geven. Men hanteert echter geen algemene criteria, doch veelal een aantal voorbeelden van wat een geneesheer al dan niet mag doen, aan de hand waarvan dan het begrip misbruik ingevuld wordt (cf. o.a. Corr. Brussel, 16 februari 1984, *Journal des Procès*, 1984, nr. 36, 25, *Panopticon*, 1985, 356, en Cor. Brussel, 28 november 1984, *Jur. Liège*, 1985, 110).

14. Bij de bestudering van de motivering van verschillende rechterlijke uitspraken blijkt vooral het gebrek aan onderscheid tussen misbruik enerzijds en nalatigheid anderzijds. Er dient dienaangaande nochtans een essentieel onderscheid gemaakt te worden.

Vóór de wetwijziging ingevoerd door de wet van 9 juli 1975 stond het buiten twijfel dat een nalatigheid van een geneesheer strafbaar was op basis van art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930. De regering heeft echter op eigen initiatief haar wetsontwerp op dit punt geamendeerd (cf. supra). Uit de parlementaire voorbereiding blijkt dus dat enerzijds wel een nieuwe strafbepaling werd ingevoegd in de eigenlijke Drugwet van 24 februari 1921, doch dat anderzijds een duidelijke restrictie werd opgelegd.

Men komt evenwel tot de vaststelling dat in diverse rechterlijke beslissingen het begrip misbruik expliciet wordt ingevuld met termen als nalatigheid, onwetendheid, lichtzinnigheid of onvoorzichtigheid. Dergelijke terminologie werd terecht gebruikt vóór de wetswijziging (cf. o.a. Van Droogenbroeck, *o.c.*, *l.c.*, en Van Droogenbroeck, «Stupéfiants et toxicomanie. Le délit d'entretien de toxicomanie», *J.T.*, 1973, 189), maar is nu verouderd. Zij dreigt te leiden tot een verkeerde toepassing van de nieuwe wet.

15. De verwarring blijkt bijvoorbeeld duidelijk in de twee bovenvermelde vonnissen van de Correctionele Rechtbank te Brussel alsmede in het besproken arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 16 december 1986. Enerzijds wordt het criterium van de ongeoorloofde en de strijdigheid met de medische regels en wetenschap aangehaald, maar daar wordt verder nauwelijks enige consequentie uit getrokken. Men beoordeelt de zaak eigenlijk op basis van het feit of de geneesheer lichtzinnig, onoplettend, enz. geweest is.

16. Het is natuurlijk niet ondenkbaar dat het zeer lichtzinnig handelen van een geneesheer het bestaan van een misbruik in de zin van de wet zal impliceren. Maar dit misbruik moet vastgesteld worden. Met andere woorden het constateren van een lichtzinnigheid op zichzelf kan niet leiden tot strafbaarheid, hoe laakbaar het optreden van de geneesheer ook moge zijn. De feitelijke situatie kan wel aanwijzingen geven die in een strafvervolgung hun belang zullen hebben, maar de medische verantwoording moet gecontroleerd worden. Eventueel kan het optreden van de geneesheer aanleiding geven tot tuchtrechtelijke vervolgingen. Zo is bijvoorbeeld het uitdelen van voorschriften aan onbekende patiënten zonder enig onderzoek vanzelfsprekend niet goed te praten. Maar er moet vastgesteld worden dat dit voorschrijven medisch niet verantwoord was. Indien achteraf zou blijken dat het toedienen van een geneesmiddel, ressorterend onder de wetgeving op de verdovende middelen, voor die onbekende patiënt wel degelijk medisch verantwoord was, dan zal de arts niet gestraft kunnen worden op basis van art. 3, derde lid. Een dergelijke interpretatie zal op het eerste gezicht eigenaardig overkomen, doch het is de logische gevolgtrekking uit de tekst van de wet, wil men de term misbruik niet laten verglijden naar een bestraffing op basis van nalatigheid, waardoor de tekst zou worden uitgehouden.

17. Een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 7 november 1985 (*J.T.*, 1986, 371, *Pas.*, 1986, II, 13) biedt een interpretatie die duidelijk in de richting gaat van het aanvaarden van het criterium der medische verantwoording. Het hof is van oordeel dat het gebruik van de geneesmiddelen in kwestie echt therapeutisch moet zijn, met inachtneming van de voorzichtigheidsnormen. Er is sprake van een misbruik zodra de medicatie niet tot doel heeft een zieke te genezen, te verzorgen of zijn ziekte te verlichten.

18. Ten slotte dient de aandacht nog even gevestigd te worden op een aspect met betrekking tot de toepasselijke wetsbepalingen. Eigenaardig genoeg is art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930, dat strafbaar stelt het «zonder noodzakelijkheid» voorschrijven nooit opgeheven. De formulering ervan is echter duidelijk in strijd met de bepaling van art. 3, derde lid, van de wet van 24 februari 1921, als gewijzigd door de wet van 9 juli 1975. Aangezien art. 3, derde lid, een recentere en strijdige regel inhoudt, vervat in een wet in de formele zin, zal art. 23, tweede lid,

geen toepassing meer kunnen vinden.

Verwarringstichtend daarbij is evenwel het feit dat art. 1 van het K.B. van 31 mei 1976 tot regeling van sommige psychotrope stoffen bepaalt dat art. 23, tweede lid, van het K.B. van 31 december 1930 niet van toepassing is als het gaat om psychotrope stoffen. Art. 3, derde lid, van de eigenlijke Drugwet, maakt dit onderscheid niet, maar bevat, wel een met art. 23, tweede lid, tegenstrijdige regeling, zodat art. 23, tweede lid, ook geen toepassing zal kunnen vinden bij andere uitvoeringsbesluiten van de Drugwet.

Dirk Merckx

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

5e KAMER — 23 NOVEMBER 1987

Voorzitter : mevr. Scheere

Raadsheren in sociale zaken : de hh. Van Aerschot en Vanpraet

Advocaten : mrs. Nieuwdorp, Van Doorselaere loco Roosens en Verdeyen, en André loco Van de Put

Arbeidsongeval — Dodelijk ongeval — Ascendenten — Lijfrente — Betaling nadat getroffen 25 jaar zou worden — Belangrijkste kostwinner — Begrip

Het bewijs dat de getroffen van een dodelijk arbeidsongeval de belangrijkste kostwinner is voor zijn ascendenten, kan worden afgeleid uit de vergelijking van zijn inkomsten met de andere inkomsten van het gezin en uit zijn bijdrage in de gezinslasten.

G. en D. t/ N.V. M. en Fonds voor Arbeidsongevallen

Feiten en rechtspleging

De zoon van de appellanten, geboren op 15 januari 1960, werd op 3 juli 1984 het slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval. Hij woonde in bij zijn ouders, appellanten, die aanspraak maken op betaling van een rente, met toepassing van de artikelen 20 en 20bis van de Arbeidsongevallenwet ;

In rechte

De eerste rechter heeft het geschil oordeelkundig beslecht om de motieven die, zoals de beslissing zelf, door het hof worden beaamd en bevestigd en die hier als uitdrukkelijk herhaald dienen te worden beschouwd, terwijl die tevens de grieven in hoger beroep beantwoorden.

Inderdaad heeft artikel 20bis van de Arbeidsongevallenwet, ingevoegd door het koninklijk besluit nr. 285 van 31 maart 1984, de rechten van de ascendenten beperkt, zoals duidelijk bepaald in de tekst zelf : «Voor de bloedverwanten in opgaande lijn is de rente verschuldigd tot op het ogenblik waarop de getroffen de leeftijd van 25 jaar zou bereikt hebben, tenzij zij het bewijs leveren dat de getroffen voor hen de belangrijkste kostwinner was»; bovendien wordt nadrukkelijk gesteld in het aan genoemd koninklijk besluit voorafgaande verslag dat een beperking van het recht beoogd werd ; ten onrechte dus menen de appellanten de aan dat koninklijk besluit voorafgaande rechtspraak en rechtsleer te kunnen invoeren, nu het er immers om gaat

hun rechten vast te stellen vanaf het tijdstip waarop het slachtoffer 25 jaar zou zijn geworden; in zodanig geval is het criterium van «rechtstreeks genieten van het loon» met toepassing van het wettelijk vermoeden daarvan, verengd tot dat van «voornaamste kostwinner» waarvoor geen wettelijk vermoeden is ingesteld.

Om na te gaan of het slachtoffer ten deze de «voornaamste kostwinner» was, dient eerst diens inkomen vergeleken te worden met de overige bronnen van het gezinsinkomen, samen genomen, d.i., volgens de gegevens door de partijen meegedeeld, ongeveer 290.000 fr. netto tegenover ongeveer 24.000 fr. + 13.000 fr. netto; het slachtoffer was dus niet de «voornaamste kostwinner»; ten onrechte menen de appellanten aan deze cijfers correcties te kunnen aanbrenge door een vermoedelijk hoger inkomen dat het slachtoffer in de toekomst genoten zou hebben, aangezien slechts rekening kan worden gehouden met de concrete toestand op het tijdstip van het ongeval.

Verder gaat het erom het gezinsinkomen te bepalen, en heeft de eerste rechter terecht overwogen dat het bewijs niet geleverd is dat het slachtoffer zijn inkomen (dat dus op zich reeds niet de «voornaamste» bron van inkomen was) aan het gezin afstond: wel integendeel; uit de overgelegde bankuittreksels blijkt, dat het slachtoffer tijdens de laatste zes maanden vóór het overlijden, buiten de uitgaven voor benzine, die duidelijk hem eigen beroepsuitgaven zijn (hij was immers vertegenwoordiger en legde belangrijke afstanden af), een bedrag van ongeveer 50.000 fr. van zijn lopende bankrekening heeft afgehaald, terwijl zelfs niet eens bewezen is dat hij dit bedrag aan zijn ouders gaf, en terwijl geen bewijzen worden overgelegd i.v.m. beweerde uitbetalingen bij middel van zijn depositeorekening, ten bate van het gezin; evenmin, en om dezelfde reden als reeds uiteengezet, kan rekening gehouden worden met een «vermoedelijk» ooit zullen besteden van de gelden op de depositeorekening, terwijl ten overvloede moeilijk kan worden verondersteld dat een jonge man van 24 jaar geen andere vooruitzichten of gezinsplannen zou hebben met het oog waarop hij wat geld tracht te sparen.

Ten slotte is niet bewezen dat het slachtoffer een inkomen uit «bijwerk» zou hebben genoten, noch *a fortiori* dat hij dit inkomen aan het gezin zou hebben afgestaan;

De grief is ongegrond;

(...)

ARBEIDSHOF TE GENT

1e KAMER — 4 FEBRUARI 1988

Voorzitter: de h. De Sutter

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Brouw en Pieters

Eerste advocaat-generaal: de h. Van der Steichel

Advocaten: mrs. Cornut loco Van de Put en Temmerman loco Moors

Arbeidsongeval — Dodelijk ongeval — Ascendenten — Lijffrente — Betaling nadat getroffene 25 jaar zou worden — Belangrijkste kostwinner — Begrip

Het bewijs dat de getroffene van een dodelijk arbeidson-

geval de belangrijkste kostwinner is voor zijn ascendenten, wordt niet enkel afgeleid uit de vergelijking van zijn inkomsten met de andere inkomsten van het gezin, maar ook uit de gezinssamenstelling evenals uit de taken die de getroffene voor het gezin verrichtte.

Fonds voor Arbeidsongevallen t/ V. en N.V. R.

De oorspronkelijke vordering strekt ertoe de wettelijke vergoedingen bepaald door de artikelen 20 en 20bis van de wet van 10 april 1971 aan eiseres te horen toekennen, welke verschuldigd zouden zijn door de N.V. R., arbeidsongevalverzekeraar, wegens het dodelijk arbeidsongeval waarvan de zoon van eiseres, Paul P., het slachtoffer was.

Het Fonds voor Arbeidsongevallen kwam vrijwillig tussen ten einde een standpunt te kunnen innemen wat betreft de ingestelde vordering, gelet op de eventuele toepassing van artikel 59quinquies van de Arbeidsongevallenwet.

(...)

Met toepassing van artikel 20 ontvangen de bloedverwanten in de opgaande lijn de rente alleen wanneer zij rechtstreeks voordeel uit het loon van de getroffene haalden. Als zodanig worden aangemerkt diegenen die onder hetzelfde dak woonden.

Krachtens artikel 20bis (art. 1 van het K.B. nr. 285 van 31 maart 1984), ter zake van toepassing, is de rente slechts verschuldigd tot op het tijdstip waarop de getroffene de leeftijd van 25 jaar zou hebben bereikt, tenzij zij het bewijs leveren dat de getroffene voor hen de belangrijkste kostwinner was.

De casu wordt niet betwist dat Paul P., wettige ongehuwde zoon van oorspronkelijke eiseres, Yvonne V., om het leven kwam ten gevolge van een arbeidsongeval op 3 mei 1984, en bij laatstgenoemde, zijn moeder, inwoonde.

Dat laatstgenoemde voordeel haalde uit het loon van haar inwonende zoon, wordt aldus wettelijk vermoed.

Daar de getroffene, geboren op 7 augustus 1958, echter op het ogenblik van het ongeval reeds meer dan 25 jaar oud was, behoort het aan verweerster in hoger beroep het bewijs te leveren dat het bij haar inwonende slachtoffer de «belangrijkste kostwinner» was.

Uit de overgelegde bescheiden blijkt dat de oorspronkelijke eiseres, Yvonne V., op het ogenblik van het ongeval vier schoolgaande kinderen ten laste had en drie werkende, Paul P. (het slachtoffer), slagersknecht, Kathleen P., haarkapster en Godelieve P., verpleegster.

Uit de verstrekke gegevens blijkt voorts dat: aan oorspronkelijke eiseres, als overlevende echtgenote, met ingang van het overlijden van haar echtgenoot, een overlevingspensioen werd toegekend van circa 12.433 fr. per maand; het gezamenlijk geëxploiteerd landbouwbedrijf ongeveer 14.551 fr. per maand opleverde; de dochter Godelieve, gemiddeld 33.726 fr. per maand verdiende; de dochter Kathleen, als haarkapster, circa 17.206 fr.; het slachtoffer Paul P., circa 26.360 fr.

De beoordeling «belangrijkste kostwinner» kan evenwel niet teruggebracht worden tot een eenvoudige optelsom, welke zoals eiser in hoger beroep vooropstelt de helft plus 1, zou zijn.

De wetgever, en meer bepaald het verslag aan de Koning voorafgaand aan het K.B. nr. 285, geeft geen enkele omschrijving van hetgeen onder belangrijkste kostwinner moet

worden verstaan. Aldus wordt evenmin gesteld, zoals eiser in hoger beroep aanvoert, dat dit begrip een «volledige economische afhankelijkheid van de ascendent ten opzichte van de overleden kostwinner» impliceert. De notie belangrijkste kostwinner is derhalve een feitenkwesitie welke *in concreto* dient te worden vastgesteld.

Al was het slachtoffer niet de enige verdiener, en qua loon zelfs niet de grootste verdiener in dit nog zeer talrijk gezin van zeven thuiswonende kinderen, en al beschikte verweerster in hoger beroep over een overlevingspensioen en waren er nog twee dochters, eveneens kostwinners, in het gezin, en blijkt het onjuist dat een schoolgaande zoon twee dagen per week thuis bleef ten gevolge van het overlijden, dan moet Paul P. niettemin als «belangrijkste kostwinner» worden aangemerkt, gelet op de samenstelling van het gezin en de aard van het bedrijf.

Immers, op het 10 ha groot landbouwbedrijf was Paul P., weliswaar niet de enige mannelijke arbeidskracht maar ongetwijfeld, als oudste inwonende, de belangrijkste na het overlijden van de vader, zes maanden vóór het ongeval, daar de belangrijkste arbeidstaken op het bedrijf zeker niet konden worden verricht, noch door de twee werkende dochters, noch door de jongere nog schoolgaande zonen. Hij moet dus als belangrijkste kostwinner worden aangemerkt.

Er is derhalve geen aanleiding om toepassing te maken van artikel 59quinquies (art. 104 wet 1 augustus 1985) van de Arbeidsongevallenwet, en te zeggen dat de rente welke toekomt aan de moeder, in kapitaal zou worden omgezet en door de arbeidsongevallenverzekeraar, de N.V. R. zou worden gestort aan het Fonds voor Arbeidsongevallen.

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

KORT GEDING – 15 JULI 1988

Voorzitter : mevr. Halsberghe

Advocaten : mrs. Deklerck en Struyven

Vreemdeling – Kort geding – Toelaatbare vorderingen – Procedure

De beslissingen genomen met toepassing van de artt. 52 en 63 van de wet van 15 december 1980, als gewijzigd bij de wet van 14 juli 1987, zijn niet vatbaar voor een vordering in kort geding op basis van art. 584 Ger. W.

Een op art. 70bis van de wet gebaseerde vordering moet worden ingesteld overeenkomstig de vormen van het kort geding.

K. t/ Belgische Staat

Overwegende dat de eis, gebaseerd op art. 584 Ger. W., ertoe strekt te horen zeggen voor recht dat de beslissing van 22 juni 1988 tot terugleiding en/of terugnijving van eiser naar zijn land van oorsprong en/of herkomst, zoals die aan hem werd betekend op 25 juni 1988, nietig is in al haar

geledingen en strijdig is met de volkenrechtelijke normen ; subsidair : eiser toe te laten nog 30 dagen te verblijven ten einde het hem mogelijk te maken een andere bestemming te zoeken ;

Overwegende dat de inleidende dagvaarding in zeer vage termen is opgesteld ; dat eiser geen enkele melding maakt van enig «persoonlijk feit» of oorzaak van «zijn ontvluchting» uit zijn land ;

dat eiser daarbij nalaat nader te bepalen op welke specifieke artikelen van de wet van 15 december 1980 hij zijn eis grondt, laat staan, dat eiser niet eens bepaalt of hij onder toepassing van de wet van 14 juli 1987 valt ;

dat eiser in zijn dagvaarding aanhaalt dat de beslissing aan hem betekend, een feitelijkheid uitmaakt, daar noch de minister van Justitie, noch zijn plaatsvervanger de beslissing hebben ondertekend ;

Overwegende dat de onderhavige dagvaarding de juiste weergave is van andere dagvaardingen betekend in een zaak B.K., en in een zaak A.K. ;

dat het ons voorkomt dat «één tekst» voorafgaand aan iedere aanvraag werd opgemaakt waarop dan eenvoudig de naam van de verzoekers, naargelang zij het land binnenkomen, wordt gedactylografeerd ;

Overwegende dat de eis niet-ontvankelijk zou kunnen worden verklaard om reden van «obscuri libelli» ;

dat verwerende partij nochtans de nodige klaarheid schept zowel betreffende de persoonlijke gegevens van eiser als in de toepasselijke wetgeving ;

Gegevens betreffende de eiser

Overwegende dat eiser verklaart van Nigeriaanse nationaliteit te zijn : hij kwam het land binnen op 13 juni 1988, komende van Parijs ; hij was in het bezit van valse papieren ; hij vroeg om politiek asiel ; hij haalde aan deel te hebben genomen aan de mislukte staatsgreep ; hij vluchtte via Benin naar Ghana ; nadien verklaarde hij af te zien van zijn aanvraag ; hij werd naar Frankrijk gestuurd maar kwam nadien het land weer binnen, waar hij opnieuw een aanvraag tot politiek asiel indiende ;

Overwegende dat eiser meent te mogen aanhalen dat hem door zijn aanvraag tot asielerrecht automatisch asielerrecht toekomt en dat de administratieve beslissing een feitelijkheid uitmaakt aangezien zijn rechten geschonden zijn ;

dat verwerende partij terecht antwoordt «dat de commissaris-generaal van de vluchtelingen en de staatlozen bevoegd is om de hoedanigheid van vluchteling, in de zin van de internationale verdragen die België binden, te erkennen of weigeren te erkennen» ;

Overwegende dat eiser ten onrechte verklaart dat de getroffen beslissing niet regelmatig, zelfs niet ondertekend zou zijn ;

dat de beslissing ondertekend werd door minister Maystadt ;

Overwegende dat verweerder de toe te passen wetsartikelen in zijn conclusie aanhaalt ;

dat de beslissingen met toepassing van de artt. 52 en 63 van de wet van 15 december 1980, als gewijzigd bij de wet van 14 juli 1987, waarvan de teksten vermeld zijn in de conclusie van verweerder, niet vatbaar zijn voor een vordering in kort geding op basis van art. 584 Ger. W. ;

dat dit geldt voor het eerste deel van de vordering ;

dat, wat het tweede deel van de vordering betreft, die

eventueel gebaseerd zou zijn op art. 70bis, ook — zoals zij is ingesteld — niet ontvankelijk is; dat een dergelijke eis moet worden ingesteld overeenkomstig de vormen van het kort geding, quod non;

Overwegende dat ten slotte moet onderstreept worden dat eiser bewijst door zijn houding (vlucht) geen eerbied te hebben voor de wetten van het land dat hij als asielland wenst te betreden;

Om deze redenen,

Verklaren de eis in zijn twee onderdelen niet ontvankelijk.

NOOT — *Het kort geding in de Vreemdelingenwet*

De wet van 14 juli 1987 (B.S., 18 juli 1987, 11.111 e.v.) waarbij, wat de vluchtelingen betreft, wijzigingen werden aangebracht in de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, heeft de mogelijkheid voor de vreemdeling beroep in te stellen bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg beperkt tot het geval waarin door de minister van Justitie besloten wordt de vreemdeling terug te leiden naar de grens van het land waaruit hij gevlucht is en waar zijn leven of zijn vrijheid gevaar lopen (art. 16 van de wet, dat art. 70bis, in de Vreemdelingenwet invoegt).

In het oorspronkelijk wetsontwerp van Justitieminister J. Gol tot wijziging van de bepalingen betreffende de toegang tot het grondgebied door vluchtelingen, was de mogelijkheid van beroep bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg op grond van artikel 584 van het Gerechtelijk Wetboek niet mogelijk (*Parl. Besch., Kamer, 1986-87, nr. 689/1, memorie van toelichting, commentaar op art. 7 van het wetsontwerp, blz. 10*), wat in het parlement aanleiding is geweest tot felle kritiek (*Parl. Besch., Kamer, 1986-87, nr. 689/10, blz. 29 tot en met 34; Parl. Besch., Senaat, 1986-87, nr. 515/2, blz. 95*), waarna het kort geding uiteindelijk toch nog werd toegelaten, doch in het hiervoren vermeld beperkt geval.

Artikel 13 van de wet, ter aanvulling van art. 63 van de Vreemdelingenwet, bepaalt dat de beslissingen genomen met toepassing van de artikelen 3, 7, 11, 19, 52, 53, 53bis, tweede lid, 54, 55, 57, 61, tweede lid, 63/2, 63/3 en 63/5, tweede lid, van de Vreemdelingenwet, niet vatbaar zijn voor een vordering in kort geding. De beperking van de mogelijkheid een beroep te doen op de rechter in kort geding heeft derhalve niet uitsluitend betrekking op beslissingen waarvan de vluchteling het voorwerp is (zie J.Y. Carlier, «Vluchtelingen: enkele kritische bedenkingen bij de wet van 14 juli 1987, deel 2», *T.V.R.*, nr. 47, januari-februari 1988, 5; L. Declercq, «Wijzigingen aan de Vreemdelingenwet wat de vluchtelingen betreft», *R.W.*, 1987-88, 229).

Luc Declercq

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

15e KAMER — 23 SEPTEMBER 1988

Voorzitter: de h. Van Hoorebeke

Advocaten: mrs. Van Camp en Van Impe loco Meinertzhagen

Exclusiviteitsovereenkomsten — Concessie van alleenverkoop — Bevoegdheid van de Belgische rechter — Vervangende schadevergoeding

Wanneer een concessiegever die woonplaats heeft in Duitsland, de bevoegdheid betwist van de Belgische rechtbank om kennis te nemen van een op de wet van 27 juli 1961 gebaseerde vordering, is de rechtbank slechts bevoegd om te oordelen over de vordering tot schadevergoeding ex art. 2 en heeft zij geen rechtsmacht om kennis te nemen van de vordering ex art. 3.

Bij gebreke van bewezen voorzienbare winst gedurende de redelijke opzeggingstermijn van art. 2, kan er geen sprake zijn van een vervangende schadevergoeding.

N.V. Van O. t/ Vennootschap naar Duits recht H.

De vordering strekt ertoe verweerster te horen veroordelen tot betaling van een bedrag van 9.263.075 fr. als schadevergoeding wegens eenzijdige verbreking van een concessie van alleenverkoop.

(...)

Verweerster doet gelden dat deze rechtbank territoriaal onbevoegd is met betrekking tot het gedeelte van de vordering dat voortspuit uit de uitvoering van autonome contractuele verbintenissen welke niet beheerst worden door art. 2 van de wet van 27 juli 1961 betreffende de eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessie van alleenverkoop, dat eiseres ten onrechte stelt dat zij concessiehouder geweest is, en dat hoe dan ook de gevorderde schadevergoeding niet gerechtvaardigd is.

De bevoegdheid

De vordering is gesteund op de wet van 27 juli 1961 betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop en overeenkomstig art. 4 van die wet is deze rechtbank principieel bevoegd om hiervan kennis te nemen met toepassing van de Belgische wet.

Toegepast in Belgisch recht dient met betrekking tot de plaats van uitvoering van de verbintenis van de concessiegever echter een onderscheid gemaakt worden.

De verbintenis een vergoeding te betalen bepaald door art. 2 van de wet van 27 juli 1961 is niet autonoom, doch vervangt de niet uitgevoerde verbintenis een redelijke opzeggingstermijn in acht te nemen. De plaats van uitvoering van deze vervangende verbintenis tot vergoeding is bijgevolg dezelfde als de plaats van uitvoering van de verbintenis tot redelijke opzeggingstermijn. Aangezien deze laatste verbintenis wordt geanalyseerd zoals de hoofdverbintenis van de concessiegever, nl. het in acht nemen van de exclusiviteit op het gegeven Belgisch grondgebied, moet zij ook worden uitgevoerd in België.

Vervolgens is er de verbintenis van de concessiegever tot bijkomende vergoeding opgelegd door art. 3 van de wet van 27 juli 1961. Deze verbintenis is autonoom en de «Belgische wet» is het gemene recht dat de toepassing van de wet van 27 juli 1961 omkadert en aanvult. Bij gebreke van een bijzondere regeling in deze wet betreffende de plaats van uitvoering van de verbintenis ex art. 3 geldt derhalve het beginsel van art. 1247, tweede lid, B.W., dat schulden haalbaar zijn, en zulks leidt tot de onbevoegdheid van de

Belgische rechter om op grond van art. 5, 1°, EEX kennis te nemen van de vordering van de concessiehouder strekkende tot betaling van een bijkomende vergoeding en krachtens art. 2 EEX is de Duitse rechter (woonplaats verweerster) hiervoor bevoegd. («Kroniek van het internationaal privaatrecht — Concessies van alleenverkoop, bevoegdheid», *R. W.*, 1986-87, 1959 e.v.).

Eiseres voert aan dat uit de aard van de overeenkomst blijkt dat partijen de bedoeling hebben gehad de plaats waar het contract zou worden uitgevoerd, te doen samenvallen met de plaats waar één van hen eventueel schade zou moeten vergoeden en zij verwijst naar rechtspraak in die zin, en dat bovendien de Belgische rechtbanken bevoegd zijn door toepassing te maken van de regels inzake samenhang.

De door eiseres geciteerde rechtspraak is achterhaald en werd niet gevolgd door het Hof van Cassatie in zijn arrest van 19 januari 1984 (*J. T.*, 1984, 637) en na het arrest 150/80 van het Hof van Justitie van 24 juni 1981 (*Kur.*, 1981, 1671) kon de connexiteit van de vorderingen ex art. 2 en ex art. 3 als bevoegdheidsgrond niet langer worden aanvaard omdat het Hof art. 22 EEX enkel van toepassing acht wanneer samenhangende vorderingen bij de gerechten van twee of meer verdragsluitende staten zijn aangebracht (*o.c.*, 1960 en 1961).

De rechtbank is derhalve enkel bevoegd om te oordelen over de vordering tot schadevergoeding ex art. 2 van de wet van 27 juli 1961 en heeft geen rechtsmacht om kennis te nemen van de vordering ex art. 3 van dezelfde wet.

Ten gronde

In een catalogus van de door verweerster aangeboden producten wordt eiseres samen met een firma C. vermeld als haar vertegenwoordiger in België.

Ook de inhoud van de door verweerster aan eiseres gerichtte brieven, en inzonderheid de brief van 20 februari 1986, waarbij wordt gemeld dat de verkoop van inbouwapparaten in de toekomst zal worden waargenomen door de firma D. te Gent omdat een dubbele vertegenwoordiging hiervoor niet wenselijk is, laat er geen twijfel over bestaan dat aan eiseres wel degelijk een concessie van alleenverkoop van bepaalde inbouwapparaten voor de keuken (kennelijk afvalemmern) was toegestaan.

Aangezien deze concessie eenzijdig is opgezegd zonder inachtneming van een redelijke opzeggingstermijn, is eiseres gerechtigd schadevergoeding te vorderen conform art. 2 van de wet van 27 juli 1961.

Verweerster betwist niet dat de samenwerking met eiseres dateert van 1962 en derhalve ca. 24 jaar geduurd heeft, en gelet op de omstandigheid dat de concessie gold voor het ganse land, stelt eiseres als opzeggingstermijn terecht drie jaren voorop.

Uitgaande van een omzet ad 4.884.104 fr. in het jaar 1985, beweert eiseres dat zij hierop een brutowinst realiseerde van 25%, te weten 1.221.025 fr., en zij komt aldus tot een schadevergoeding voor drie jaar van 3.662.075 fr.

Verweerster antwoordt daarop dat uit de balanssen over de jaren 1983 tot 1985 duidelijk blijkt dat eiseres steeds verliezen boekte zodat zij bij gebreke van winst geen recht heeft op vervangende opzeggingsvergoeding, en dat doorgaans wordt aangenomen dat deze vergoeding bepaald wordt aan de hand van de netto-opbrengst vermeerderd met de vaste algemene onkosten, doch dat noch het een noch het ander wordt opgegeven zodat geen vergoeding kan worden toe-

gekend.

Uit de overgelegde jaarrekeningen blijkt inderdaad dat eiseres verliezen boekte die opliepen van 20.021.450 fr. in 1983, tot 27.219.953 fr. in 1984 en 38.121.947 fr. in 1985.

Verder legt eiseres twee lijsten voor van het «zakencijfer klant per leverancier», die betrekking zouden hebben op haar artikelen en volgens welke de totale verkoop in 1984 6.318.096 fr. en in 1985 7.099.365 fr. beliep.

De juistheid van deze lijsten wordt echter door geen enkel boekhoudkundig document gestaafd (bv. uitgaande facturen), en als bewijs dat op deze cijfers een winst werd gerealiseerd in het jaar 1984 ten belope van 1.593.620 fr. wordt enkel een met de hand geschreven nota overgelegd waarop alleen totalen voorkomen, die evenmin gestaafd worden door boekhoudkundige stukken zoals inkomende facturen.

Aan deze eenzijdige en oncontroleerbare documenten kan derhalve geen enkele bewijswaarde toegekend worden, zodat verweerster, gelet op de negatieve bedrijfsresultaten van de aan de opzegging voorafgaande jaren, terecht opwerpt dat bij gebreke van bewezen voorzienbare winst gedurende de redelijke opzegtermijn, er geen sprake kan zijn van een vervangende schadevergoeding.

(...)

BOEKEN

J. REMMELINK, **Hoofdwegen door het verkeersrecht**, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 1988, 160 p.

In de reeks Studiepockets Strafrecht verscheen de derde druk van het boek *Hoofdwegen door het verkeersrecht*.

De auteur behandelt niet de gehele reglementering onderdeel per onderdeel, doch deelt zijn werk in in een aantal grote problemen. Aldus worden enkele belangrijke onderwerpen uit het wegverkeersrecht van naderbij bestudeerd.

De nadruk ligt op de problematiek van het verkeersrecht als deel van het strafrecht. Dit brengt automatisch het probleem met zich mee van handhaving en sanctionering van overtredingen. Hierbij constateert de auteur dat «Idiotensichere» auto's en wegen nu eenmaal niet te bouwen zijn.

Na een algemene inleiding worden de geschiedenis en de beginselen van het verkeersrecht besproken.

Als eerste grote probleem komt art. 25 van de Wegenverkeerswet aan bod, inhoudende de «gevaarstelling». Hiermee wordt bedoeld dat het verboden is zich op de weg zodanig te gedragen dat de vrijheid of de veiligheid van het verkeer in het gedrang wordt gebracht. Het karakter, de draagwijdte en de diverse elementen van dit voorschrift worden achtereenvolgens geanalyseerd.

Een tweede wetsbepaling waaraan aandacht wordt geschonken, is art. 16 van het Reglement verkeersregels en verkeerstekens, dat handelt over de bijzondere manoeuvres die een bestuurder niet mag uitvoeren.

Een in de praktijk veelvuldig voorkomend probleem ontbreekt ook in dit boek niet: het besturen onder invloed (art. 26 van de Wegenverkeerswet).

Op dezelfde overzichtelijke wijze, met aandacht voor de aard der bepalingen en hun verhouding tot andere wetsartikelen, worden ook art. 29 (verkeersaanwijzingen door bevoegde personen), art. 30 (doorrijden na een ongeval, het Belgisch vluchtmisdrijf), art. 32 (rijden ondanks ontzegging van het recht tot sturen), art. 33 (controlemaatregelen) en art. 33a (ademanalyse en bloedproef) van de Wegenverkeerswet bestudeerd.

De auteur behandelt ook het probleem van de strafbaarstelling van verkeersongevallen die de dood, respectievelijk zwaar licha-

melijk letsel, door schuld tot gevolg hebben. Daarbij wordt de verhouding tussen enerzijds de artikelen 307 en 308 van het Wetboek van Strafrecht en anderzijds art. 36 van de Wegenverkeerswet geanalyseerd.

In tegenstelling tot onze strafwetgeving, waar het fenomeen van de joyriding ressorteert onder de diefstal voor kortstondig gebruik of gebruiksdiefstal, zoals omschreven door art. 461, tweede lid, Sw., bevat art. 37 van de Nederlandse Wegenverkeerswet een afzonderlijke strafbaarstelling voor joyriding. In bepaalde gevallen zal nochtans de algemene bepaling van art. 310 Sr. wel toepasselijk zijn, met name in geval van eendaadse samenloop tussen de misdrijven respectievelijk bepaald in de artt. 310 Sr. en 37 WVW. Indien blijkt dat de joyriding gepaard is gegaan met een bewezen geachte diefstal, dan zal de veroordeling gebaseerd worden op art. 310 Sr.

Ten slotte worden art. 40 WVW (informatieplicht bij onbekendheid van de bestuurder) en art. 107 RVV (verkeerstekens) ter sprake gebracht.

Het boek wordt afgesloten met een casus en enkele statistieken, gevolgd door een rechtspraakregister en een personen- en zakenregister.

Het geheel vormt een overzichtelijk en vlot leesbaar boek, waarin enige humor niet afwezig is.

— Dirck Merckx.

MEDEDELINGEN

Colloquium van 10 juni 1988 over «De voorbereiding en tenuitvoerlegging van Europese richtlijnen inzake de bescherming van het leefmilieu»

Centraal in dit colloquium, georganiseerd door de Belgische Vereniging voor Milieurecht in samenwerking met de Studiegroep voor Europese Politiek, stonden de problemen die in België op het vlak van de samenwerking tussen de nationale en de regionale overheden rijzen bij de voorbereiding en tenuitvoerlegging van EEG-milieurichtlijnen. Het is bekend dat sinds de staatshervorming van 1980 de bevoegdheid tot het treffen van maatregelen in verband met de bescherming van het leefmilieu voor een groot stuk aan de Gewesten toekomt. Het is evenzeer bekend dat België weinig benijdenswaardige resultaten moet voorleggen inzake de tenuitvoerlegging van EEG-milieurichtlijnen die, zoals men weet, bedoeld zijn om in nationaal recht te worden omgezet. Zo liep ons land in 1982 op één dag een zesvoudige veroordeling op door het Hof van Justitie wegens gebrekkige uitvoering van milieurichtlijnen (H.v.J., 2 februari 1982, zaken 68-73/81, *Jur.*, 1982, 153 e.v.); Zes jaar later, op 14 januari 1988, werd België opnieuw vier keer veroordeeld, deze keer wegens niet-uitvoering van de arresten van 1982 (H.v.J., 14 januari 1988, zaken 227-230/85, nog niet gepubliceerd). Dit alleen reeds wijst op structurele problemen.

De bevoegheidsverdeling doorgevoerd bij de staatshervorming en de beschreven gebrekkige uitvoering hebben ongetwijfeld in zekere mate met elkaar te maken. Daar is men het in alle betrokken kringen over eens. De politieke en administratieve doorstroming van het Europese, via het nationale, naar het gewestelijk niveau, en omgekeerd, wordt dus kennelijk gestremd. Niet alleen bij de uitvoering, maar ook, zoals zal blijken, bij de voorbereiding en de totstandkoming van EEG-milieurecht.

Het colloquium stelde zich tot doel deze problematiek ter sprake te brengen en concrete oplossingen voor te stellen. Vanuit dit oogpunt was de timing ongetwijfeld voortreffelijk. Aan de vooravond van de volgende etappe van de hervorming van de Belgische staatsstructuur werd het tijd ook eens aandacht te besteden aan de Europese dimensie van deze hervorming.

Het colloquium was bovendien op intelligente en creatieve wijze opgezet. Vertrekpunt waren een stel grondige rapporten, voorgesteld door een reeks eminente deskundigen. Deze rapporten werden de deelnemers bij voorbaat toegestuurd, zodat voorbereiding mogelijk was. De dag zelf lag de klemtoon evenzeer — of zelfs meer

— op algemene discussie als de voorstelling van de rapporten. Bij die discussie dienden een aantal van tevoren opgestelde vraagpunten als leidraad. De dag was voorts zo ingedeeld dat in de voormiddag de voorbereiding van milieurichtlijnen aan bod kwam, en in de namiddag de tenuitvoerlegging.

In dit verslag wordt hoofdzakelijk ingegaan op de voorgestelde rapporten. Zij dienden immers als basis voor de discussie en geven een systematisch beeld van de problematiek. Zo komt het standpunt van de Europese Commissie aan bod, gevolgd door een beschrijving van de toestand in België. Duitse en Italiaanse verslagen zorgen voor een rechtsvergelijkende benadering. Ten slotte wordt gehandeld *de lege ferenda*.

Daarnaast wordt in dit verslag ook het centrale discussiethema besproken: het voorstel tot het verlenen van een bevoegdheid tot indeplaatsstelling aan de nationale overheid, die het haar mogelijk zou maken op te treden in de plaats van Gewesten (of Gemeenschappen) die in gebreke blijven Europees Gemeenschapsrecht naar behoren uit te voeren.

Vorbereiding van milieurichtlijnen

In dit deel kwam de samenwerking aan bod (of het gebrek daaraan) tussen de Gewesten en de nationale overheid bij de totstandkoming van milieurichtlijnen.

De heer Pleinevaux, ambtenaar bij de Commissie, wees op de motivering van de Europese initiatieven ter bescherming van het milieu. Vervuiling stopt niet aan de grenzen, en EEG-beslissingen die kracht van wet hebben kunnen gelijke concurrentievoorwaarden scheppen en zorgen dat de Gemeenschap met één stem kan spreken in internationale onderhandelingen. De doeleinden van de Europese actie zijn verschoven van het uitschakelen van vervuiling, over preventie, naar het spelen van een centrale rol bij de economische ontwikkeling. Voorts beschreef de rapporteur de procedure van totstandkoming van milieurecht: op basis van actieprogramma's en na advies van comités van experts doet de Commissie voorstellen, waarover de Raad beslist na advies van of in samenwerking met het Europees Parlement. Tegen de achtergrond van deze procedure moet de problematiek van de samenwerking tussen Gewesten en nationale overheid worden gesitueerd.

De heer Vanden Bilcke belichtte hoe deze samenwerking momenteel verloopt. Hij verduidelijkte het wettelijk kader, namelijk artikel 81 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980, dat bepaalt dat de Gewesten worden betrokken bij internationale onderhandelingen. De interpretatie die daaraan moet worden gegeven, is dat de nationale overheid de Executieven moet raadplegen. Overleg is wenselijk, maar geen substantieel vormvereiste. Er bestaat wel een soort «verstandhoudingsverplichting».

De praktijk beantwoordt aan deze omschrijving, zowel in het vlak van informatieuitwisseling, als in dat van raadpleging en overleg. Het is hier niet de plaats om de bestaande structuren op gedetailleerde wijze uiteen te zetten. De aandacht moet echter worden gevestigd op de talrijke problemen die rijzen. Inzake informatieuitwisseling zijn er moeilijkheden om de bevoegde ambtenaren te identificeren, is er de instabiliteit van de (jonge) gewestelijke administraties en de psychologische afstand tussen het Europese en het gewestelijke niveau. De vermelde identificatieproblemen bestaan ook in het vlak van de raadpleging. Bovendien gebeurt die te weinig systematisch. Inzake overleg is er de onderbezetting van het nationale kabinet, de overlapping van overlegorganen, het persoonsgebonden en *ad hoc* karakter van de bestaande structuren en het feit dat het uiteindelijke Belgische standpunt wordt afgerond zonder de medewerking van de Gewesten.

De rapporteur beklemtoonde ook het feit dat het Europese besluitvormingsmechanisme telkens maar een paar weken tijd gaf om overleg te plegen. Als men de lange weg kent die Commissievoorstellen afleggen vooraleer de Raad een definitief standpunt inneemt, lijkt die verklaring wat bevreemdend. Ons inziens schort er dan ook wat aan de doorstroming van de Raad en het Coreper (het Comité van Permanente Vertegenwoordigers, dat de raadsbeslissingen voorbereidt) naar het nationale niveau.

Ten slotte werd aangestipt dat het regeerakkoord Martens VIII bepaalt dat de Gewesten een afgevaardigde zullen hebben in de Permanente Vertegenwoordiging van België bij de Europese Gemeenschappen, en dat het overleg tussen de Gewesten en de nationale overheid moet worden gestructureerd.

De heer Morawitz beschreef daarop de procedure van samen-

werking tussen Länder en Bund in de Duitse Bondsrepubliek. Hij lichtte toe dat, voor materies waarvoor de Länder bevoegd zijn, de Bondsregering meestal hun standpunt volgt en verdedigt in de Raad. Alleen wanneer gewichtige redenen van internationale of Europese politiek daartoe aanleiding geven, wordt van dat standpunt afgeweken. Sinds kort, naar aanleiding van de ratificatie van de Europese Akte, is deze werkwijze ook wettelijk vastgelegd, en is een grotere rol toebedeeld aan de Bundesrat, de nationale vergadering van vertegenwoordigers van de Länder.

Wat Italië betreft beklemtoonde professor Mengozzi dat de regio's worden ingelicht over het standpunt van de Italiaanse regering binnen de Raad, en dat zij opmerkingen kunnen indienen. Bovendien worden geregeld gezamenlijke conferenties georganiseerd. Dat alles gebeurt in een echte geest van samenwerking.

Ten slotte stelde mevrouw Leysen enige oplossingen voor België voor. Zij onderzocht enerzijds in welke mate de Gewesten een rol kunnen spelen in de (Europese) Gemeenschapsinstellingen. In de Raad moet het mogelijk zijn België in bepaalde gevallen te laten vertegenwoordigen door een gewestminister. Verschillende modaliteiten kunnen daarbij worden uitgedokterd. De Belgische leden van het Coreper worden door de Koning benoemd, doch hier kan men zich indenken dat de Gewesten instructies zouden geven of zelfs eigen benoemingen zouden verrichten.

In de Belgische staatsstructuur anderzijds moet een grondig uitgebouwde overlegssystematiek worden ingevoegd. Een permanent secretariaat zou een contactfunctie en een informatieopdracht kunnen vervullen, en een comité van ministers kan de beleidslijnen uitstippelen.

Tenuitvoerlegging van milieurichtlijnen

De heer Renaudière, commissie-ambtenaar, ging in op de controletaak van de Commissie, die toeziet op de toepassing, zowel van de bepalingen van het EEG-Verdrag, als van de bepalingen welke de instellingen krachtens dat verdrag vaststellen (art. 155 EEG-Verdrag); Deze taak houdt op milieugebied zowel een formeel aspect in (wordt de richtlijn in nationaal recht omgezet en geschiedt die omzetting correct?) als een praktisch aspect (wordt de richtlijn ook daadwerkelijk toegepast?). Bij de uitoefening van dit toezicht kan de Commissie zich, krachtens art. 169 EEG-Verdrag, tot het Hof van Justitie wenden indien zij van oordeel is dat een Lid-Staat zijn verdragsverplichtingen niet nakomt.

Met betrekking tot het formele toezicht heeft het Hof van Justitie een aantal aanwijzingen gegeven die meldenwaard zijn. Louter administratieve praktijken, die bv. gelden krachtens een ministeriële circulaire, zijn op zichzelf onvoldoende als omzetting van de richtlijn in nationaal recht. Een Lid-Staat kan voorts niet opwerpen dat met een richtlijn strijdige wetgeving in de praktijk niet meer wordt toegepast. De omzetting moet ook precies en volledig zijn, waarbij rekening moet worden gehouden met alle doelstellingen van de betrokken richtlijn.

Bovendien — en dit is in deze context wel het belangrijkste — moeten uitvoeringsbepalingen gelden voor het volledige grondgebied. Er wordt geen rekening gehouden met moeilijkheden die voortvloeien uit de interne bevoegdheidsverdeling van een Lid-Staat. Meer nog, naar aanleiding van de reeds vermelde recente veroordelingen van België (H.v.J., 14 januari 1988, zaken 227-230/85, nog niet gepubliceerd) wegens halstarrige niet-uitvoering van milieurichtlijnen wees de advocaat-generaal Mancini erop dat de Belgische staats Hervorming weleens strijdig zou kunnen zijn met artikel 5 van het EEG-Verdrag, dat aan de Lid-Staten de verplichting oplegt zich te onthouden van alle maatregelen welke de verwezenlijking van de doelstellingen van het verdrag in gevaar kunnen brengen. De staats Hervorming heeft immers aan de nationale overheid, die tegenover de EEG de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van EEG-recht draagt, niet de middelen gegeven om de Gewesten en Gemeenschappen te dwingen tot uitvoering, of om in hun plaats op te treden.

Met betrekking tot het praktisch toezicht (of de richtlijn ook daadwerkelijk wordt toegepast) staan we voor een feitenkwestie. Hier is de controle veel moeilijker, en de Commissie staat er dan ook nog niet zo ver in als in de controle op het formele aspect.

De heer Vanden Bilcke belichtte de toestand in België. Hij verduidelijkte dat de bevoegdheid inzake de bescherming van het milieu is opgesplitst naar gelang van de verschillende materies: voor bepaalde zijn de Gewesten exclusief bevoegd, voor andere de na-

tionale overheid, en voor nog andere kan de nationale overheid algemene en sectoriële normen uitwerken en zijn voor het overige de Gewesten bevoegd. Bovendien beschikt het centrale gezag niet over wettelijke middelen om de Gewesten tot het uitvoeren van richtlijnen te dwingen of aan te sporen. In de praktijk heeft echter wel overleg plaats tussen de nationale en regionale overheden. Dat overleg werd vooral gestructureerd vanaf 1987, toen in het Overlegcomité van de ministers voor Leefmilieu een akkoord tot stand kwam daarover. De Gewesten verbonden zich ertoe een bijzondere inspanning te leveren om de EEG-richtlijnen tijdig uit te voeren en er werd een gemengde werkgroep opgericht die de bestaande toestand inzake omzetting heeft onderzocht. Daaruit is gebleken dat de nationale overheid een betere Europese leerling is dan de Gewesten, dat de situatie in het Brusselse Gewest zeer problematisch is en dat de grootste moeilijkheden bestaan in die beleidsgebieden waarvoor de Gewesten exclusief bevoegd zijn of waar onduidelijkheden bestaan qua bevoegdheidsverdeling.

De rapporteur besprak ook de oorzaken voor de moeilijkheden die los staan van de staats Hervorming. Er is het gebrek aan mankracht en aan juridische vorming in de administraties. Er zijn ook de parlementaire verdragen. Op EEG-niveau werd enerzijds de Commissie verweten een aantal inbreukprocedures onterecht in te leiden en een overdreven formalisme aan de dag te leggen. De Raad zou anderzijds meer aandacht moeten besteden aan het probleem van de omzetting van richtlijnen als dusdanig.

Ten slotte werd ingegaan op de intenties die het regeerakkoord bevat inzake de besproken problematiek. Een gestructureerd overleg moet worden georganiseerd. Waar de nationale overheid bevoegd is om algemene en sectoriële normen uit te vaardigen (cf. supra), zal zij die bevoegdheid verliezen wanneer het de uitvoering van richtlijnen betreft. Voorts stelt het regeerakkoord «dat een regeling zal worden getroffen voor het probleem van de afdwingbaarheid van de Europese richtlijn», kennelijk doelend op de een of andere vorm van indeplaatsstelling door de nationale overheid wanneer de Gewesten te kort schieten in het vervullen van hun Europese verplichtingen. Hoe deze indeplaatsstelling zal worden georganiseerd blijft een vraagteken.

Mevrouw Kromarek beschreef de toestand in West-Duitsland. Ze besprak de bevoegdheidsverdeling tussen Bund en Länder, waarbij ze er de nadruk op legde dat voor de praktische toepassing van milieurecht de Länder altijd verantwoordelijk zijn, daar de Bund schier geen administratie heeft. De relaties tussen Bund en Länder worden beheerst door het principe van de Bundestreue. Bovendien beschikt de Bondsregering over constitutionele middelen om de Länder tot optreden te dwingen. Zo bestaat het instrument van de federale dwang wanneer regio's in gebreke blijven bepaald wetgevend werk te verrichten. Dat neemt niet weg dat ook in West-Duitsland moeilijkheden rijzen bij de uitvoering van richtlijnen. Maar men poogt ze binnen de tijdslijmieten bepaald voor omzetting van de richtlijnen op te lossen.

Professor Mengozzi ging in op de Italiaanse praktijk. Hij besprak daarbij de verschillende fasen in de verhouding tussen de nationale overheid en de regio's. Opmerkelijk is dat ook in Italië, krachtens een decreet van 1977, de nationale overheid over middelen beschikt om het in gebreke blijven van de regio's op te vangen: zij kan zich in hun plaats stellen. Bovendien is een wetsontwerp hangend dat voorziet in de jaarlijkse verificatie van de stand van omzetting van de Europese richtlijnen.

Ten slotte gaf de heer Lejeune mogelijke oplossingen aan voor de Belgische problematiek. Hij ging eerst in op de bestaande middelen om het in gebreke blijven van Gewesten op te vangen. Er kan enerzijds worden opgetreden langs politieke weg: de nationale regering kan het Overlegcomité (van Gewesten, Gemeenschappen en nationale overheid) adiëren wanneer zij zich in haar belangen geschaad acht. Dat kan het geval zijn wanneer een Gewest een richtlijn niet tijdig omzet, en België door de Commissie ter verantwoording wordt geroepen. Om tot een beslissing te komen binnen dit comité is echter consensus vereist, zodat de Gewesten zich kunnen blijven verzetten tegen de bezwaren van de nationale regering. Anderzijds beschikt ook de burger over middelen om zich tegen niet-uitvoering van richtlijnen te verzetten: direct werkend Europees recht heeft immers voorrang op nationaal recht. Dit kan bij niet uitgevoerde richtlijnen echter enkel worden uitgespeeld in een geding tegen de overheid, en niet in een geschil tussen particulieren. De reikwijdte van beide interventiemogelijkheden is dus duidelijk beperkt.

De rapporteur had het dan ook over een ernstige lacune in ons institutioneel bestel, namelijk het ontbreken van een injunctiebevoegdheid of een bevoegdheid tot indeplaatsstelling van de nationale overheid bij het in gebreke blijven van Gewesten of Gemeenschappen om aan internationale verplichtingen te voldoen. Hij wees erop dat in de meeste federale staten in de een of andere vorm van indeplaatsstelling is voorzien. Hij pleitte er dan ook met klem voor een dergelijk instrument in de Belgische staatsstructuur in te voeren. Het gebruik van het mechanisme zou uitzonderlijk en tijdelijk moeten zijn en het zou de functie moeten vervullen van pressiemiddel: dreiging met het gebruik ervan moet volstaan om Gewesten of Gemeenschappen tot optreden aan te zetten. Voorafgaande ingebrekestelling door de nationale overheid zou dus verplicht moeten zijn. Bovendien kan een procedure van voorafgaande controle door een onafhankelijke instantie op het gebruik van het instrument worden uitgewerkt. Zo zou bv. de regering enkel kunnen optreden na conform advies van de Raad van State.

Ten slotte werd de aandacht erop gevestigd dat nationale en regionale overheden beter moeten samenwerken, zowel bij de tenuitvoerlegging als bij de voorbereiding van richtlijnen. De rapporteur verdedigde het standpunt dat de Gewesten milieuriichtlijnen veel nauwgezetter zouden omzetten indien ze nauwer betrokken werden bij de voorbereiding en de totstandkoming ervan.

Indeplaatsstelling?

De uitgebreide algemene discussie die op het colloquium plaatsvond, had voor een groot deel betrekking op het (door meerdere rapporteurs gesuggereerde voorstel) om aan de nationale overheid een bevoegdheid tot indeplaatsstelling te verlenen wanneer Gewesten of Gemeenschappen in gebreke blijven Europeesrechtelijke verplichtingen naar behoren uit te voeren.

Op dat voorstel willen we hier nog even terug komen. Niet om uitvoerig in te gaan op de eventuele structuur en werking van een dergelijk mechanisme; dat zou ons immers te ver leiden. Wel om argumenten aan te duiden over de wenselijkheid van de invoering ervan als dusdanig.

Tijdens het colloquium werden mogelijke alternatieven voor de indeplaatsstelling aangehaald, die minder verregaand zijn. Zo werd onder meer gesuggereerd om aan het Arbitragehof de bevoegdheid te verlenen om Gewesten en Gemeenschappen te veroordelen indien zij in gebreke blijven richtlijnen in decreten om te zetten. Het effect van een dergelijke bepaling is echter beperkt. De Europese integratie zelf leert dat gerechtelijke veroordelingen van overheidsinstanties niet de meest effectieve manier is om die instanties tot een bepaald optreden te dwingen. Bovendien bestaat reeds de mogelijkheid van een veroordeling door het Hof van Justitie. Zal een beslissing van een Belgische rechter, eventueel boven op die van de Luxemburgse, veel zoden aan de dijk zetten? We durven het in twijfel trekken. Gerechtelijke beslissingen zijn nu eenmaal niet in staat de lacune van het gebrek aan wetgevend optreden als dusdanig op te vangen.

De indeplaatsstelling is daartoe wel in staat. Zij biedt het voordeel dat ze tegelijk pressiemiddel, sanctie én remedie voor de kwaal is. Natuurlijk biedt zij niet in alle gevallen een volkomen afgeronde oplossing. Zo zal zij moeilijk kunnen worden aangewend bij de omzetting van richtlijnen die voorzien in bepaalde financiële mechanismen, of waarbij een bepaald soort organisme moet worden opgezet. We volgen echter de heer Lejeune waar hij stelt dat de dreiging met het gebruik van de indeplaatsstelling alleen al in veel gevallen zal volstaan om het betrokken Gewest of de betrokken Gemeenschap tot handelen aan te zetten.

Het voorstel zal ongetwijfeld op bezwaren stuiten in bepaalde kringen, die er unitaristische tendensen in zullen lezen. Volgens ons is een dergelijke lectuur onterecht. Het wordt tijd dat in de hervorming van de Belgische instellingen de institutionele link wordt gelegd met het internationale niveau, met name vooral dat van de Europese Gemeenschappen. Er mag immers niet uit het oog verloren worden dat aan de Europese Gemeenschappen krachtens de Grondwet bepaalde machten zijn gedelegeerd. Binnen die delegatie heeft het Europese recht voorrang op het nationale recht, zoals ons Hof van Cassatie reeds in 1971 heeft erkend. Aan deze voorrang mag de hervorming van de Belgische staat niet voorbijgaan. Dat betekent dat een mechanisme moet worden ingebouwd dat de goede toepassing van het Europese recht verzekert. Bovendien moet de

bediening van dit mechanisme gebeuren door de nationale overheid. Tegenover de Europese Gemeenschappen draagt de Lid-Staat België immers de onverdeelde verantwoordelijkheid voor de goede uitvoering van het Europese recht op zijn grondgebied. Dit sluit een nauwere betrokkenheid van Gewesten en Gemeenschappen bij de werking van de Europese instellingen niet uit. Maar de naleving van de Europese verplichtingen moet centraal gewaarborgd worden.

Er moet ook op worden gewezen dat de hele problematiek niet beperkt is tot het terrein van de milieubescherming, hoe belangrijk dit ook moge zijn. We zitten volop in de totstandkoming van de Europese interne markt, die voor het grootste deel geschiedt door middel van richtlijnen. De tweede fase van de staatshervorming, die eveneens nu wordt doorgevoerd, zal tal van bevoegdheden die binnen het gebied van Europa 1992 vallen, overdragen aan de Gewesten. Het komt er voor België op aan, wil het zijn internationale geloofwaardigheid niet verliezen, dat 1992 hier niet stuit op de staatshervorming.

In die context is het mechanisme van de indeplaatsstelling op zichzelf natuurlijk niet voldoende. Door de heer Lejeune werd geargumenteed dat Gewesten en Gemeenschappen nauwer bij de voorbereiding van EEG-richtlijnen moeten worden betrokken. Hij redeneert dat ze gemakkelijker in decreten zullen omzetten wat ze zelf hebben helpen tot stand brengen. Echter, ook deze nauwere samenwerking, hoe aanbevelenswaardig zij ook zij, garandeert op zichzelf niet de goede uitvoering. Het kan dat Gewesten niet in staat zijn om een gemeenschappelijk standpunt uit te werken bij de voorbereiding van een richtlijn, en dat het een of andere Gewest zich miskend voelt omdat zijn standpunt in de Raad uiteindelijk niet is gevolgd. Zal het dan geneigd zijn om toch nauwgezet de richtlijn uit te voeren? Het antwoord op deze laatste vraag hangt veeleer af van de mentaliteit binnen onze instellingen, met name hun loyaliteit ten aanzien van het Europese besluitvormingsmechanisme. Als beslissingen eenmaal rechtsgeldig tot stand zijn gekomen, zijn er geen redenen om ze ook niet correct uit te voeren. Dat is een elementair rechtsbeginsel, dat evengoed voor internationaal als voor nationaal recht geldt.

Piet Eeckhout
Assistent RUG

ERRATUM

Vennootschap – Schulden

De kop boven de samenvatting van Rb. Brussel, 12 april 1988 (blz. 370 van deze jaargang) zou tot verwarring kunnen leiden. Het gaat niet om schulden van de vennoten, maar van de vennootschap. Het is daarom aangewezen de kop te lezen als volgt: «Vennootschap – B.V.B.A. – Schulden – Vennoten».

TIJDSCHRIFTEN

Nederlands Juristenblad, 1987

nr. 44, 12 december

Ten Berg-Koolen, J., Eindelijk een rechtsgang voor consumentklachten? Het wetsontwerp vereenvoudigde kantongerechtsprocedure; Blockwinkel, A., Wijziging van de civiele kantongerechtsprocedure; Leijten, J.C.M., De krant en het recht; Kortmann, C.A.J.M., Het debat over de Paspoortwet; Prakken, T., Geen legitimatieplicht in Nederland?; Meijer, A., De Algemene Wet Bestuursrecht. Verslag studiemiddag van de Vereniging voor Administratief Recht en de Nederlandse Vereniging voor Procesrecht op 23 oktober 1987; Nieuwenhuis, A., Vervolgde juristen: Levco Lukyanenko uit de Sovjetunie; Rechtspraak Hoge Raad en Afdeling Rechtspraak Raad van State; X., Wetgeving; X., Nieuws: Totaaleigenaars; Bestrijding van vreemdelingendiscriminatie door werkgevers; Positie vrouwen in arbeidsorganisaties; Verzorgingsuitkering weduwnaars; Experimenteerartikel in bouwsubsidie-regelingen; X., Kort nieuws; X., Kamerwag: Belastingteruggave aan bejaarden.